EIROPAS
KOMISIJA

Briselē, 16.12.2025.
COM(2025) 783 final

KOMISIJAS ZIŅOJUMS EIROPAS PARLAMENTAM UN PADOMEI

par regulas, ar ko izveido oglekļa ievedkorekcijas mehānismu, piemērošanu

Saīsinājumu saraksts

CCP	kopējā centrālā platforma
CO_2 ekv.	oglekļa dioksīda ekvivalents
COP	(*UNFCCC*) Pušu konference
EEZ	Eiropas Ekonomikas zona
EF	emisijas faktors
EPL	elektroenerģijas pirkuma līgums
ES ETS	ES emisijas kvotu tirdzniecības sistēma
ICC	netiešo izmaksu kompensācija
IFCMA	Iekļaujošais forums par oglekļa emisiju mazināšanas pieejām (ESAO pamatiniciatīva)
KN kods	kombinētās nomenklatūras kods
MVU	mazs vai vidējs uzņēmums
MZV	monitorings, ziņošana un verifikācija
OIM	oglekļa ievedkorekcijas mehānisms
PTO	Pasaules Tirdzniecības organizācija
SEE	īpatnējās iegultās emisijas
SEG	siltumnīcefekta gāze
UNFCCC	Apvienoto Nāciju Organizācijas Vispārējā konvencija par klimata pārmaiņām
VAV	vismazāk attīstītā valsts
VKI	valsts kompetentā iestāde

Saturs

Saīsinājumu saraksts 1
Kopsavilkums 3
1. Ievads 5
2. Pašreizējais stāvoklis – oglekļa ievedkorekcijas mehānisms pārejas perioda beigās 7
2.1. OIM, oglekļa cenas noteikšana un forumi 7
2.2. OIM pārejas periods 12
3. Darbs ar mūsu partneriem 22
3.1 Sadarbība ar trešām valstīm 22
3.2 OIM ietekme uz trešām valstīm 26
3.3. OIM īstenošanas atvieglošana trešo valstu ražotājiem 38
3.4. OIM piemērošana Eiropas Ekonomikas zonā (EEZ) 38
4. OIM efektivitātes un lietderības uzlabošana 39
4.1 Ievads 39
4.2. Lejupējās preces 39
4.3 Izvairīšanās no OIM: apiešana un cita prakse, kuras mērķis ir nepamatoti samazināt OIM saistības 41
4.4 Elektroenerģija 42
4.4.1. Elektroenerģijas imports no Rietumbalkānu valstīm un Ukrainas 42
4.4.2. Elektroenerģijas imports no Apvienotās Karalistes 43
4.5 Oglekļa emisiju pārvirze 43
4.6 Oglekļa standartcenas 44
4.7 Iegulto netiešo emisiju aprēķināšanas metodika 45
4.8 Bezmaksas iedales korekcija 46
4.9 Administratīvo procesu racionalizēšana 46
5 Perspektīva – OIM darbības jomas paplašināšana un OIM pabeigšana: 2. posms 47
5.1. Netiešās emisijas 47
5.2 Transporta emisijas 50
5.3 OIM darbības jomas paplašināšana ar mērķi to attiecināt arī uz citām nozarēm 51
5.3.1. Prekursoru preces 51
5.3.2. Papildu preces 52
5.3.3. Lejupējās preces 56
6 Secinājumi, nākamie pasākumi 57

Kopsavilkums

Šajā ziņojumā ir aplūkota ES oglekļa ievedkorekcijas mehānisma (OIM) piemērošana pārejas periodā no 2023. gada 1. oktobra līdz 2025. gada beigām. Tajā izvērtēts OIM ieguldījums oglekļa emisiju pārvirzes novēršanā un oglekļa cenas globālas noteikšanas veicināšanā un aplūkota tā pārvaldība, administrēšana, izpildes panākšana un starptautiskā dimensija. Ziņojumā ir arī izklāstīts īstenošanas ceļvedis un papildu pasākumi, kas vajadzīgi, lai nodrošinātu efektīvu un lietderīgu OIM galīgās piemērošanas režīmu no 2026. gada.

Pārejas periodā 2023.–2025. gadā OIM ir veicinājis to emisiju monitoringu, kas iegultas importētajās precēs no visas pasaules, un ziņošanu par tām.

Tas, ka 2026. gada 1. janvārī ir paredzamais OIM galīgā perioda sākums, ir sācis stimulēt ES importēto iegulto emisiju samazināšanos. OIM ir arī bijis oglekļa cenas noteikšanas katalizators, pateicoties savai struktūrai, kas ietver faktiski samaksātās oglekļa cenas atskaitīšanu no OIM finanšu korekcijas. Tas visā pasaulē ir veicinājis pieaugošu tendenci ieviest uzlabotas emisijas kvotu tirdzniecības sistēmas un oglekļa nodokļus. OIM ir arī devis unikālu iespēju visā pasaulē izvērst plašākas politiskās debates par klimatrīcību.

Šajā pārejas periodā Komisija ir aktīvi iesaistījusies darbā, kura mērķis ir panākt koordinētu rīcību attiecībā uz oglekļa ievedkorekcijas pasākumiem, attiecīgos daudzpusējos forumos, kuru darbs ir vērsts uz oglekļa klubiem un līdzīgi domājošu dalībnieku koalīcijām. Tā ir arī mijiedarbojusies ar mūsu tirdzniecības partneriem, starptautiskām organizācijām (arī PTO) un starptautiskos forumos, lai iepazīstinātu ar OIM mērķiem, struktūru un īstenošanas iezīmēm un izskaidrotu tos.

Pašlaik 95 jurisdikcijās ir ieviesti aptuveni 80 oglekļa cenas noteikšanas instrumenti, un to aptvērums 2025. gadā sasniedza aptuveni 28 % no globālajām siltumnīcefekta gāzu emisijām[1]. Lai ņemtu vērā oglekļa cenu, kas OIM nozarēs faktiski samaksāta saskaņā ar šiem oglekļa cenas noteikšanas instrumentiem, Komisija, pirms tiek pieņemts īstenošanas akts, ar ko paredz noteikumus oglekļa cenas atskaitīšanai, 2026. gada 1. ceturksnī lūgs ieinteresēto personu atsauksmes par šo aktu.

Visā pasaulē tiek izstrādāts arvien vairāk brīvprātīgu oglekļa cenas noteikšanas shēmu. Tas gan privātajam, gan publiskajam sektoram raida spēcīgu pozitīvu signālu par oglekļa cenas noteikšanas sniegtajiem ieguvumiem klimata mērķu sasniegšanā. ES arī palielina savas klimata politikas stingrību. Komisija 2025. gada jūlijā ierosināja grozījumu Eiropas Klimata aktā, lai noteiktu ES klimata mērķrādītāju 2040. gadam, kas paredz līdz 2040. gadam samazināt ES siltumnīcefekta gāzu (SEG) neto emisijas par 90 % salīdzinājumā ar 1990. gada līmeni, kā noteikts Komisijas politikas pamatnostādnēs 2024.–2029. gadam. Dalībvalstis 2025. gada novembrī Vides padomē vienojās par vispārēju pieeju juridiski saistošam 2040. gada pamatmērķrādītājam, proti, 90 %, kas ietver iekšzemes mērķrādītāju 85 % apmērā un iespēju līdz 5 % sasniegt ar starptautiskajiem oglekļa kredītiem. Padomes prezidentvalsts un Eiropas Parlamenta pārstāvji 2025. gada decembrī panāca provizorisku vienošanos par minētajiem

[1] Pasaules Bankas grupa, *State and Trends of Carbon Pricing Dashboard* (Oglekļa cenas noteikšanas stāvokļa un tendenču infopanelis), izgūts 2025. gada 3. novembrī, https://carbonpricingdashboard.worldbank.org/compliance/instrument-detail.

mērķrādītājiem. Neraugoties uz to, cik sarežģīti ir ieviest jaunu instrumentu, ES ir izdevies izveidot funkcionālu OIM pārvaldības sistēmu nepieredzēti īsā laikposmā. Dalībvalstis, Komisija un ieinteresētās personas ir izmantojušas pārejas periodu, lai apkopotu datus un pieredzi, ātri izdarītu secinājumus un ieviestu mehānismu, kas ne tikai darbojas, bet arī pastāvīgi uzlabojas. OIM vienkāršošanas regula – Eiropas Parlamenta un Padomes 2025. gada 8. oktobra Regula (ES) 2025/2083, ar ko groza Regulu (ES) 2023/956, – ir stiprinājusi pašreizējo pārvaldību un piešķīrusi Komisijai lielāku lomu OIM īstenošanas pārraudzībā, izmantojot centralizēto OIM reģistru.

ES regulāri sadarbojas ar starptautiskajiem partneriem un ieinteresētajām personām, kuras ir ieinteresētas ES OIM darbībā vai ir paudušas bažas par tā struktūru vai īstenošanas praktiskajiem aspektiem. Tā arī aktīvi veicina un finansē dekarbonizācijas projektus trešās valstīs. Iedvesmojoties no OIM pārejas periodā gūtās pieredzes, Komisija turpinās atbalstīt valstis to dekarbonizācijas centienos, arī OIM īstenošanā, kā izklāstīts ES globālajā redzējumā klimata un enerģētikas jomā, kā arī priekšlikumā par instrumentu "Eiropa pasaulē". Šajā ziņojumā sniegtie modelēšanas rezultāti liecina, ka OIM ietekme uz vismazāk attīstītajām valstīm (VAV), jaunattīstības valstīm un kaimiņvalstīm ir salīdzinoši neliela. Proti, VAV IKP izmaiņas līdz 2035. gadam (attiecībā pret scenāriju bez oglekļa ievedkorekcijas mehānisma) kopumā tiek modelētas kā mazākas par 0,01 %. Vienlaikus paredzams, ka OIM ieviešana palīdzēs samazināt globālās siltumnīcefekta gāzu emisijas.

OIM tiks ieviests pakāpeniski astoņu gadu laikā no 2026. līdz 2034. gadam, vienlaikus pakāpeniski atceļot bezmaksas kvotas, kas tiek piešķirtas saskaņā ar ES ETS. Tas arī dos laiku OIM preču ražotājiem ES un ārpus tās turpināt dekarbonizāciju un trešām valstīm ieviest oglekļa cenas noteikšanas sistēmas.

Pamatojoties uz pārejas periodā gūto pieredzi un ieinteresēto personu atsauksmēm, Komisija ir arī nolēmusi izmantot divu posmu pieeju OIM stiprināšanai un paplašināšanai turpmākajos gados.

1. posms 2026.–2027. gadā ar 2025. gada beigās iesniegtiem priekšlikumiem par darbības jomas lejupēju paplašināšanu, OIM stiprināšanu ar pretapiešanas noteikumiem, noteikumu par elektroenerģijas iegulto emisiju aprēķināšanu grozījumiem un pagaidu atbalsta mehānismu to nozaru dekarbonizācijai, kurās joprojām pastāv augsts oglekļa emisiju pārvirzes risks, un 2026. gadā pieņemtu īstenošanas aktu, ar ko paredz noteikumus trešās valstīs faktiski samaksātās oglekļa cenas atskaitīšanai. Šīs paketes mērķis ir padarīt OIM efektīvāku, mazinot lejupējas oglekļa emisiju pārvirzes risku, stiprinot mehānisma izpildes panākšanu, atturot no izvairīšanās prakses un stimulējot elektrotīklu dekarbonizāciju trešās valstīs.

2. posms paredz (**2027. gadā**) iesniegt ziņojumu, kurā izvērtēti veidi, kā vēl vairāk paplašināt darbības jomu, attiecinot to i) uz netiešajām emisijām no citām OIM precēm (dzelzs un tērauds, alumīnijs un ūdeņradis) un ii) uz citām nozarēm.

1. Ievads

Šā ziņojuma konteksts un mērķis

Šajā ziņojumā iekļautajā analīzē ir aplūkota īstenošana pārejas periodā, izvērtēts OIM ieguldījums oglekļa emisiju pārvirzes novēršanā un oglekļa cenas globālas noteikšanas veicināšanā un aplūkota tā pārvaldība, administrēšana, izpildes panākšana un starptautiskā dimensija. Ziņojumā ir arī izklāstīts īstenošanas ceļvedis un papildu pasākumi, kas vajadzīgi, lai nodrošinātu efektīvu un lietderīgu galīgo režīmu OIM piemērošanai no 2026. gada.

Tādējādi ziņojums atbilst arī OIM regulas[2] 30. panta 2. punkta prasībām novērtēt attiecīgus ar regulu saistītus aspektus, piemēram:

- regulas darbības jomas paplašināšanu, kuras mērķis būtu tajā iekļaut i) citu OIM preču iegultās netiešās emisijas (sk. 5.1. nodaļu), ii) OIM preču transportēšanā un transporta pakalpojumos iegultās emisijas (sk. 5.2. nodaļu), iii) papildu preces (sk. 5.3.2. nodaļu) un iv) citus ielaides materiālus (prekursorus) OIM precēm (sk. 5.3.1. nodaļu);
- attiecīgos kritērijus, kas jāpiemēro saistībā ar paplašināto darbības jomu;
- tehniskās prasības iegulto emisiju aprēķināšanai citām iespējamām OIM precēm;
- starptautiskas diskusijas par klimatrīcību (sk. 2.1. un 3.1. nodaļu) un OIM ietekmi uz jaunattīstības valstīm, jo īpaši uz vismazāk attīstītajām valstīm (sk. 3.2. nodaļu);
- OIM pārvaldību (sk. 2. nodaļu);
- netiešo emisiju aprēķināšanas metodiku (sk. 4.6. nodaļu).

Pārejas periodā importētājiem reizi ceturksnī bez jebkādām finansiālām saistībām bija jāziņo par siltumnīcefekta gāzu emisijām, kas iegultas OIM precēs, kuras laistas ES tirgū. Tā mērķis bija ģenerēt uzticamus datus, pilnveidot metodikas, veidot administratīvās spējas un sagatavot OIM galīgo sistēmu.

Pamatojoties uz pārejas reģistrā savāktajiem OIM datiem, esam konstatējuši, ka ir ievērojami palielinājusies atbilstība OIM ziņošanas noteikumiem. 95 % no visiem importētājiem, kas katru gadu importē vairāk nekā 50 tonnas OIM preču, 2025. gada 3. ceturksnī ir ziņojuši par faktiskajām iegultajām emisijām, nevis standartvērtības.

Tas ir milzīgs pieaugums salīdzinājumā ar 2023. gada 3. ceturksni, kad stājās spēkā OIM pārejas noteikumi un tikai 11 % importētāju ziņoja par faktiskajām emisijām. Pat gadījumos, kad importēts mazāks daudzums, kas pa šo laiku jau ir ticis atbrīvots no OIM prasībām (saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Eiropadomes pieņemtajiem *Omnibus* tiesību aktiem), vairāk nekā 50 % importētāju ir ziņojuši par faktiskajām iegultajām emisijām.

Tagad ir pienācis laiks pāriet uz otro posmu, lai pienācīgi verificētu šīs emisijas.

OIM ir veicinājis oglekļa cenas noteikšanas un emisiju monitoringa sistēmu ieviešanas tendenci visā pasaulē. Kopš 2023. gada 1. oktobra, kad OIM sāka piemērot, visā pasaulē

[2] Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2023/956 (2023. gada 10. maijs), ar ko izveido oglekļa ievedkorekcijas mehānismu (*OV L 130, 16.5.2023., 52. lpp.,* ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2023/956/oj).

darbojošos oglekļa cenas noteikšanas instrumentu skaits ir pieaudzis līdz 80 instrumentiem, kas ieviesti 95 jurisdikcijās, un to aptvērums 2025. gadā sasniedza aptuveni 28 % no globālajām siltumnīcefekta gāzu emisijām[3]. Tas arī liecina, ka valstis cīņu pret klimata pārmaiņām uztver nopietnāk.

Turklāt arvien vairāk valstu atzīst, ka oglekļa emisiju pārvirzes risks pastāv visās energoietilpīgajās nozarēs, un vairākas jurisdikcijas pēta iespējas ieviest vai īsteno oglekļa ievedkorekcijas pasākumus. Tās ir gan valstis ar attīstītu ekonomiku (piemēram, Austrālija, Kanāda, Taivāna un Apvienotā Karaliste), gan valstis ar vidējiem ienākumiem un jaunattīstības valstis, piemēram, Brazīlija un Turcija.

Ir arī vairākas daudzpusējas iniciatīvas, kas vērstas uz šo jautājumu. Jaunākā no tām ir Atvērtā koalīcija atbilstības oglekļa tirgu jomā, ko Brazīlija ierosināja *COP30* klubā un kas seko G7 Klimata klubam un ESAO Iekļaujošajam forumam par oglekļa emisiju mazināšanas pieejām (*IFCMA*).

OIM potenciāls stimulēt emisiju samazināšanu ES tirgū laistiem produktiem pilnībā atraisīsies tikai tad, kad mehānisms tiks galīgi piemērots no 2026. gada. Tomēr jau ir daudz pazīmju, kas liecina, ka laikposmā kopš OIM ieviešanas uzņēmumi ar tīrāku ražošanu ir saglabājuši vai uzlabojuši savu stāvokli tirgū pat pirms tā piemērošanas sākuma, savukārt oglekļietilpīgāki ražotāji saskaras ar spiedienu pielāgoties[4]. Šādi rezultāti liecina, ka OIM veicina stimulus rūpniecības dekarbonizācijai un konkurētspējas ieguvumus tīrākiem operatoriem.

Pamatojoties uz pārejas periodā gūto pieredzi, ES 2025. gadā pieņēma mērķorientētu vienkāršošanas paketi, lai racionalizētu OIM pārvaldību un samazinātu administratīvo slogu, vienlaikus saglabājot vidisko integritāti. Tās būtiskākie elementi ir šādi:

- 50 tonnu *de minimis* robežvērtība, kas atbrīvo aptuveni 90 % importētāju, tomēr saglabā 99 % iegulto emisiju aptvērumu;
- raitāka atbilstības nodrošināšana pirmajā gadā (ietverot pielāgotas sertifikātu turēšanas prasības);
- precizēta atzīšana un pārstāvība un
- pastiprināta muitas un OIM datu integrācija.

[3] Pasaules Bankas grupa, *State and Trends of Carbon Pricing Dashboard* (Oglekļa cenas noteikšanas stāvokļa un tendenču infopanelis), izgūts 2025. gada 3. novembrī, https://carbonpricingdashboard.worldbank.org/compliance/instrument-detail.
[4] Nesen veiktā pētījumā par Indijas tērauda rūpniecību, kurš ir viena no pirmajām OIM ietekmes *ex post* analīzēm un kurā uzņēmumu līmeņa eksporta dati no Indijas ir integrēti ar uzticamām emisiju un ražošanas aplēsēm, nošķirot uzņēmumus ar augstu un zemu emisiju līmeni, ir konstatēti rezultāti, kas "liecina, ka uzņēmumi, kuru emisiju intensitāte ir tuvāka ES vidējiem rādītājiem vai zemāka par tiem, ir saglabājuši stabilus tirdzniecības apjomus, vienlaikus palielinot cenas par aptuveni 2–3 %, kas atbilst uzlabotai relatīvajai konkurētspējai OIM ietvaros. Turpretī uzņēmumi ar augstu emisiju intensitāti piedzīvoja neto cenu samazinājumu par aptuveni 9 %. Kopā šie rezultāti norāda uz tirgus rezultātu agrīnu diferenciāciju OIM ietvaros, proti, emisiju ziņā efektīvākiem eksportētājiem ir lielāka spēja saglabāt noteiktās cenas, savukārt uzņēmumi ar lielākām emisijām saskaras ar agrīnām komerciāla spiediena pazīmēm". Avots: Gian Luca Vriz, Theodor Cojoianu, Carolyn Fischer, Luca Taschini, *Early signs the EU Carbon Border Adjustment Mechanism is reshaping EU-India steel trade* (Agrīnas pazīmes, ka ES oglekļa ievedkorekcijas mehānisms pārveido ES un Indijas tērauda tirdzniecību).

Paredzams, ka kopā šie pasākumi ievērojami samazinās ar OIM saistīto administratīvo slogu un vienkāršos tā piemērošanu.

No 2026. gada tiks pakāpeniski ieviestas OIM paredzētās finansiālās saistības vienlaikus un samērīgi ar ES ETS bezmaksas iedales pakāpenisku izbeigšanu. Tas operatoriem un pārvaldes iestādēm nodrošinās paredzamu un līdzsvarotu pārkārtošanos. Saskaņā ar OIM regulu Komisija plāno virzīties uz priekšu **divos posmos**.

1. posms: 2026.–2027. gadā ar 2025. gada beigās iesniegtiem priekšlikumiem par šādiem aspektiem: lejupēja darbības jomas paplašināšana, pretapiešanas noteikumi un noteikumi par elektroenerģijas iegulto emisiju aprēķināšanu, un pagaidu risinājums oglekļa emisiju pārvirzes skarto nozaru atbalstam, kā arī ar 2026. gadā pieņemtu īstenošanas aktu, ar ko paredz noteikumus par trešās valstīs faktiski samaksātās oglekļa cenas atskaitīšanu.

2. posms: Komisija **2027. gadā** apsvērs iespēju paredzēt turpmākus paplašinājumus, kuru mērķis ir darbības jomu attiecināt uz vēl citiem lejupējiem produktiem un citām ETS nozarēm, piemēram, ķimikālijām, kā arī netiešajām emisijām.

2. Pašreizējais stāvoklis – oglekļa ievedkorekcijas mehānisms pārejas perioda beigās

Šajā iedaļā ir uzsvērts, kā norādījumi, diskusijas un informēšana par OIM ir radījuši savstarpējas mācīšanās dinamiku līdztekus oglekļa cenas noteikšanas globālajai ieviešanai un uzlabotai iegulto emisiju mērīšanai. Tajā arī dokumentēta ciešāka sadarbība ar trešām valstīm, plašāka informētība par oglekļa emisiju pārvirzes riskiem un vairākās jurisdikcijās radušies plāni izstrādāt savus oglekļa ievedkorekcijas pasākumus.

2.1. OIM, oglekļa cenas noteikšana un forumi

OIM ir veicinājis un atvieglojis precēs iegulto emisiju monitoringu un ziņošanu par tām visā pasaulē, kā arī sācis stimulēt ES importēto iegulto emisiju samazināšanos, izmantojot daudzus kanālus.

Pirmkārt, lai veicinātu ziņošanas noteikumu ievērošanu, OIM no emisiju uzskaites sistēmas, kas balstīta uz iekārtām (tādu izmanto ES emisijas kvotu tirdzniecības sistēmā (ES ETS)), pāriet uz produkta līmeņa metodiku.

Saskaņā ar ES ETS emisijas tiek monitorētas un verificētas iekārtas – parasti ražotnes vai ražošanas objekta – līmenī, koncentrējoties uz kopējām tiešajām emisijām, kas rodas tās robežās. Šī pieeja ir piemērota iekšzemes operatoriem, uz kuriem attiecas ES tiesību akti, bet to nevar tieši piemērot importam, jo šajā gadījumā ES nav jurisdikcijas attiecībā uz veselām rūpnieciskajām iekārtām.

Tāpēc OIM bija vajadzīga atšķirīga metodika, kas ļautu attiecināt iegultās emisijas uz konkrētām precēm (piemēram, tērauda, alumīnija vai cementa tonnu), kas laistas ES tirgū. Komisija ir izstrādājusi uz produktiem balstītu emisiju uzskaites satvaru, kas atspoguļo starptautisko praksi, piemēram, produktu oglekļa pēdas noteikšanas un aprites cikla novērtēšanas metodikas, bet pielāgo to, lai nodrošinātu līdzvērtību ES ETS ražošanas veidiem un emisiju aptvērumam. Tā vietā, lai aprēķinātu pilna aprites cikla ietekmi (no izejvielu ieguves

līdz produkta likvidēšanai), OIM metode ir vērsta uz produkta emisijām no enerģijas izmantošanas un rūpnieciskajiem procesiem līdz brīdim, kad produkts tiek izvests no ražotnes.

Lai to praktiski īstenotu, OIM metodika i) nosaka skaidras sistēmas robežas katram aptvertajam produktam, pamatojoties uz tā ražošanas veidu (piemēram, domnas tērauds, klinkers–cements), ii) nosaka noklusējuma emisijas faktorus, iii) ļauj izmantot faktiskos izmērītos datus, ja pastāv stingrs monitorings (vienlaikus nodrošinot arī iespēju izmantot standartvērtības), un iv) prasa trešās personas veiktu verifikāciju, paredzot laika gaitā pakāpeniski pielāgoties ES ETS monitoringa, ziņošanas un verifikācijas (MZV) standartiem. Īsāk sakot, šī OIM ziņošanas metode ļauj aprēķināt salīdzināmu, uz produktiem balstītu oglekļa rādītāju. Tas nodrošina vienlīdzīgu attieksmi pret OIM preču ES un ārvalstu ražotājiem, nodrošina iegulto emisiju izsekojamību un veido pamatu iespējamai globālai konverģencei attiecībā uz oglekļa uzskaites noteikumiem.

Turklāt, lai atbalstītu attiecīgās ieinteresētās personas OIM ievērošanā, Komisija kopš 2023. gada ir īstenojusi informēšanas un komunikācijas kampaņas (sk. turpmāk).

Šie centieni ir devuši rezultātus OIM ievērošanā, kā rezultātā ir palielinājusies ziņošana par faktiskajām emisijām.

Pārejas perioda sākumā (no 2023. gada 4. ceturkšņa līdz 2024. gada 2. ceturksnim) gandrīz visi importētāji ziņoja standartvērtības. Tikai aptuveni 8–11 % importētāju ziņoja faktiskās emisiju vērtības. Atlikušie 89–92 % ziņojumos norādīja "cits", proti, standartvērtības (vai "faktiskās vērtības nav pieejamas")[5].

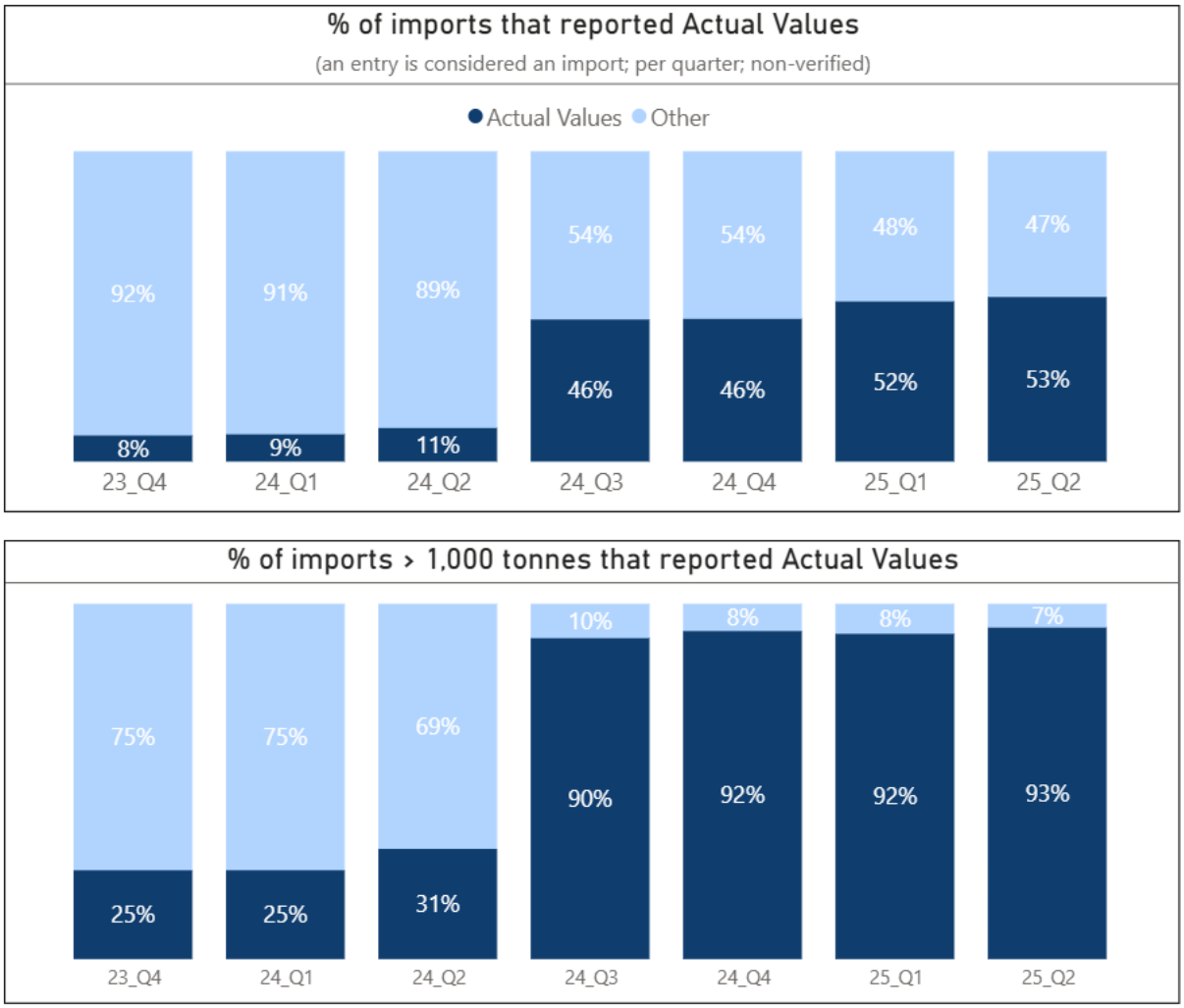
Pēc tam 2024. gada 3. ceturksnī mēs novērojām pārmaiņas. Tā importa īpatsvars, par kuru tika ziņots ar faktiskajām vērtībām, krasi pieauga līdz 46 %. 2024. gada 4. ceturksnī tas saglabājās 46 % līmenī, bet 2025. gada 1. ceturksnī palielinājās līdz 52 % un 2025. gada 2. ceturksnī – līdz 53 %. Citiem vārdiem sakot, mazāk nekā gada laikā sistēma pārgāja no situācijas, kurā tika ziņotas galvenokārt standartvērtības, uz situāciju, kurā aptuveni puse no visiem ierakstiem deklarēta ar faktiskiem produkta līmeņa skaitļiem.

Šī ietekme ir vēl izteiktāka, ja aplūko lielus sūtījumus (> 1000 tonnu). Tirgotāji un grupas, kas ziņo par šādiem sūtījumiem, var vieglāk iegūt datus no saviem piegādātājiem. Sākumā, no 2023. gada 4. ceturkšņa līdz 2024. gada 2. ceturksnim, tie faktiskās vērtības ziņoja maz, proti, 25–31 % gadījumu. Pēc tam, sākot no 2024. gada 3. ceturkšņa, šis līmenis paaugstinājās līdz 90–93 %. Tātad, jo lielāks ir importa apjoms, jo lielāka ir atbilstība prasībai ziņot faktiskās vērtības – pilnīgā saskaņā ar OIM mērķiem.

Citiem vārdiem sakot, par tām tonnām, kurām emisiju ziņā ir vislielākā nozīme, tiek ziņots ar faktiskajām vērtībām. Sīkāku informāciju par izmaiņām ziņošanā OIM pārejas reģistrā sk. 1. attēlā.

[5] Standartvērtību izmantošana bija atļauta tikai pārejas perioda pirmajos trīs ceturkšņos. Pēc tam bija jāizmanto faktiskās vērtības. Gadījumos, kad deklarētāji pierādīja (nesekmīgos) centienus iegūt savu preču faktiskās vērtības, tie varēja izvēlēties "faktiskās vērtības nav pieejamas" – šī iespēja OIM pārejas reģistrā tika ieviesta, lai atvieglotu šo konkrēto procesu.

1. attēls. Importa daļa (%), par ko ziņotas faktiskās vērtības un citas vērtības (standartvērtības) OIM pārejas periodā, pa ceturkšņiem

Sākotnējā analīze liecina, ka statistiski no 2023. gada 4. ceturkšņa līdz 2025. gada 2. ceturksnim izlecošās vērtības varētu būt procentuāli samazinājušās par vairāk nekā pusi. Iespējamie iemesli, kādēļ datu kvalitāte laika gaitā uzlabojusies, ir šādi.

1. Trešās valsts ražotājs sniedz iekārtas datus, kas izmērīti saskaņā ar OIM īstenošanas noteikumiem (saskaņoti ar ES ETS tipa MZV: darbības dati + emisijas faktori / procesa emisijas).
2. Ražotājs var iedalīt emisijas OIM produktam (piemēram, konkrētam tērauda produktam, cementam, alumīnijam), izmantojot OIM produkta līmeņa metodiku un sistēmas robežas.
3. Ir pieejama dokumentācija (ražošanas dati, kurināmā/enerģijas izmantojums, procesa emisijas, aprēķinu lapas), ko importētājs var augšupielādēt OIM reģistrā.

Tādējādi OIM ir veicinājis un atvieglojis emisiju monitoringu visā pasaulē, un tas ir pirmais nepieciešamais solis emisiju samazināšanas pasākumu izstrādē.

OIM ir oglekļa cenas noteikšanas attīstības katalizators, pateicoties tā struktūrai un tam, ka no OIM finanšu korekcijas tiek atskaitīta faktiski samaksātā oglekļa cena. OIM internalizē energoietilpīgu preču ražošanas vidiskās eksternalitātes, kad šīs preces nonāk ES

vienotajā tirgū. Finansiālās saistības stājas spēkā 2026. gadā. Attiecīgi importētājiem kopš tā brīža ir jāiegādājas OIM sertifikāti, kas ir vienādi ar aptverto preču iegultajām emisijām. Tas nodrošina līdzvērtību ES ETS darbības jomai un oglekļa cenai, atskaitot oglekļa cenu, kas faktiski samaksāta izcelsmes valstī.

Šī politikas struktūra atalgo ražotājus, kuri var izmērīt un samazināt produkta līmeņa emisijas. Tas dod valdībām skaidru stimulu pieņemt iekšzemes oglekļa cenas noteikšanu un paturēt ieņēmumus, nevis ļaut ES dalībvalstīm tos iekasēt, izmantojot kopējo centrālo platformu.

Kopš OIM ieviešanas vairāk jurisdikciju ir pārgājušas uz cenu noteikšanu un monitoringu, ziņošanu un verifikāciju. Aptvērums ir palielinājies visā pasaulē, un ražotāji ir pārgājuši no standartvērtību ziņošanas uz faktisko emisiju ziņošanu. Tas trešām valstīm dod cenu signālu, kas nepieciešams oglekļa cenas pasākumu ieviešanai.

Nodrošinot importa un ES ražošanas emisiju izmaksu līdzvērtību, OIM novērš oglekļa emisiju pārvirzi un stimulē tīrāku produktu importu. Precēm ar zemāku emisiju līmeni būs vajadzīgs mazāk OIM sertifikātu, tādējādi samazināsies vidiskās izmaksas un efektīvāki ražošanas veidi (piemēram, elektriskā loka krāsnis, kurās tērauda, zema klinkera satura cementa un modernā alumīnija ražošanai izmanto mazoglekļa enerģiju) kļūs konkurētspējīgāki. Tā kā bezmaksas ETS kvotu piešķiršana tiks pakāpeniski izbeigta, šī priekšrocība pastiprināsies un 2032. gadā sāks izpausties pilnā apmērā.

Nesen pieņemtā tīras tirdzniecības un investīciju partnerība ar Dienvidāfriku ir vēl viens pierādījums ES virzītajai tendencei piesaistīt tirdzniecību un investīcijas pārbaudāmiem oglekļa rādītājiem un novirzīt kapitālu tīrākām un konkurētspējīgākām piegādes ķēdēm.

OIM ir devis unikālu iespēju visā pasaulē veicināt lielāku politisko saskaņotību klimatrīcības jomā. Šajā pārejas periodā Komisija ir aktīvi iesaistījusies attiecīgos daudzpusējos forumos un dažādās līdzīgi domājošu dalībnieku koalīcijās, lai panāktu koordinētu rīcību attiecībā uz oglekļa ievedkorekcijas pasākumiem, pievēršoties oglekļa emisiju pārvirzei un oglekļa uzskaites sadarbspējai.

Apvienoto Nāciju Organizācijas Vispārējās konvencijas par klimata pārmaiņām (*UNFCCC*) Pušu konferencēs (*COP*) jaunattīstības valstis, kas ir ES tirdzniecības partneres, ir paudušas, ka tām ir bažas un neskaidrības par OIM, tai skaitā par tā iespējamo ietekmi uz trešām valstīm un par to, ka OIM neatbrīvo vai citādi labvēlīgi nediferencē produktus no jaunattīstības valstīm. Komisija ir apspriedusi šos un citus ar OIM saistītus jautājumus ar trešo valstu delegācijām, uzņēmumu apvienībām un pilsoniskās sabiedrības organizācijām papildu pasākumos, divpusēji un citās sarunās. Minētās diskusijas ir vairojušas izpratni par OIM kā vides pasākumu oglekļa emisiju pārvirzes novēršanai. Tās ir arī skaidri parādījušas Komisijas gatavību sadarboties ar trešām valstīm un OIM izstrādē integrēt konstruktīvas atsauksmes.

COP30 konferencē 2025. gadā ES atkārtoti uzsvēra, ka tā atzinīgi vērtē pastāvīgo dialogu ar globālajiem partneriem, kas tiek īstenots, lai uzlabotu sadarbību attiecībā uz politikas pasākumiem, kuri vērsti uz cīņu pret klimata pārmaiņām un kuriem ir ietekme uz tirdzniecību, ieskaitot pasākumus oglekļa emisiju pārvirzes novēršanai. Komisija sniegs ieguldījumu "Global Mutirão" mobilizācijas procesā, par ko *COP* puses ir vienojušās, lai *UNFCCC* palīgstruktūrās veidotu jaunu dialogu, kurā piedalītos puses un citas ieinteresētās personas (arī

Starptautiskais Tirdzniecības centrs, Apvienoto Nāciju Organizācijas Tirdzniecības un attīstības konference un Pasaules Tirdzniecības organizācija). Šā dialoga mērķis ir apsvērt iespējas, problēmas un šķēršļus ar tirdzniecību saistītās starptautiskās sadarbības uzlabošanā. Cita starpā tajā būtu jāpievēršas pasākumiem, kas veikti, lai cīnītos pret klimata pārmaiņām, arī pasākumiem, saskaņā ar kuriem uz robežas tiek veiktas korekcijas, lai ņemtu vērā oglekļa cenas atšķirības, piemēram, OIM, kā arī citiem klimata pasākumiem ar ietekmi uz tirdzniecību, piemēram, tirdzniecību kropļojošām subsīdijām un eksporta un importa ierobežojumiem mazoglekļa tehnoloģijām un izejvielām, kas ir kritiski svarīgas mazoglekļa ekonomikai.

COP30 konferencē ES arī atbalstīja vairākas plurilaterālas iniciatīvas, arī līderu Deklarāciju par Atvērto koalīciju atbilstības oglekļa tirgu jomā. Deklarācijā atzīts, ka oglekļa cenas noteikšana un tirgus mehānismi ir svarīgi instrumenti klimatrīcības veicināšanai visā pasaulē.

ES ir aktīvi iesaistījusies ESAO Iekļaujošajā forumā par oglekļa emisiju mazināšanas pieejām (*IFCMA*), sadarbojoties ar 60 iesaistītajām valstīm, lai atbalstītu saskaņotākas pieejas globālajiem mitigācijas centieniem. Konkrētāk, Eiropas Komisija sniedza brīvprātīgu ieguldījumu, lai palielinātu oglekļietilpīguma datu un monitoringa, ziņošanas un verifikācijas sistēmu sadarbspēju, kā rezultātā 2025. gada 30. jūnijā tika publicēti divi *IFCMA* dokumenti[6]. Sadarbspēja ļauj datus izmantot visdažādākajos gadījumos. Tas samazina uzņēmumu ziņošanas izmaksas un atvieglo ziņošanu par faktiskajām emisijām OIM ietvaros.

Kopš 2023. gada Komisija ir arī atbalstījusi Klimata kluba[7] darbu starptautiskās sadarbības veicināšanā rūpniecības dekarbonizācijas jomā. Klimata klubs 2025. gada septembrī nāca klajā ar kopīgiem brīvprātīgiem oglekļa emisiju pārvirzes novēršanas rīcības principiem[8].

Komisija 2025. gadā arī aktīvi piedalījās kopīgajā Klimata kluba paziņojumā Pušu konferences 30. sesijai un globālajā solījumā attīstīt gandrīz bezemisiju un mazemisiju tērauda un cementa tirgus. Gan paziņojums, gan solījums tika pausti 6. novembrī Pušu konferences 30. sesijā[9].

ES ir cieši sadarbojusies ar citām PTO dalībvalstīm attiecībā uz OIM īstenošanu, rīkojot vairākas sesijas, lai informētu par pašreizējo stāvokli mehānisma īstenošanā un saņemtu atsauksmes no PTO dalībvalstīm. OIM tika regulāri apspriests Tirdzniecības un vides komitejā. ES arī informēja PTO dalībvalstis par uzaicinājumu iesniegt atsauksmes izsludināšanu un

---

[6] ESAO, *Towards interoperable carbon intensity metrics: Evaluation and comparing selected data sources* (Virzībā uz sadarbspējīgu oglekļietilpīguma metriku: izraudzīto datu avotu izvērtējums un salīdzināšana), Iekļaujošā foruma par oglekļa emisiju mazināšanas pieejām dokumenti, Nr. 8, OECD Publishing, Parīze, 2025, https://doi.org/10.1787/a9cdb1ba-en. ESAO, *Towards interoperable carbon intensity metrics: Assessing monitoring, reporting and verification systems* (Virzībā uz sadarbspējīgu oglekļietilpīguma metriku: monitoringa, ziņošanas un verifikācijas sistēmu novērtēšana), Iekļaujošā foruma par oglekļa emisiju mazināšanas pieejām dokumenti, Nr. 9, OECD Publishing, Parīze, 2025, https://doi.org/10.1787/b185bcfa-en.

[7] Klimata klubs ir daudzpusējs dialoga forums, kas oficiāli tika izveidots 2023. gadā *COP28* kā globāla iniciatīva. Pašlaik tajā ir 45 dalībnieki (16 no tiem ir ES dalībvalstis) gan no ekonomiski attīstītajām valstīm, gan jaunietekmes un jaunattīstības valstīm.

[8] Klimata klubs, *Explanatory Note: Climate Club voluntary principles for action to address carbon leakage and other spillovers* (Paskaidrojums: klimata kluba brīvprātīgie principi rīcībai, kuras mērķis ir novērst oglekļa emisiju pārvirzi un citas eksternalitātes), 2025.

[9] Klimata klubs, *COP30 Climate Club Members Statement* (*COP30* Klimata kluba dalībnieku paziņojums) un *Global Pledge to grow near-zero and low-emissions steel and cement markets* (Globālais solījums attīstīt gandrīz bezemisiju un mazemisiju tērauda un cementa tirgus), 2025.

tiesību aktu projektiem, ko tā publicējusi atsauksmju sniegšanai. Tā arī izmantoja iespējas citos daudzpusējos forumos, lai ES partneriem sniegtu jaunāko informāciju par OIM īstenošanu.

Arī trešās valstis pašlaik gatavojas ieviest pašas savus OIM vai apsver iespēju tos ieviest. Piemēram, Apvienotā Karaliste 2027. gada 1. janvārī ieviesīs Apvienotās Karalistes OIM. Apvienotās Karalistes OIM tiks ieviests uzreiz (bez pārejas perioda) un attieksies uz precēm no piecām nozarēm, uz kurām attiecas ES OIM. Citiem vārdiem sakot, tas attieksies uz alumīniju, cementu, mēslošanas līdzekļiem, ūdeņradi un dzelzi un tēraudu, bet ne elektroenerģiju.

Apvienotās Karalistes OIM tiks piemērots tiešajām un netiešajām emisijām visās nozarēs un atsevišķiem prekursoriem. Tā aptverto nozaru loks tiks pārskatīts pēc 2027. gada, lai atspoguļotu iespējamās izmaiņas oglekļa emisiju pārvirzes riskos.

Citi tirdzniecības partneri, to vidū Austrālija, Brazīlija, Kanāda un Taivāna, ir paziņojuši, ka arī tie apsver līdzīgus instrumentus.

ES apzinās tirdzniecības partneru bažas par OIM iespējamo ietekmi un ir centusies tās pēc iespējas risināt, lai mehānismu padarītu vēl efektīvāku un iesaistītajām ieinteresētajām personām vieglāk īstenojamu. No partnervalstīm un to nozarēm saņemtās atsauksmes ir bijušas vērtīgas arī OIM vienkāršošanas centienos.

2.2. OIM pārejas periods

Datu pārskats

Turpmāk sniegtais datu pārskats ir sīkāk izklāstīts IV pielikumā.

OIM dati liecināja, ka laikposmā no 2023. gada 4. ceturkšņa līdz 2025. gada 2. ceturksnim tika importēti aptuveni 156 miljoni tonnu OIM preču, no kurām aptuveni 69 % bija dzelzs un tērauds, 15 % mēslošanas līdzekļi, 11 % cements un 5 % alumīnijs. Visvairāk OIM preču uz ES minētajā periodā eksportēja Ukraina un Turcija, kas veidoja attiecīgi aptuveni 14 % un 12 % no kopējā masas apjoma.

Saskaņā ar OIM pārejas reģistru aplēstās iegultās emisijas, kas uzkrātas 2024. gadā, ir kopumā 167 miljoni tonnu CO_2 ekv., proti, 102,5 miljoni tonnu CO_2 ekv. dzelzij un tēraudam, 38,4 miljoni tonnu CO_2 ekv. alumīnijam, 18 miljoni tonnu CO_2 ekv. mēslošanas līdzekļiem un 8 miljoni tonnu CO_2 ekv. cementam.

Pamatojoties uz deklarētāju sniegtajiem ziņojumiem, var secināt, ka faktisko vērtību izmantošana laika gaitā ir ievērojami palielinājusies – no tikai 8 % 2023. gada 4. ceturksnī līdz aptuveni 53 % 2025. gada 2. ceturksnī –, un tas liecina, ka arvien vairāk importētāju ir spējuši jēgpilni sadarboties ar savu piegādes ķēdi, lai iegūtu un paziņotu nepieciešamos datus.

Attiecībā uz elektroenerģiju kā OIM preci reģistra dati, ko paziņojuši deklarētāji, liecina, ka laikposmā no 2023. gada 4. ceturkšņa līdz 2025. gada 2. ceturksnim deklarētais kopējais apjoms ir 96 miljoni MWh. Galvenās eksportētājas ir Apvienotā Karaliste (65 % no OIM reģistrā deklarētā kopējā elektroenerģijas importa), Serbija (15 %) un Ziemeļmaķedonija (5,2 %).

Kopējās iegultās emisijas KN kodam 27 160 000 bija 86 miljoni tonnu CO_2 ekv. Ir svarīgi norādīt, ka galvenais mehānisms iegulto emisiju aprēķināšanai elektroenerģijai kā OIM precei ir tādu standartvērtību izmantošana, kuru pamatā ir elektroenerģijas ražošana ar fosilo kurināmo. Šī pieeja atspoguļo elektroenerģijas cenu noteikšanas mehānismu ES, bet ierobežo dekarbonizētu elektroenerģijas avotu atzīšanu, kā rezultātā reālās iegultās emisijas, iespējams, tiek novērtētas par augstu.

Pārejas perioda standartvērtības balstās uz vienu vispārēju vidējo standartvērtību katram KN kodam. Tāpēc Komisija ir apņēmusies nodrošināt, ka OIM reģistra dati par galīgo periodu pēc tam tiks izmantoti OIM noklusējuma standartvērtību noteikšanā (to pārskatīšana ir plānota 2027. gadā, tiklīdz būs pabeigts pirmais pārskata periods un attiecīgos datus varēs izmantot šo pārskatīto vērtību noteikšanā).

OIM administrēšana un pārvaldība

OIM pārvaldība balstās uz hibrīdu daudzlīmeņu satvaru, kurā iesaistīta Komisija un dalībvalstu struktūras (ieceltās valstu kompetentās iestādes – VKI).

Komisija pārrauga OIM īstenošanu ES līmenī. Papildus centralizētajai pārraudzībai Komisija izveido un pārvalda sistēmas, kas vajadzīgas OIM piemērošanai. Tā var arī izskatīt deklarētāju iesniegtās OIM deklarācijas.

Komisija pārejas periodā (no 2023. gada 1. oktobra līdz 2025. gada 31. decembrim) ir izveidojusi un pārvaldījusi OIM pārejas reģistru. Reģistrs ir centrālā platforma, kurā importētāji var iesniegt ceturkšņa emisiju ziņojumus un trešo valstu operatori var kopīgot emisiju datus.

Komisija arī gatavo OIM reģistru, kas aizstās pārejas reģistru uz galīgo periodu. 2025. gadā tika ieviests atzīšanas pārvaldības modulis (*AMM*), lai racionalizētu importētāju pieteikumus atzītā OIM deklarētāja statusa iegūšanai, kurus VKI pārvalda gan tieši, gan ar OIM reģistra starpniecību. OIM reģistrs ir savienots ar ES muitas vienloga dokumentu apmaiņas sistēmu (*EU CSW-CERTEX*), lai ES muitas dienesti importa laikā varētu veikt OIM atzīšanas automatizētu kontroli.

Lai samazinātu administratīvo slogu, Komisija ir ieviesusi portālu, kurā trešo valstu iekārtu operatori var augšupielādēt emisiju datus OIM reģistrā. Pēc augšupielādes šos datus var (atkārtoti) izmantot dažādi importētāji un dažādam importam.

Komisija arī izveidos un pārvaldīs kopējo centrālo platformu (*CCP*) pēc kopīgas dalībvalstu un Komisijas iepirkuma procedūras, kā arī saskarni starp *CCP* un OIM reģistru. OIM sertifikātu pārdošana un atpirkšana *CCP* notiks no 2027. gada februāra. Abas platformas tiks izmantotas OIM deklarētāju ziņošanas pienākumu un finansiālo saistību izpildei.

Sekundārie tiesību akti

Komisija ir pilnvarota pieņemt vairākus aktus, lai paredzētu noteikumus, kas tiks piemēroti no galīgā posma sākuma, un nodrošinātu OIM vienādu piemērošanu visā ES, jo īpaši, lai noteiktu:

1. OIM sertifikātu cenas aprēķināšanas un publicēšanas noteikumus;
2. precēs iegulto emisiju aprēķināšanas metodes un standartvērtības katrai izcelsmes valstij un KN kodam;
3. emisiju verifikācijas noteikumus;

4. nosacījumus, saskaņā ar kuriem valsts akreditācijas struktūras piešķirs akreditāciju verificētājiem OIM vajadzībām;
5. informācijas apjomu, periodiskumu, termiņus un līdzekļus saziņai ar muitas dienestiem;
6. kā tiek aprēķināta bezmaksas iedales korekcija, kas samazinātu nododamo OIM sertifikātu skaitu, lai atspoguļotu to, cik lielā mērā ES ETS kvotas tiek iedalītas bez maksas;
7. noteikumus par galīgo OIM reģistru;
8. nosacījumus un procedūras saistībā ar atzītā OIM deklarētāja statusu.

OIM komiteja regulāri sanāk kopā, lai ar dalībvalstu pārstāvjiem apspriestu politikas un juridiskos jautājumus, un pietiekamu laiku pirms galīgā perioda sākuma ir nobalsojusi par iepriekš minētajiem aktiem. Minētie akti tiks publicēti līdz 2025. gada beigām un būs piemērojami no 2026. gada 1. janvāra.

Lai veicinātu un ņemtu vērā oglekļa cenas trešās valstīs, Komisija 2026. gada 1. ceturksnī pieņems īstenošanas aktu, ar ko paredz noteikumus par trešās valstīs faktiski samaksātās oglekļa cenas atskaitīšanu.

Dalībvalstu valsts kompetentās iestādes (VKI)

Saskaņā ar OIM regulas 11. pantu katra dalībvalsts ir iecēlusi īpašu struktūru OIM īstenošanai valsts līmenī. VKI ir atbildīgas par saziņu ar importētājiem, kas iedibināti to dalībvalstī, arī par atzītā OIM deklarētāja statusa saņemšanas pieteikumu apstrādi un statusa piešķiršanu importētājiem. VKI arī panāk OIM pienākumu izpildi, pabeidzot OIM deklarāciju izskatīšanu, pamatojoties uz Komisijas sniegto sākotnējo novērtējumu, un lemjot par to, vai būtu jāpiemēro sodi, saskaņā ar OIM regulā noteikto satvaru. Komisija savā OIM tīmekļa portālā uztur atjauninātu provizorisku VKI sarakstu. Kad saraksts tiks uzskatīts par stabilu, Komisija to publicēs *ES Oficiālajā Vēstnesī*.

22 dalībvalstis par OIM VKI ir iecēlušas vides iestādi (savu ES ETS VKI), savukārt 7 dalībvalstis ir iecēlušas savu muitas dienestu. Divas dalībvalstis par VKI ir iecēlušas abas minētās iestādes, savukārt vienā dalībvalstī muitas dienests ir arī ETS VKI. Vienā dalībvalstī VKI nav ne ETS VKI, ne muitas dienests.

Dalībvalstu muitas dienesti sadarbojas ar VKI, lai OIM integrētu esošajās muitas procedūrās. Dažās dalībvalstīs, kur OIM efektīva īstenošana valsts līmenī ir atkarīga no dažādām iestādēm, var rasties koordinācijas problēmas.

Jauna mehānisma īstenošana

OIM efektīvai īstenošanai ir vajadzīga cieša sadarbība starp Komisiju un dalībvalstīm. Neraugoties uz šiem centieniem, OIM galīgā posma sagatavošanā ir pastāvīgi nācies saskarties ar dažām problēmām. Operatīvā gatavība VKI starpā atšķiras – dažas dalībvalstis pieteikumus apstrādā efektīvi, savukārt citas saskaras ar kavējumiem un izpildes panākšanas problēmām. Turklāt būs svarīgi arī nodrošināt, ka OIM noteikumi dalībvalstu iestādēs tiek interpretēti konsekventi.

Operatori un importētāji tikai pamazām ir sākuši izmantot esošos instrumentus, lai sagatavotos galīgajam periodam: OIM reģistra īpašajā operatoru portālā ir reģistrējušies tikai 78 trešo

valstu iekārtu operatori, neraugoties uz to, ka 2024. gada decembra beigās tika ieviesta vienas augšupielādes sistēma. 5902 importētāji ir iesnieguši pieteikumu, lai kļūtu par atzītiem OIM deklarētājiem, kas ir priekšnoteikums, lai no 2026. gada 1. janvāra turpinātu importēt OIM preces ES.

Pašreizējās pārvaldības problēmas izriet arī no tā, ka OIM ir pilnīgi jauns mehānisms, arī valstu iestādēm, importētājiem un trešo valstu ražotājiem. Tam ir nepieciešama jaunu administratīvo procesu, IT sistēmu un atbilstības satvaru izstrāde un īstenošana, un tāpēc, protams, sākumā pastāv ar tā darbību saistītas neskaidrības un Komisijai, VKI, muitas dienestiem un uzņēmumiem ir jāiepraktizējas tā lietošanā.

Ņemot vērā šīs būtiskās problēmas, kopš 2023. gada panāktais straujais progress ir būtisks sasniegums ES, tās dalībvalstīm un starptautiskajiem partneriem.

Lai uzlabotu sadarbību starp dalībvalstu VKI, Komisija un VKI regulāri organizē neformālus darbsemināru viedokļu un paraugprakses apmaiņai. Ciešāka sadarbība stiprina valstu speciālās zināšanas un administratīvās spējas. Tā arī nodrošina, ka OIM VKI var konsekventi īstenot OIM visā ES.

Administratīvās izmaksas

Dalībvalstu iestādēm radušos OIM administratīvo izmaksu novērtēšana ir īpaši sarežģīta, jo OIM ir pilnīgi jauns instruments. Tāpēc dalībvalstīm un Komisijai bija jāveido spējas pilnīgi no jauna un tās nevarēja iepriekš detalizēti paredzēt visas iespējamās īstenošanas vajadzības. VKI vēl nav ieviesušas visus administratīvos procesus, kas vajadzīgi mehānisma pilnīgai īstenošanai. Piemēram, dažas VKI joprojām attīsta savas administratīvās spējas veikt tādus uzdevumus kā atzīšanas pieprasījumu apstrāde un atbilstības nodrošināšana.

Komisija 2025. gada sākumā sāka ES mēroga apsekojumu, lai apkopotu kvalitatīvas un kvantitatīvas atsauksmes no visām dalībvalstīm par to administratīvajām izmaksām, kas saistītas ar OIM īstenošanu. Rezultāti liecināja, ka situācija dalībvalstīs ievērojami atšķiras, piemēram, attiecībā uz to, cik lielā mērā tās ir gatavas galīgajam posmam, un budžeta prognožu esību nākamajam periodam.

Arī importa vērtība un importētāju skaits dažādās dalībvalstīs ievērojami atšķiras:

- 2 dalībvalstīs, kurās 2024. gadā importēto OIM preču vērtība bija visaugstākā, importa vērtība pārsniedza 10 miljardus EUR (katrā valstī), savukārt 2 dalībvalstīs ar viszemāko vērtību OIM preču importa vērtība bija mazāka par 0,10 miljardiem EUR (katrā valstī);
- OIM importētāju skaits arī ir ļoti atšķirīgs – no 200 000 importētājiem 2024. gadā aptuveni attiecīgi 37 000 un 21 000 bija reģistrēti dalībvalstī ar vislielāko un otro lielāko importētāju skaitu. 2 dalībvalstīs ar vismazāk importētāju bija reģistrēti attiecīgi tikai 1200 un 400 importētāji.

  Šīs lielās atšķirības starp dalībvalstīm pastāvēs arī OIM galīgajā periodā, kurš sākas 2026. gadā un kurā importētāji, kas importē līdz 50 tonnām gadā, būs atbrīvoti no OIM prasībām, – paredzams, ka no 18 000 importētājiem, uz kuriem, paredzams, attieksies OIM no 2026. gada, dalībvalstī, kurā ir visvairāk reģistrēto importētāju, būs

2700 importētāji (2200 importētāji dalībvalstī ar otro lielāko importētāju skaitu), savukārt katrā no 2 dalībvalstīm ar vismazāko importētāju skaitu paredzams, ka būs mazāk nekā 70 importētāju.

Visbeidzot, dalībvalstis OIM īstenošanai ir izvēlējušās dažādas administratīvās konfigurācijas, proti, par savu valsts kompetento iestādi ir izraudzījušās dažādas struktūras, piemēram, vides / ES ETS iestādes vai muitas dienestus. Tas var ietvert dažādas problēmas un izmaksas, piemēram, OIM īstenošanas koordinēšanā ar muitas darbībām.

Turklāt, lai gan Komisija un dalībvalstis jau ir ieviesušas galvenos OIM komponentus, piemēram, reģistru, atzīšanas procesus un ziņošanas prasības, 2025. gada 4. ceturksnī ar sekundārajiem tiesību aktiem (piemēram, īstenošanas un deleģētajiem aktiem) joprojām tika pabeigti daudzi detalizēti noteikumi un procedūras, kas nepieciešami, lai OIM varētu piemērot no 2026. gada.

OIM īstenošanas gaitā dalībvalstu pārvaldes iestāžu un Komisijas administratīvās izmaksas turpina attīstīties un turpinās attīstīties, kad 2026. gadā sāksies mehānisma galīgais periods, ieskaitot lielās izmaiņas, kas ieviestas ar vienkāršošanas paketi, kad 2027. gadā sāksies sertifikātu pārdošana un kad stāsies spēkā OIM izmaiņas, piemēram, pirmais lejupējais darbības jomas paplašinājums, kuru ierosinās Komisija.

Kopīgā iepirkuma nolīgums un *CCP*

Komisija strādā, lai izveidotu kopējo centrālo platformu (*CCP*), kurā no 2027. gada 1. februāra notiks OIM sertifikātu pārdošana un atpirkšana. Komisija 2025. gada 1. decembrī pieņēma lēmumu apstiprināt kopīgā iepirkuma nolīguma (*JPA*) projekta parakstīšanu, par ko 2025. gada 17. novembrī tika panākta vienošanās ar dalībvalstīm. Tiklīdz šo *JPA* būs parakstījušas visas dalībvalstis un Komisija un tas būs stājies spēkā, Komisija visu pušu vārdā sāks kopīgā iepirkuma procedūru, lai 2026. gadā iepirktu pakalpojumus, kas saistīti ar *CCP*.

Pārejas periodā gūtā pieredze

Viena no galvenajām atziņām, kas gūtas pārejas posma pirmajā gadā, bija administratīvās problēmas, ar kurām saskaras uzņēmumi, jo īpaši mazie un vidējie uzņēmumi, un publiskās iestādes, iepazīstoties ar jaunu, sarežģītu instrumentu. Šī atziņa skaidri parādīja, ka ir ļoti nepieciešams OIM steidzami vienkāršot.

Pamatojoties uz plašām apspriedēm ar ieinteresētajām personām un publiskajām iestādēm un darbības datiem par pirmo pārskata periodu, Komisijas analīzē tika uzsvērtas nesamērīgas atbilstības nodrošināšanas izmaksas MVU, VKI kavēšanās atzīšanas pieteikumu apstrādē un risks, ka sarežģītu noteikumu izpildes panākšana visā ES nebūs konsekventa. Dažu ziņošanas prasību sarežģītība apvienojumā ar VKI un uzņēmumu atšķirīgo sagatavotības līmeni parādīja, ka ir vajadzīgas mērķorientētas izmaiņas, lai aizsargātu OIM efektivitāti.

2025. gada vienkāršošanas pakete

Ņemot vērā iepriekš izklāstīto, Komisija 2025. gada 26. februārī pieņēma tiesību akta priekšlikumu ar mērķi vienkāršot un stiprināt OIM pirms galīgā posma un saskaņā ar ES Konkurētspējas kompasu. Pēc tam, kad Parlaments un Padome bija ātri vienojušies par Komisijas priekšlikumu, regula 2025. gada 8. oktobrī tika pieņemta.

Šī ātrā pieņemšana ir ļāvusi Komisijai un dalībvalstīm ņemt vērā vienkāršošanas pasākumus, ko ES pieņēmusi galīgā perioda sākumam 2026. gada 1. janvārī, jo īpaši attiecībā uz attiecīgajiem sekundārajiem tiesību aktiem galīgajam periodam. Šis kopīgais sasniegums apliecina ES spēju ātri pielāgoties un apņemšanos padarīt OIM gan efektīvu, gan uzņēmējdarbībai labvēlīgu.

Šīs regulas mērķis ir nodrošināt administratīvo efektivitāti, lai OIM arī turpmāk būtu praktisks un uzņēmējdarbībai labvēlīgs, neapdraudot tā klimata mērķus. *De minimis* robežvērtības ieviešanai ir izšķiroša nozīme administratīvā sloga samazināšanā mazajiem importētājiem. Koncentrējot OIM prasības uz lielākiem importētājiem, robežvērtība atbrīvo aptuveni 90 % importētāju, galvenokārt MVU, no OIM pienākumiem, bet 99 % iegulto emisiju joprojām ir aptvertas, tādējādi pilnībā saglabājot OIM vidisko efektivitāti.

Importētājiem, uz kuriem attiecas OIM, regula paredz vienkāršotas ziņošanas prasības, lai atvieglotu deklarētāju atbilstību, piemēram, kompleksu preču gadījumā. Turklāt, lai ieinteresētajām personām dotu laiku sagatavoties ziņošanas pienākumiem un finansiālajām saistībām, OIM sertifikātu pārdošana kopējā centrālajā platformā sāksies tikai 2027. gada 1. februārī un ikgadējie ziņošanas termiņi ir pārcelti uz vēlāku datumu.

Vēl viens būtisks uzlabojums ir tas, ka Komisija no 2027. gada varēs noteikt oglekļa standartcenas valstīm, kurās tiek piemērots oglekļa cenas noteikšanas instruments. Deklarētājiem būs iespēja OIM finansiālo saistību samazinājuma pieprasījumā izmantot šīs vērtības tā vietā, lai sniegtu sertificētus pierādījumus par oglekļa cenas faktisku samaksu.

Ir veikti vēl citi vienkāršojumi attiecībā uz atzīto OIM deklarētāju finansiālo saistību aprēķināšanu, lai atvieglotu to slogu. Šie vienkāršojumi ietver racionalizētus noteikumus par OIM sertifikātu aprites ciklu no 2027. gada, piemēram, vienkāršotu atpirkšanas limitu un ceturkšņa OIM sertifikātu obligāto pirkumu apjoma samazinājumu importēšanas gadā (prasība, ka sertifikātiem jāaptver 80 % no emisijām, kuras iegultas kopš gada sākuma importētajās precēs, samazināta līdz 50 % aptvērumam).

Pieņemtie vienkāršojumi ir arī svarīgs priekšnoteikums OIM darbības jomas iespējamai paplašināšanai nākotnē.

Visbeidzot, regula stiprina OIM, ieviešot pastiprinātu centralizētu uzraudzību, ko veic Komisija, jo īpaši attiecībā uz *de minimis* robežvērtību, tādējādi stiprinot mehānisma efektivitāti un konsekvenci. OIM reģistrā īstenotā ES līmeņa konsolidētā pārraudzība nodrošinās datu vākšanas, validēšanas un izpildes panākšanas vienādību visās dalībvalstīs, samazinot neatbilstības īstenošanā valstu līmenī.

Vienkāršošana un elastība pēc 2025. gada vienkāršošanas paketes

Papildus vienkāršojumiem, kas ieviesti ar OIM regulas pārskatīšanu, Komisija ir strādājusi, lai panāktu būtiskus vienkāršojumus un elastību ar īstenošanas un deleģētajiem aktiem. Tie atvieglos OIM īstenošanu, arī trešo valstu operatoriem un MVU.

Izstrādājot plānoto īstenošanas aktu, ar ko paredz noteikumus par trešā valstī samaksātās oglekļa cenas atskaitīšanu, un tam pievienotos norādījumus, Eiropas Komisija strādās pie līdzvērtības principa un precizēs, kā var ņemt vērā prasījumus par oglekļa kredītiem, kas iegādāti saskaņā ar atbilstības shēmām, arī par oglekļa kredītiem, uz ko attiecas Parīzes nolīguma 6. pants.

Noteikumos tiks arī precizēts, kā var atskaitīt oglekļa nodokļus, kas iekasēti par OIM preču ražošanā izmantoto kurināmo. Pamatojoties uz informācijas apmaiņu ar partnervalstīm un pārejas periodā veikto analīzi, Komisija tādējādi nodrošinās, ka oglekļa cenas, kas faktiski samaksātas saskaņā ar dažādām atbilstības shēmām, var efektīvi atskaitīt no OIM pienākuma, ņemot vērā to īpašās iezīmes, vienlaikus nodrošinot OIM vidisko integritāti.

Attiecībā uz akreditāciju un verifikāciju ir izstrādātas vairākas elastības iespējas. Valstu akreditācijas struktūras varēs ņemt vērā OIM akreditācijas pieteikumu iesniedzēju pierādīto kompetenci attiecīgo starptautisko standartu piemērošanā. Tāpēc OIM akreditācijas novērtējumā galvenā uzmanība tiks pievērsta zināšanām un kompetencei, kas attiecas uz OIM metodikas noteikumu piemērošanu.

Turklāt ikgadējo uzraudzības darbību, ko valsts akreditācijas struktūra veic attiecībā uz OIM verificētāju, var veikt virtuāli un ne obligāti uz vietas, tāpat kā ES ETS gadījumā. Visbeidzot, verifikācijas laikā nosacījumi, saskaņā ar kuriem OIM verificētājs var veikt virtuālu objekta apmeklējumu vai atbrīvot no pienākuma veikt fizisku apmeklējumu, ir elastīgāki nekā saskaņā ar ES ETS, vienlaikus nodrošinot verifikācijas integritāti.

Attiecībā uz iegulto emisiju aprēķināšanas metodiku ir ieviesti vairāki vienkāršojumi. Pirmkārt, pārskatītā metodika ļauj operatoriem noteiktos gadījumos diferencēt emisiju aprēķināšanu ar vienu un to pašu KN kodu apzīmētām precēm, ja pastāv ievērojamas emisiju intensitātes atšķirības. Piemēram, operatori varēs diferencēt emisiju aprēķinus konkrētiem cementa veidiem atkarībā no to klinkera satura vai konkrētiem mēslošanas līdzekļu veidiem atkarībā no to slāpekļa satura.

Otrkārt, ar pārskatīto metodiku tiek ieviests noteikums, ka tad, ja viena veida preču ražošanai vienā un tajā pašā iekārtā tiek izmantoti dažādi ražošanas veidi, šo preču iegultās emisijas ir jāaprēķina kā dažādajos ražošanas veidos radīto emisiju vidējā vērtība. Šis pasākums samazinās risku, ka tiks īstenota apiešanas prakse. Turklāt pārskatītajā metodikā ir iekļauti dažādi skaidrojoši jauninājumi, kas palielinās vispārējā satvara konsekvenci un atvieglos operatoriem tā piemērošanu.

Secinājums

Neraugoties uz to, ka jauna instrumenta ieviešana ir sarežģīta, ES ir izdevies izveidot funkcionālu OIM pārvaldības sistēmu vēl nepieredzēti īsā laikposmā. Dalībvalstis, Komisija un ieinteresētās personas ir izmantojušas pārejas periodu, lai apkopotu datus un pieredzi, ātri izdarītu secinājumus un ieviestu mehānismu, kas ne tikai darbojas, bet arī pastāvīgi uzlabojas.

Nepieciešamo administratīvo procesu un IT sistēmu darbības sekmīga uzsākšana, visaptverošu norādījumu un mācību materiālu izstrāde un vienkāršošanas pasākumu pieņemšana divu ar pusi gadu laikā atspoguļo ES spēju ieviest jauninājumus, pielāgoties un turpināt uzņemties vadību globālajā klimata politikā, vienlaikus nodrošinot aizsardzību pret nevēlamu ietekmi, piemēram, oglekļa emisiju pārvirzi.

Pašreizējās pārvaldības sistēmas spēks ir pastiprināts ar OIM vienkāršošanas regulu, kas ir nostiprinājusi Komisijas pārraudzības lomu OIM īstenošanā, izmantojot centralizēto OIM reģistru. Komisijas spēja apstrādāt datus un apmainīties ar attiecīgo informāciju ar VKI nodrošina, ka deklarētāju un operatoru paziņotā informācija ir pēc iespējas noderīgāka. Tas arī

ļauj Komisijai labāk atklāt riskus un nodrošina VKI labākus līdzekļus, lai tās vajadzības gadījumā varētu pienācīgi rīkoties.

Galvenie darbības uzlabojumi attiecībā uz datu kvalitāti OIM pārejas reģistrā

Viena no visbiežāk konstatētajām kļūdām attiecās uz skaitlisko datu ievadīšanu, piemēram, kļūda radās tāpēc, ka deklarētāji no dažādām dalībvalstīm atšķirīgi izmantoja punktus un komatus decimāldaļu un tūkstošu atdalīšanai. Tāpat agrākā iespēja deklarētājiem izvēlēties kilogramus vai tonnas radīja kļūdas, kas tika konstatētas, salīdzinot pārejas reģistra datus ar muitas un tirdzniecības datiem. Svītrojot liekos laukus, standartizējot formātus un ieviešot brīdinājuma marķējumus, tika samazinātas kļūdas, ko radīja nekonsekventa decimāldaļu un mērvienību izmantošana.

Pirmajos pārskata ceturkšņos paziņoto KN kodu skaits bija lielāks, nekā prasīts OIM regulā. Stingru validācijas noteikumu ieviešanas rezultātā ievērojami samazinājās ierakstu ar nepareiziem KN kodiem skaits (sk. IV pielikumu).

Vēl viena problēmu joma bija saistīta ar valstu kodiem, ko izmanto iekārtām ārpus ES, jo vienai un tai pašai valstij tika izmantoti dažādi saīsinājumi (piemēram, TR un TC Turcijai, UK un GB Apvienotajai Karalistei). Operatoru portāla integrācija OIM pārejas reģistrā ļāva trešo valstu iekārtu operatoriem ievadīt savus datus vienu reizi un pēc tam kopīgot šos datus ar OIM preču importētājiem tieši, izmantojot pārejas reģistru. Šāda trešo valstu operatoru un iekārtu informācijas centralizācija nodrošina valstu kodu labāku konsekvenci. Sīkāku informāciju skatīt turpmāk un IV pielikumā.

OIM pārejas reģistra dati par norādīto laikposmu (kas paziņoti līdz 2025. gada 31. augustam)

Ceturkšņa monitorings no 2023. gada 4. ceturkšņa līdz 2025. gada 2. ceturksnim liecina par konsekventu uzlabojumu divās no iepriekš norādītajām problēmām – pēc sākotnējā posma, kurā kļūdu līmenis bija augsts, 2024. gada 2. ceturksnī bija vērojams straujš samazinājums, kam, sākot no 2024. gada 2. ceturkšņa, sekoja stabilizēšanās zemā atlikušo kļūdu līmenī, kļūdām praktiski izzūdot.

Nepareizu valstu kodu samazināšanās tendence ir bijusi pieticīgāka, jo kļūdu īpatsvars jau no paša sākuma (2023. gada 4. ceturksnis) bija salīdzinoši zems, proti, pirmajos periodos kļūdas bija tikai aptuveni 0,5 % deklarāciju, un laika gaitā tas pakāpeniski pazeminājās vēl vairāk.

Korektīvu pasākumu un pastāvīgas sadarbības rezultātā pārejas reģistrs ir kļuvis par uzticamāku, lietotājdraudzīgāku un efektīvāku rīku. Šī pieredze ir parādījusi nepārprotamo pievienoto vērtību, ko OIM pārejas periods ir devis saistībā ar gatavošanos galīgajai sistēmai. Pārejas reģistrs tika pastāvīgi uzlabots ar biežiem un konkrētiem jauniem laidieniem, kuros ieguldījumu sniedza importētāji, nozares un VKI, lai nodrošinātu, ka risinājumi ir praktiski un piemērojami ikdienas darbībām.

Operatoru portāls

Operatoru portāls (*O3CI*), ko ieviesa 2024. gada 31. decembrī, ļauj trešo valstu iekārtu operatoriem attiecīgo informāciju par savām iekārtām un to ražoto OIM preču emisiju datus augšupielādēt tieši OIM reģistrā (gan pārejas reģistrā, gan – nākotnē – galīgajā reģistrā).

Tas racionalizē procesu, ar ko saskaņā iekārtu operatori ārpus ES augšupielādē un kopīgo savus iekārtu un emisiju datus ar ziņojošajiem deklarētājiem.

Laikposmā no 2024. gada decembra līdz 2025. gada augustam tika apstrādāti 573 pieprasījumi par piekļuvi operatoru portālam. Jo īpaši sākumā liels skaits pieteikumu bija jānoraida. Lai atbalstītu pieteikumu iesniedzējus, Komisija nodrošināja plašu resursu klāstu, ieskaitot atjauninātus norādījumus uzņēmumiem (2025. gada marts), faktu lapu (2025. gada jūlijs), rokasgrāmatas un videopamācības. Šie resursi izrādījās būtiski, lai samazinātu kļūdas un veidotu uzticēšanos. Pēc skaidrāku norādījumu publicēšanas ievērojami samazinājās attiecināmības kļūdu un dubulto pieteikumu skaits.

Iznākums attiecībā uz galīgo periodu

Pieredze ar operatoru portālu liecina, ka pārejas periods sniedza svarīgas un nepieciešamas iespējas uzlabot sistēmu pirms galīgā perioda.

Papildus tam, ka tika panākti jau izklāstītie uzlabojumi, process skaidri parādīja uz datiem balstītas uzraudzības nozīmi. Analizējot ikmēneša noraidīšanas tendences un to iemeslus, bija iespējams ātri noteikt, kurās jomās ir visvairāk vajadzīgi intervences pasākumi – vai nu attiecināmības noteikumu precizēšana, vai arī procedūru vienkāršošana, vai dokumentu prasību pastiprināšana. Šāda proaktīva pierādījumu izmantošana nodrošināja, ka norādījumi nav vispārīgi, bet drīzāk mērķorientēti un efektīvi.

Vēl viena atziņa bija pakāpeniskas pielāgošanas vērtība. Agrīnie noraidījumi atklāja sistēmas vājos punktus, bet arī radīja reaģēšanas kultūru. Katrs atjauninājums – jauni norādījumi, faktu lapa vai uzlabotas validācijas pārbaudes – bija tieša reakcija uz reālām problēmām, un pieteikumu iesniedzēji reaģēja pozitīvi, pielāgojot savu rīcību.

Visbeidzot, process apstiprināja, ka sadarbīga un iteratīva pieeja darbojas. Skaidru norādījumu, pastāvīgas atgriezeniskās saites un aktīvas lietotāju iesaistes apvienojums nostiprināja reģistru, samazināja kļūdas un radīja uzticēšanos. Tā vietā, lai koncentrētos uz noraidījumiem, sistēma pārgāja uz pastāvīgiem uzlabojumiem un sekmīgu līdzdalību. Šī pieeja nodrošina, ka process būs ilgtspējīgs arī tad, kad 2026. gadā un pēc tam palielināsies apjomi.

OIM komunikācijas kampaņa

Lai atbalstītu attiecīgās ieinteresētās personas OIM ievērošanā, Komisija, sākot no 2023. gada, īstenoja vairākas informēšanas un komunikācijas kampaņas. Tās cita starpā ietvēra norādījumus ES importētājiem par jēdzieniem, kas jāizmanto OIM ziņošanā, norādījumus trešo valstu ražotājiem par jēdzieniem, kas jāizmanto ražošanas iekārtu radīto emisiju monitoringam, vispārējus un konkrētu nozaru tīmekļseminārus un e-mācību moduļus, kuru mērķis bija palīdzēt importētājiem, valstu iestādēm un trešo valstu operatoriem izprast un piemērot OIM prasības, un regulāri atjauninātu bieži uzdoto jautājumu kopumu, kurš sagatavots, pamatojoties uz saņemtajiem ieinteresēto personu jautājumiem un atsauksmēm, un kura mērķis bija viest lielāku skaidrību vēl neatrisinātajos jautājumos.

Sīkāks pārskats par informatīvajiem pasākumiem ir sniegts 3.1. nodaļā. Komisijai ir arī īpašs tīmekļa portāls, kurā atrodama visa attiecīgā informācija.

Kopš OIM regulas pieņemšanas 2023. gada maijā *TAXUD* ĢD ir īstenojis mērķorientētu OIM komunikācijas kampaņu, lai a) informētu ieinteresētās personas par OIM, b) paskaidrotu, kā OIM darbojas, sniegtu ieinteresētajām personām detalizētas un praktiski izmantojamas zināšanas, lai tās pārejas periodā nodrošinātu atbilstību OIM un sagatavotos OIM īstenošanai OIM galīgajā posmā no 2026. gada, un c) aktivizētu ieinteresētās personas un informācijas izplatītājus, lai turpinātu izplatīt informāciju attiecīgajām ieinteresētajām personām.

OIM komunikācijas kampaņas galvenā mērķauditorija bija OIM preču importētāji ES un OIM preču ražotāji trešās valstīs. Īpaša uzmanība tika pievērsta dalībvalstīm, kurās ir lielāks OIM preču importētāju īpatsvars, galvenajām OIM preču izcelsmes trešām valstīm, kā arī MVU informēšanai.

Komunikācijas kampaņā tika arī apzināts un iesaistīts informācijas izplatītāju tīkls, lai turpinātu izplatīt informāciju par OIM. To vidū bija attiecīgās nozares apvienības, tirdzniecības palātas un ES delegācijas. Kopsavilkums par OIM komunikācijas kampaņas galvenajiem elementiem un darbībām, kā arī dati par dalību publiskajos OIM tīmekļsemināros, kas notika 2023. un 2024. gadā, ir sniegti I pielikumā.

TAXUD ĢD gatavo otro OIM komunikācijas kampaņu, kas jāīsteno no 2025. gada 4. ceturkšņa līdz 2026. gada 4. ceturksnim, pamatojoties uz pirmās kampaņas rezultātiem. Sākoties OIM galīgajam periodam, šī kampaņa turpinās informēt importētājus, ražotājus ārpus ES un akreditētos verificētājus par pienākumiem un praktiskās īstenošanas aspektiem.

3. Darbs ar mūsu partneriem

3.1 Sadarbība ar trešām valstīm

ES regulāri sadarbojas ar starptautiskajiem partneriem un ieinteresētajām personām, kuras ir ieinteresētas ES OIM darbībā vai ir paudušas bažas par tā struktūru vai konkrētiem tā darbības aspektiem.

Lai iegūtu noderīgu ieguldījumu un izveidotu konstruktīvu dialogu ar ES rūpniecību, dalībvalstīm un trešām valstīm, tika izveidota OIM ekspertu grupa, kurā novērotāju statusā ir iekļautas vairākas trešās valstis[10]. Novērotāji kopā ar ieinteresēto personu pārstāvjiem sniedz būtisku ieguldījumu ekspertu grupas darbā, kura mērķis ir palīdzēt Komisijai attīstīt un īstenot OIM.

Komisija arī uztur ciešu dialogu ar trešo valstu iestādēm, izmantojot augsta līmeņa dialogus, divpusējas sanāksmes, īpašas misijas partnervalstīs un viedokļu apmaiņu dažādās komitejās. Ar OIM saistīti dialogi ir notikuši ES un Ķīnas augsta līmeņa vides un klimata dialogā, ES un Indijas Tirdzniecības un tehnoloģiju padomē, ES un Japānas zaļajā aliansē, ES un Korejas zaļajā partnerībā, ES un Turcijas augsta līmeņa dialogā par tirdzniecību, ES un Turcijas augsta līmeņa dialogā par klimatu un ES un Turcijas muitas savienības apvienotajā komitejā[11]. Komisija arī regulāri tikās ar trešo valstu pārstāvniecībām Briselē, lai apmainītos viedokļiem par OIM īstenošanu. Ciešā sadarbībā ar Eiropas Ārējās darbības dienestu (EĀDD) tika organizētas vairākas misijas uz partnervalstīm, lai īpaši apspriestu OIM īstenošanu partnervalstīs (Dienvidāfrikā, Dienvidkorejā, Ēģiptē, Indijā, Japānā, Ķīnā, Serbijā un Turcijā). OIM īstenošanas statuss tiek regulāri apspriests arī dažādās tirdzniecības komitejās, piemēram, tirdzniecības un ilgtspējīgas attīstības komitejās, kas izveidotas saskaņā ar tirdzniecības nolīgumiem ar tirdzniecības partneriem. Komisija arī regulāri piedalās pasākumos, konferencēs un darbsemināros par OIM, sniedzot tehniskās zināšanas par OIM darbību operatoriem trešās valstīs. Kopumā Komisija 2025. gadā vien ir iepazīstinājusi ar OIM vairāk nekā 100 sanāksmēs ar trešo valstu pārstāvjiem, nozarēm un ieinteresētajām personām.

Ar ES delegāciju starpniecību Komisija informē trešās valstis un to uzņēmumus par sabiedriskās apspriešanas sākšanu vai uzaicinājumiem iesniegt atsauksmes, kas ļauj ieinteresētajām personām, arī trešās valstīs, sniegt atsauksmes par attiecīgajām OIM iniciatīvām, piemēram, OIM īstenošanas pasākumiem vai OIM regulas grozījumiem[12].

Divpusējā sadarbība OIM jomā ir cieši saistīta ar Komisijas Starptautiskās oglekļa cenas noteikšanas un tirgu diplomātijas darba grupas darbu. 2024. gada februārī izveidotā darba

[10] Trešās valstis un organizācijas, kas ir novērotājas OIM ekspertu grupā: Amerikas Savienotās Valstis, Apvienotā Karaliste, Austrālija, Dienvidkoreja, Ēģipte, Islande, Japāna, Jaunzēlande, Jordānija, Kanāda, Maroka, Mozambika, Norvēģija, Singapūra, Šveice, Turcija, Ukraina, Enerģētikas kopiena, ERAB un ESAO.
[11] Pirmais ALD par klimatu notika 2021. gadā. Pirmā OIM tehniskās darba grupas sanāksme notika 2025. gada 28. novembrī.
[12] https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say_lv.

grupa sadarbojas ar vairāk nekā 40 partnervalstīm, lai izvērstu oglekļa tirgus un cenas noteikšanu[13].

Kā uzsvērts Kopīgajā paziņojumā par ES globālo redzējumu klimata un enerģētikas jomā[14], ES ir apņēmusies palīdzēt saviem partneriem izstrādāt pašiem savu vērienīgu klimata un enerģētikas politiku, veicināt oglekļa cenas noteikšanu un sekmēt taisnīgas pārkārtošanās standartus. OIM sniedz pārredzamu, uz noteikumiem balstītu oglekļa cenas signālu importam ES tirgū, novēršot oglekļa emisiju pārvirzi un stimulējot dekarbonizāciju ārpus ES.

Komisija turpinās sniegt finansiālu atbalstu valstīm to dekarbonizācijas centienos, lai maksimāli palielinātu instrumenta "Eiropa pasaulē" ieguldījumu jaunattīstības valstu dekarbonizācijas un pielāgošanās vajadzību apmierināšanā saskaņā ar instrumenta 30 % klimata un vides izdevumu mērķrādītāju.

Pārskats par informēšanas un tehniskās palīdzības darbībām

Komisijas sadarbības ar partnervalstīm mērķis ir stiprināt dekarbonizācijas politiku, jo īpaši veicinot oglekļa cenas noteikšanu, emisijas kvotu tirdzniecību, oglekļa nodokļus un monitoringa, ziņošanas un verifikācijas (MZV) sistēmas. Attiecīgā gadījumā tiek nodrošināta ar OIM saistītas tehniskās informācijas apmaiņa ciešā koordinācijā ar Komisijas Starptautiskās oglekļa cenas noteikšanas un tirgu diplomātijas darba grupas īstenotajām informatīvajām darbībām.

TAIEX (tehniskā palīdzība un informācijas apmaiņa) ir ES instruments institucionālo spēju veidošanai, kurš sniedz mērķorientētu un ātru atbalstu publiskās pārvaldes iestādēm ES kandidātvalstīs un ārpus tām. Piemēram, *TAIEX* aktīvi atbalsta kaimiņreģiona valstu dekarbonizācijas centienus, sniedzot tehnisko palīdzību tādās jomās kā oglekļa ievedkorekcijas mehānisms (OIM), monitorings, ziņošana un verifikācija (MZV) un emisijas kvotu tirdzniecības sistēma (ES ETS). II pielikumā ir sniegts detalizēts pārskats par attiecīgajiem organizētajiem darbsemināriem un pasākumiem.

Kopš 2021. gada ES Globālais atbalsta mehānisms nacionāli noteiktajiem devumiem (NND) ir pēc pieprasījuma sniedzis palīdzību, lai palielinātu saskaņā ar Parīzes nolīgumu noteikto NND vērienīgumu, izstrādātu MZV sistēmas un izstrādātu oglekļa cenas noteikšanas mehānismus un fiskālo politiku, kas stimulē mazoglekļa ražošanu. Palīdzības piemēri: MZV ceļveži Mozambikā un Zambijā, Vjetnamas Emisijas kvotu tirdzniecības sistēmas (ETS) dekrēta juridiskā pārskatīšana, kas veicināja iekšzemes ETS attīstību ES ETS nozarēs, un priekšizpēte par oglekļa nodokli Surinamā.

Dekarbonizācijas projekti trešās valstīs

Turpmāk 1. tabulā ir parādīti ekonomikas un investīciju plānu piešķīrumi, kas austrumu kaimiņreģiona valstīm ir darīti pieejami enerģētikas nozarē kopš 2019. gada, palīdzot tām veikt investīcijas, kas vajadzīgas, lai paātrinātu zaļo pārkārtošanos un īstenotu dekarbonizāciju.

[13] Eiropas Komisija, *Stronger EU climate diplomacy: expanding carbon pricing worldwide* (Spēcīgāka ES klimata diplomātija: oglekļa cenas noteikšanas paplašināšana visā pasaulē), https://link.europa.eu/VDJX7M.
[14] JOIN(2025) 25 final.

1. tabula. *Global Gateway* ietvaros piešķirtais atbalsts enerģētikas pārkārtošanai un rūpniecības dekarbonizācijai

Valsts	Kopējais ES finansējums, par kuru notikusi saistību uzņemšanās (*miljonos EUR*)	Paredzamās piesaistītās investīcijas (*miljonos EUR*)
Rietumbalkāni (reģionāla programma)	103,12	541,25
Albānija	165,70	383,36
Bosnija un Hercegovina	115,85	351,39
Kosova	103,13	233,52
Melnkalne	30	58
Ziemeļmaķedonija	103,48	277,79
Serbija	196,64	736,48
Ukraina	439,99	1567,55
Moldova	300,02	836,62
Gruzija	25,85	161,10
Armēnija	17,74	389,99
Azerbaidžāna	10	22,8
Kopā	1612	5568,85

ES *Global Gateway* atbalsta enerģētikas pārkārtošanu un zaļo industrializāciju partnervalstīs, un enerģētika veido vairāk nekā ceturto daļu no tās pamatprojektiem.

Global Gateway investīciju prioritātes ir atjaunīgā enerģija, tīkla paplašināšana, piekļuve tīrai enerģijai un regulatīvās reformas. Samazinot elektroenerģijas emisijas, *Global Gateway* palielina rūpniecības konkurētspēju un mazina pakļautību OIM. Turpmāk izklāstīti daži *Global Gateway* nodevumu piemēri katrā reģionā.

Āfrika

Āfrikas un Eiropas zaļās enerģijas iniciatīvas (*AEGEI*) mērķis ir atbalstīt vismaz 50 GW atjaunīgās elektroenerģijas ieviešanu Āfrikā līdz 2030. gadam, līdz minētajam gadam nodrošinot piekļuvi elektroenerģijai vismaz 100 miljoniem cilvēku.

Āzijas un Klusā okeāna reģions

Eiropas komandas iniciatīva pārejai uz zaļo enerģiju Bangladešā atbalsta Bangladešas zaļo pārkārtošanos, veicot investīcijas atjaunīgās enerģijas ražošanā un energoefektivitātē.

Latīņamerika un Karību jūras reģions

Atbalsts vēja enerģijas nozarei Trinidādā un Tobāgo: ES sniedz tehnisko palīdzību, lai atbalstītu vēja enerģijas nozares attīstību Trinidādā un Tobāgo, samazinot tās atkarību no fosilā kurināmā.

Stratēģijas *Global Gateway* ietvaros izveidotā ES pamatprogramma *Euroclima* veido partnerības starp Eiropas Savienību (ES) un Latīņameriku un Karību jūras reģionu (*LAC*) klimata pārvaldības, politikas un investīciju jomā. *Euroclima*, ko īsteno ES un dalībvalstu aģentūras kopā ar daudzpusējiem partneriem, veido spējas attiecībā uz Parīzes nolīguma 6. pantu, oglekļa tirgus attīstību un MZV.

Daži tādu ES finansētās programmas *Euroclima* iniciatīvu piemēri, kas tiek īstenotas, izmantojot deleģēto sadarbību:

2023.–2025. gads – Apvienoto Nāciju Organizācijas Latīņamerikas un Karību jūras valstu Ekonomikas komisija (*ECLAC*): sociālo oglekļa cenu veicināšana un klimata kritēriju integrēšana publiskajās investīcijās;

- 2024.–2025. gads – Apvienoto Nāciju Organizācijas Vides programma (*UNEP*): reģionāla oglekļa tirgu novērošanas centra izveide Latīņamerikai un Karību jūras reģionam;
- 2024.–2025. gads – *Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit* (*GIZ*): Brazīlijas ETS tiesību aktu atbalstīšana ar pētījumiem par emisiju pārskatiem, MZV noteikumiem un dekarbonizācijas stratēģijām;
- 2024.–2025. gads – Apvienoto Nāciju Organizācijas Attīstības programma (*UNDP*), *Expertise France* un *GIZ*: Belizas klimata pārmaiņu un oglekļa tirgus iniciatīvu un mehānismu stiprināšana;
- 2024. gads – *UNEP*: spēju veidošana 6. panta īstenošanai visā Centrālamerikā.

Investīcijas zaļajā ūdeņradī

Ar OIM saistīto nozaru dekarbonizācijai ir vajadzīgs atjaunīgais ūdeņradis.

Global Gateway par prioritāti nosaka investīcijas ūdeņraža vērtības ķēdēs partnervalstīs, lai veicinātu zaļo izaugsmi un samazinātu emisijas. Šādas iniciatīvas ir, piemēram:

- zaļais ūdeņradis Namībijā – Namībija 2022. gadā bija pirmā Āfrikas valsts, kas izveidoja stratēģisku partnerību ar ES ilgtspējīgu izejvielu vērtības ķēžu un atjaunīgā ūdeņraža jomā;
- Eiropas komandas iniciatīva zaļā ūdeņraža attīstīšanai Mauritānijā – atbalsts infrastruktūrai, darbvietu radīšanai, apmācībai un tiesiskajam/fiskālajam regulējumam saistībā ar ūdeņraža attīstību;
- Lumutas ostas attīstība Malaizijā – industriālas piejūras pilsētas projekts, kura mērķis ir attīstīt Lumutas ostu kā zaļu rūpniecības centru, kas specializējas ūdeņraža un atjaunīgās enerģijas jomā.

Kā piemēru Eiropas partnerībai, kas tiek īstenota ar atsevišķu valsti, lai attīstītu klimatnoturīgu un ilgtspējīgu mazoglekļa infrastruktūru, var minēt to, ka Eiropas komanda investē zaļās pārkārtošanās procesā Mozambikā saskaņā ar Kaimiņattiecību, attīstības sadarbības un starptautiskās sadarbības instrumenta "Eiropa pasaulē" (*NDICI* – "Eiropa pasaulē") daudzgadu indikatīvo programmu (DIP), lai panāktu dekarbonizētu energoresursu struktūru, uzlabotu piekļuvi atjaunīgajai enerģijai tīklā un ārpus tā un uzlabotu elektrotīkla energoefektivitāti.

Lielāks atbalsts jaunattīstības valstu ekonomikas dekarbonizācijai

Global Gateway kā instruments tīras un noturīgas pārkārtošanās atbalstam jaunietekmes un jaunattīstības valstīs vēl vairāk veicinās jaunattīstības valstu ekonomikas dekarbonizāciju. Šāds atbalsts radīs trīskāršu labumu: palīdzēs cīnīties pret klimata pārmaiņām visā pasaulē, atbalstīs attīstību partnervalstīs un taustāmi apliecinās ES solidaritāti. Atbalstot dekarbonizācijas centienus, tas arī palīdzēs samazināt oglekļa saturu no šīm valstīm eksportētajās precēs un tādējādi palielināt rūpniecības konkurētspēju un mazināt pakļautību OIM.

3.2 OIM ietekme uz trešām valstīm

Kā noteikts OIM regulā, Komisija ir novērtējusi OIM ietekmi uz jaunattīstības valstīm un jo īpaši vismazāk attīstītajām valstīm (VAV)[15]. Šajā nodaļā ir aplūkota arī OIM ietekme uz ES kaimiņreģiona valstīm[16].

Tas, cik lielā mērā OIM ietekmē trešās valstis, ir atkarīgs no diviem galvenajiem faktoriem. Pirmkārt, no trešās valsts uz ES eksportēto OIM preču kopējais apjoms attiecībā pret trešās valsts vispārējo saimniecisko darbību, t. i., tirdzniecības risks, ir vispārīgs rādītājs, kas parāda šīs valsts iespējamo pakļautību oglekļa cenas noteikšanai, kura ieviesta ar OIM. Otrkārt, ir svarīga trešās valsts eksporta struktūras emisiju intensitāte, jo augstāka emisiju intensitāte nozīmē, ka ES importētājiem jāmaksā augstāka oglekļa cena. Paredzams, ka valstīs un nozarēs ar salīdzinoši zemu emisiju intensitāti pieprasījums palielināsies, savukārt pieprasījums pēc produktiem ar salīdzinoši augstu emisiju intensitāti samazināsies. Paredzams, ka OIM, stimulējot tīrāku ražošanas tehnoloģiju izmantošanu un samazinot pieprasījumu pēc precēm ar augstu emisiju līmeni, samazinās SEG emisijas trešās valstīs attiecībā uz eksportu uz ES.

Tirdzniecības riska ziņā VAV vidū izceļas Mozambika. Tās kopējais OIM preču eksports uz ES 2024. gadā sasniedza 1,2 miljardus EUR, no kā lielāko daļu veidoja alumīnijs. Tas atbilst aptuveni 5,5 % no Mozambikas IKP. Kā parādīts 2. tabulā, citām VAV ir ļoti ierobežota pakļautība riskam un otrā un trešā lielākā eksportētāja (Kambodža un Zambija) eksportē tikai nelielu daudzumu OIM preču.

ES kaimiņreģiona valstis parasti eksportē vairāk OIM preču uz ES. Visvairāk uz ES eksportē (miljardos euro) Ukraina, Ēģipte un Maroka. Valstis, kas atrodas tuvu ES, ir vienas no visvairāk skartajām trešām valstīm. To ekonomika parasti ir maza, tāpēc absolūtie eksporta apjomi no šīm valstīm, protams, ir nelieli, bet to ekonomikā šis eksports var veidot nozīmīgu daļu. Piemēram, Ziemeļmaķedonijas OIM preču eksports uz ES 2024. gadā sasniedza aptuveni 4,1 % no IKP[17].

[15] VAV ir valstis, kas klasificētas (2024. gada beigās) kā valstis, kurās ir zems ienākumu līmenis un kuras saskaras ar nopietniem strukturāliem šķēršļiem ilgtspējīgai attīstībai. VAV kategoriju ANO Ģenerālā asambleja izveidoja 1971. gadā. Sīkāku informāciju un VAV sarakstu sk. https://www.un.org/ohrlls/content/list-ldcs.

[16] https://economy-finance.ec.europa.eu/international-economic-relations/candidate-and-neighbouring-countries/neighbouring-countries-eu/neighbourhood-countries_en.

[17] Jāņem vērā, ka Ziemeļmaķedonija nav pieejama *GTAP* datubāzē un tāpēc to nevarēja sīkāk analizēt. Ziemeļmaķedonija uz ES eksportē galvenokārt dzelzi un tēraudu ar salīdzinoši zemu emisiju intensitāti. Ņemot vērā šo zemo intensitāti, uz šo nozari, visticamāk, nav būtiskas negatīvas ietekmes.

2. tabula. Tirdzniecības risks, ar ko saskaras VAV un kaimiņreģiona valstis, kuras eksportē visvairāk

	OIM preču eksports uz ES miljardos EUR (2024. gads)	**OIM preču eksports uz ES, % no IKP (2024. gads)**
VAV (trīs lielākās eksportētājas)		
Mozambika	1,2	5,5
Kambodža	0,014	0,03
Zambija	0,015	0,02
Kaimiņreģiona valstis (trīs lielākās eksportētājas)		
Ukraina	3,3	1,8
Ēģipte	1,6	0,4
Maroka	1,0	0,7

Avots: COMEXT *(2024. gads) attiecībā uz tirdzniecību un Pasaules Bankas dati (2024. gads) attiecībā uz IKP.*

OIM ieviešanas ietekmi analizēja Komisijas Kopīgais pētniecības centrs (*JRC*), izmantojot vispārējā līdzsvara aprēķina (*CGE*) modeli *JRC-GEM-E3* un *GTAP 11* aprites ekonomikas datubāzi. OIM ieviešana tika salīdzināta ar pamatscenāriju bez OIM, bet ar pārējās ES klimata politikas turpināšanu[18]. Bezmaksas kvotu pakāpeniska atcelšana ES ETS netika iekļauta pamatscenārijā, bet tika pieņemta OIM scenārijā. OIM ieviešana tika modelēta kopā ar bezmaksas kvotu pakāpenisku atcelšanu, jo OIM aizstāj bezmaksas kvotas kā galvenais ES politikas instruments, kura mērķis ir novērst oglekļa emisiju pārvirzes risku. Modelī tika ņemta vērā OIM ietekme uz 50 valstīm un reģioniem, galveno uzmanību pievēršot VAV, atlasītām citām jaunattīstības un jaunietekmes ekonomikas valstīm un atsevišķām ES kaimiņreģiona partnervalstīm[19]. Pilnu iekļauto valstu sarakstu un papildu informāciju par modelēšanas pieeju sk. III pielikumā. OIM tiek ieviests pakāpeniski, un šajā analīzē galvenā uzmanība ir pievērsta 2035. gadam, kad mehānisms būs pilnībā ieviests. Paredzams, ka visos iepriekšējos gados ietekme pastāvīgi būs mazāka.

Kopumā modeļa rezultāti liecina, ka OIM paredzamā ietekme uz VAV IKP kopā ir niecīga, proti, 2035. gadā tā būs mazāka par 0,01 %. OIM tika izstrādāts, galveno uzmanību pievēršot energoietilpīgām un augstas emisiju intensitātes nozarēm, un tāpēc tas galvenokārt ietekmē valstis ar industrializētāku un attīstītāku ekonomiku. Turklāt lielākā daļa VAV uz ES eksportē tikai ļoti ierobežotu OIM preču apjomu. Ietekme uz citu jaunattīstības valstu un kaimiņreģiona valstu IKP kopumā ir tikpat maza.

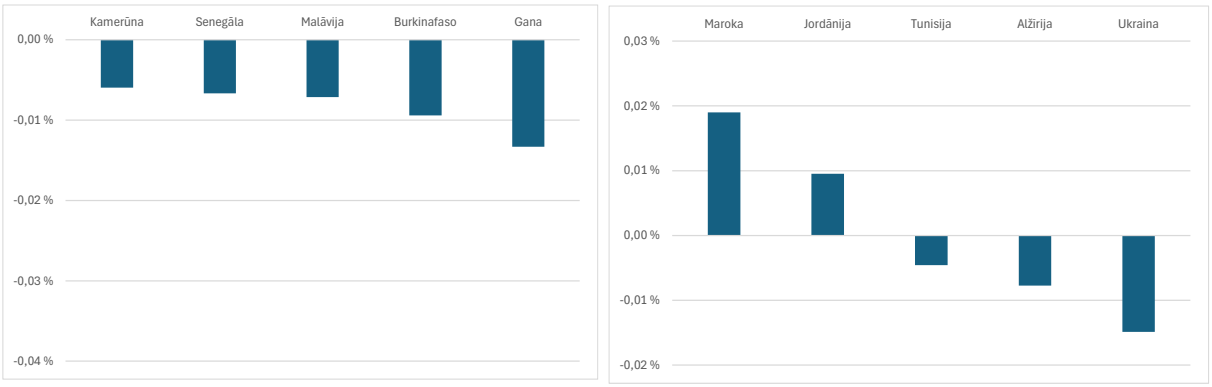
Kā redzams 2. attēlā, OIM makroekonomiskā ietekme uz atsevišķām valstīm arī ir nenozīmīga. Visās piecās visvairāk skartajās VAV un citās jaunattīstības valstīs IKP izmaiņas būs ļoti

[18] Pamatscenārijā ir pieņemts, ka tiks īstenota ES pakete "Gatavi mērķrādītājam 55 %", izņemot OIM. Tiek pieņemts, ka pārējā pasaule ievēros *2024. gada globālās enerģētikas un klimata perspektīvas ziņojuma* (*Global Energy and Climate Outlook 2024*) atsauces scenāriju.

[19] Tās atlasīja, pamatojoties uz *GTAP* datubāzē pieejamajiem datiem, un tās ir šādas: Alžīrija, Ēģipte, Jordānija, Maroka, Tunisija un Ukraina. Armēnija, Azerbaidžāna un Gruzija ir iekļautas kā daļa no apvienotā reģiona, kas apzīmēts kā Kaukāzs.

nelielas (aptuveni −0,01 %) salīdzinājumā ar pamatscenāriju. Attiecībā uz ES kaimiņreģiona valstīm modelēšana uzrāda tikai nelielu IKP samazinājumu salīdzinājumā ar pamatscenāriju (0,01 %) Ukrainai, Alžīrijai un Tunisijai, savukārt Marokā un Jordānijā būs neliels pieaugums (attiecīgi 0,02 % un 0,01 %).

2. attēls. OIM ietekme uz piecu visvairāk skarto jaunattīstības valstu* (pa kreisi) un kaimiņreģiona valstu (pa labi) IKP (izmaiņas % salīdzinājumā ar pamatscenāriju, 2035. gads)

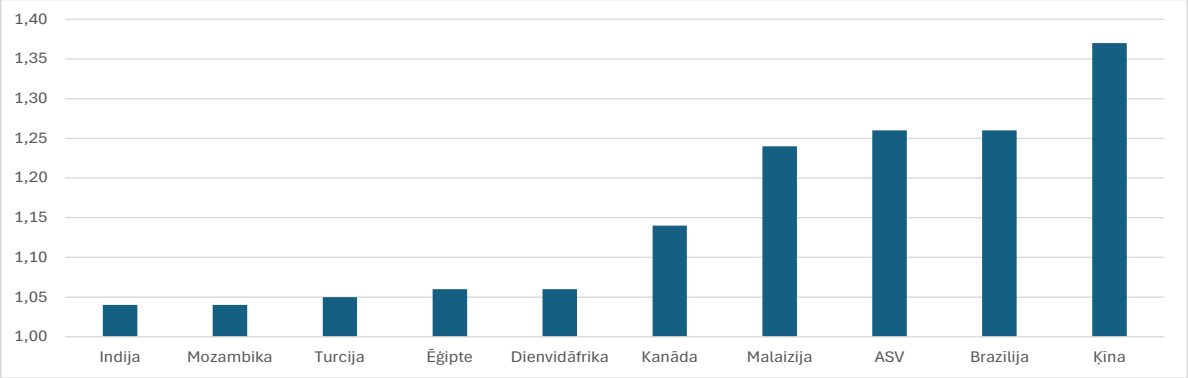
Avots: modelis JRC-GEM-E3. ** Ietver VAV un citas jaunattīstības valstis. Mozambika ir atsevišķi aplūkota turpmāk tekstā.*

Mozambika ir unikāla starp novērtētajām valstīm, jo tā ražo un eksportē galvenokārt viena veida OIM preci – neapstrādātu alumīniju[20] –, kura izcelsme ir vienā uzņēmumā. Tas ir produkts ar samērā zemu pievienoto vērtību salīdzinājumā ar vairāk apstrādātiem alumīnija produktiem un Mozambikas gadījumā ar salīdzinoši mērenām iegultajām emisijām. Ārējos pētījumos ir konstatēts, ka Mozambikas alumīnija ražošana ir samērā tīra, un tiek uzskatīts, ka oglekļa cenas noteikšanas ieviešanas ietekme uz to, visticamāk, būtu ierobežota[21].

Šo īpašību dēļ tika izmantota detalizētāka pieeja, lai modelētu iespējamo ietekmi uz Mozambikas alumīnija nozari. Pirmkārt, galvenajām alumīnija ražotājvalstīm tika aprēķināta fiziskā emisiju intensitāte (kg CO_2 ekv. uz tonnu izlaides), ļaujot salīdzināt emisijas pa produktiem. 3. attēlā redzams, ka Mozambika ir viena no tīrākajām trešām ražotājām valstīm, kurā emisiju intensitāte tikai 1,04 reizes pārsniedz ES vidējo rādītāju. Otrkārt, šīs emisiju intensitātes tika izmantotas, lai simulētu OIM ieviešanas ietekmi. Jāņem vērā, ka pārējā šīs iedaļas daļā izmantotās standarta modelēšanas pamatā ir emisijas, kas izteiktas attiecībā pret nozares kopējo vērtību (kg CO_2 ekv./USD). Tomēr ar šo pieeju tiek pārāk augstu novērtēta ietekme uz valstīm, kas īpaši koncentrējas uz salīdzinoši zemas pievienotās vērtības produktiem, piemēram, Mozambiku. Papildu informāciju sk. III pielikumā.

[20] Galvenokārt produktu grupā KN 7601 10 90.
[21] Attiecībā uz Mozambiku sk. 3. izcēlumu ziņojumā *Building a Climate Coalition: Aligning Carbon Pricing, Trade, and Development* (Klimata koalīcijas veidošana: oglekļa cenas noteikšanas, tirdzniecības un attīstības saskaņošana).

3. attēls. Galveno alumīnija ražotāju tirdzniecības svērtā fiziskā emisiju intensitāte (kg CO_2 ekv./tonna) attiecībā pret ES vidējo emisiju intensitāti ("zemāk ir labāk")

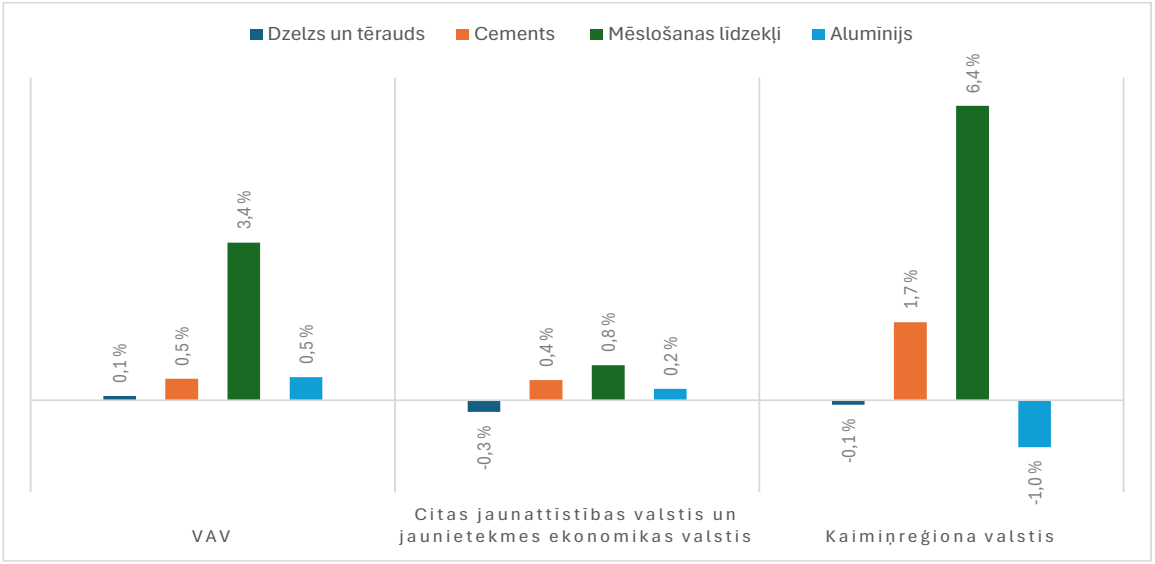

Avots: Komisijas aprēķini, kas pamatojas uz COMEXT *datiem par 2023. gadu, un* Vidovic et al. *(2023. gads)*[22].

Pamatojoties uz šo pieeju, 2035. gada rezultāti liecina par ļoti nelielu paredzamo izlaides samazinājumu Mozambikas alumīnija nozarē – 0,4 % apmērā salīdzinājumā ar pamatscenāriju. Turklāt makroekonomiskā ietekme ir nenozīmīga, proti, Mozambikas IKP 2035. gadā būs mainījies par −0,01 % salīdzinājumā ar pamatscenāriju.

Runājot par ietekmi uz nozarēm galvenajos valstu agregējumos, 4. attēls parāda izlaides (procentuālās) izmaiņas pa nozarēm VAV, citās jaunattīstības valstīs un jaunietekmes ekonomikas valstīs (informāciju par šajā kategorijā iekļautajām valstīm sk. III pielikumā) un ES kaimiņreģiona valstīs kopumā.

4. attēls. *Ietekme uz nozarēm (izlaides izmaiņas % salīdzinājumā ar pamatscenāriju, 2035. gads) valstu agregējumos: VAV, citās jaunattīstības valstīs un kaimiņreģiona valstīs*

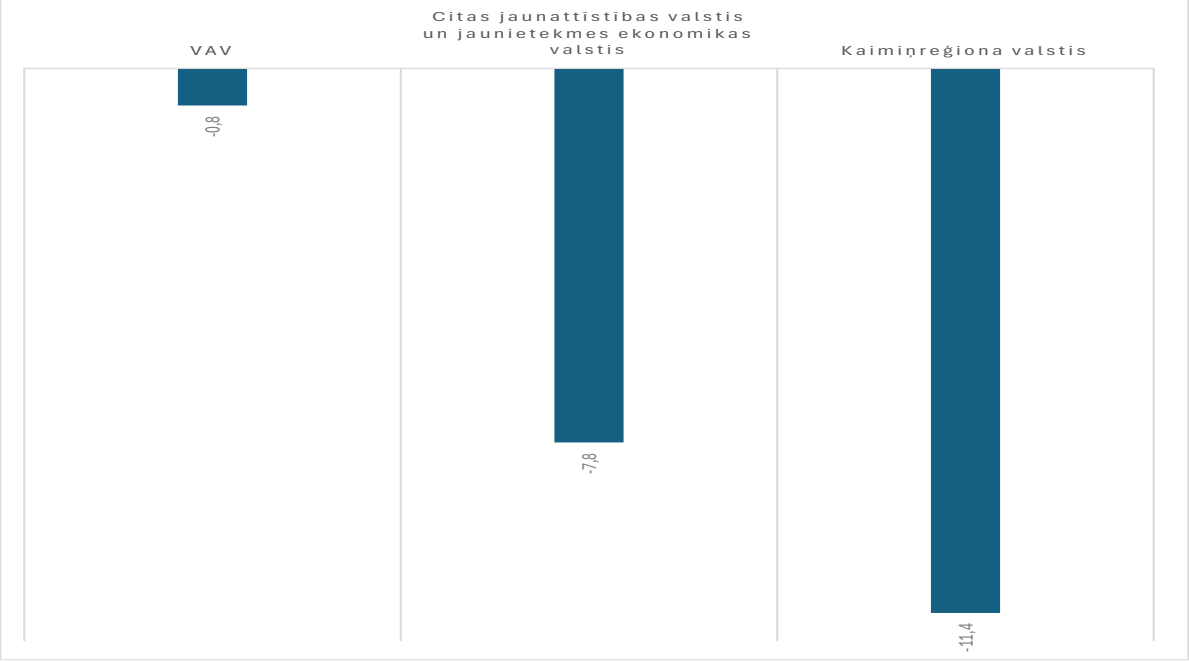
Avots: modelis JRC-GEM-E3. *Mozambikas modelēšana (iekļauta VAV agregējumā) ir balstīta uz fizisko emisiju intensitāti.*

[22] Vidovic, D., Marmier, A., Zore, L., un Moya, J., *Greenhouse gas emission intensities of the steel, fertilisers, aluminium and cement industries in the EU and its main trading partners* (Siltumnīcefekta gāzu emisiju intensitāte tērauda, mēslošanas līdzekļu, alumīnija un cementa rūpniecībā ES un tās galvenajos tirdzniecības partneros), Eiropas Savienības Publikāciju birojs, Luksemburga, 2023, doi:10.2760/359533, JRC134682.

Nozaru izmaiņas atsevišķās VAV, izņemot Mozambiku, kopumā ir ļoti nelielas gan procentuālā izteiksmē, gan absolūtās vērtībās, un tāpēc tās nav sīkāk sadalītas. Ietekme uz nozarēm atsevišķās valstīs agregējumā "Citas jaunattīstības valstis un jaunietekmes ekonomikas valstis" nav sīkāk sadalīta, jo tas attiecas uz plašu valstu grupu, kuru individuāla analīze neietilpst šīs analīzes tvērumā. Ņemot vērā to, ka kaimiņreģiona valstis ir vairāk pakļautas iedarbībai, ietekme uz nozarēm tajās ir būtiskāka, jo īpaši uz mēslošanas līdzekļu nozari. Ietekme uz šo nozari ir būtiska Marokā, Alžīrijā un Ēģiptē. Galvenā Marokas ražotā prece, uz kuru attiecas OIM, ir mēslošanas līdzekļi, kas satur galvenokārt fosforu un tikai ierobežotu slāpekļa daudzumu. Fosfāta mēslošanas līdzekļu ražošanas procesā gandrīz neizmanto dabasgāzi, un tādējādi šiem produktiem ir salīdzinoši zema emisiju intensitāte[23]. Savukārt Alžīrija un Ēģipte galvenokārt ražo mēslošanas līdzekļus, kas galvenokārt satur slāpekli un tādējādi ir ar augstāku emisiju intensitāti. Šo emisiju intensitātes atšķirību dēļ izlaide Marokas mēslošanas līdzekļu nozarē palielinās salīdzinājumā ar pamatscenāriju, savukārt izlaide Alžīrijā un Ēģiptē samazinās salīdzinājumā ar pamatscenāriju. Ietekme uz nozarēm atsevišķās valstīs agregējumā "Citas jaunattīstības valstis un jaunietekmes ekonomikas valstis" nav sīkāk sadalīta, jo tas attiecas uz plašu valstu grupu, kuru individuāla analīze neietilpst šīs analīzes tvērumā.

Kā minēts iepriekš, paredzams, ka OIM ieviešana samazinās globālās CO_2 ekvivalenta (CO_2 ekv.) emisijas. 5. attēlā ir parādītas izmaiņas miljonos tonnu (Mt) CO_2 ekv. trīs valstu agregējumos. Absolūtā izteiksmē, salīdzinot ar pamatscenāriju, emisijas visvairāk samazinās kaimiņreģiona valstīs: par 11,4 Mt CO_2 ekv. VAV absolūto emisiju samazinājums ir daudz mazāks, proti, par 0,8 Mt CO_2 ekv. Relatīvā izteiksmē emisijas samazinās par 0,9 % kaimiņreģiona valstīs un par 0,2 % VAV. Agregējumā "Citas jaunattīstības valstis un jaunietekmes ekonomikas valstis" ir vērojams ievērojams emisiju samazinājums: par 7,8 Mt CO_2 ekv. Tomēr, ņemot vērā, ka šis agregējums ir liels, procentuālās izmaiņas ir ierobežotākas, proti, −0,05 %.

6. attēls. *Izmaiņas Mt CO_2 ekv. (salīdzinājumā ar pamatscenāriju, 2035. gads)*

Avots: modelis JRC-GEM-E3.

[23] Jāņem vērā, ka mēslošanas līdzekļi, kas satur tikai fosforu, nav iekļauti OIM darbības jomā; tomēr produkti, kas satur gan fosforu, gan slāpekli, tajā ir iekļauti.

Kopumā, pamatojoties uz modelēšanas rezultātiem, var secināt, ka ietekme uz VAV, jaunattīstības valstīm un kaimiņreģiona valstīm kopā ir salīdzinoši neliela. Tā kā analīze ir vērsta uz ekonomisko ietekmi kopumā (valsts vai plašā nozaru līmenī), būtu vajadzīga detalizētāka novērtēšana, lai iegūtu pārliecinošus rezultātus attiecībā uz ietekmi uz nozarēm detalizētākā līmenī.

Tikai dažos citos pētījumos ir modelēta OIM ietekme tieši uz jaunattīstības valstīm. To pamatā esošie pieņēmumi un darbības joma būtiski atšķiras no šīs analīzes pieņēmumiem un darbības jomas, un tajos izdarīti atšķirīgi secinājumi. 2023. gada pētījumā, kurā galvenā uzmanība tika pievērsta ietekmei uz Āfriku, tika konstatēts, ka Āfrikas valstu IKP kopumā samazinātos par 0,33–1,12 % atkarībā no scenārija[24]. Tomēr tas lielā mērā ir balstīts uz scenārijiem, kuros pieņemts, ka OIM attiecas uz visām ES importētajām precēm un/vai ka netiek pakāpeniski atceltas ES ETS bezmaksas kvotas OIM preču ražošanai. Šā iemesla dēļ minētajā pētījumā ietekme, kuru rada OIM ieviešana, kas tiek veikta līdztekus bezmaksas kvotu pakāpeniskai atcelšanai, ir novērtēta krietni par augstu. Agrākā pētījumā (2021. gads) arī tika modelēta OIM līdzīga mehānisma ietekme uz jaunattīstības valstīm, bet tas neietver VAV[25]. Pētījumā tika konstatēts, ka OIM izraisītu izmaiņas tirdzniecības modeļos, jo dažas jaunattīstības valstis ar augstu emisiju līmeni eksportētu mazāk un dažas attīstītās valstis ar zemu emisiju līmeni eksportētu vairāk. Tajā arī tika konstatēts, ka reālie ienākumi jaunattīstības valstīs kopumā samazinātos par 5,8–10,2 miljardiem USD. Tomēr šo konstatējumu pamatā bija nozaru tvērums, kas ievērojami atšķiras no tā, kurš pašlaik ar tiesību aktiem paredzēts ES OIM[26].

[24] *Implication for African countries of carbon border adjustment mechanism in the EU* (Oglekļa ievedkorekcijas mehānisma Eiropas Savienībā ietekme uz Āfrikas valstīm) (Āfrikas Klimata fonds un Londonas Ekonomikas skolas *Firoz Lalji* Āfrikas institūts, 2023. gads).

[25] *A European Union Carbon Border Adjustment Mechanism: Implications for developing countries* (Eiropas Savienības oglekļa ievedkorekcijas mehānisms: ietekme uz jaunattīstības valstīm) (*UNCTAD*, 2021. gads).

[26] Tas ietver, piemēram, naftu, ogles, ķimikālijas, stiklu un papīru, no kuriem neviens nav iekļauts ES OIM.

Izcēlums. OIM ietekme uz Ukrainas ekonomiku Krievijas agresijas kara pret Ukrainu ārkārtas apstākļos

Krievijas agresijas kara pret Ukrainu ārkārtas apstākļi

OIM regulas 30. panta 7. punktā ir noteikts, ka, "[j]a ir noticis neparedzams, ārkārtējs un neizprovocēts notikums, ko nevar kontrolēt viena vai vairākas trešās valstis, uz kurām attiecas OIM, un ja minētajam notikumam ir postošas sekas uz šādas attiecīgās valsts vai attiecīgo valstu ekonomikas un rūpniecības infrastruktūru, Komisija novērtē situāciju un attiecīgā gadījumā sniedz Eiropas Parlamentam un Padomei ziņojumu, kam attiecīgā gadījumā pievieno tiesību akta priekšlikumu par šīs regulas grozīšanu, lai noteiktu pagaidu pasākumus, kas vajadzīgi minēto ārkārtas apstākļu novēršanai".

Lai gan Krievijas agresijas kara pret Ukrainu ārkārtas apstākļi ir pilnībā atzīti, turpmāk sniegtais novērtējums liecina, ka šajā posmā šie apstākļi neattaisno nepārvaramas varas atbrīvojuma piešķiršanu saskaņā ar OIM regulas 30. panta 7. punktu.

Tajā pašā laikā OIM satvars ļauj veikt virkni veicinošu un atbalstošu pasākumu, kas var palīdzēt mazināt administratīvo un finansiālo slogu, veicināt atbilstību un stiprināt Ukrainas ekonomikas noturību un dekarbonizācijas ceļu, neatkāpjoties no regulas. Būtu aktīvi jāizpēta iespējas izmantot šos pasākumus, lai mazinātu OIM iespējamo administratīvo un finansiālo ietekmi un atbalstītu Ukrainas ekonomikas atveseļošanu un dekarbonizāciju.

Kopš 2022. gada 24. februārī sākās neizprovocētais Krievijas agresijas karš pret Ukrainu, ir nodarīts ievērojams kaitējums Ukrainas rūpnieciskajai infrastruktūrai un ekonomikai kopumā. 2024. gada beigās kaitējums infrastruktūrai pārsniedza 150 miljardus EUR, ietverot kaitējumu tirdzniecībai un rūpniecībai 30 miljardu EUR apmērā[27]. 2024. gadā pret enerģētikas nozari, jo īpaši elektroenerģijas ražošanu un pārvadi, tika vērsts arvien vairāk uzbrukumu.

Iebrukums ir izraisījis ekonomikas traucējumus, darbvietu zudumu un zemu ieguldītāju uzticēšanos, un tas viss ietekmē publisko un privāto finansējumu. Aptuveni viena trešdaļa valsts teritorijas ir okupēta, un iebrucējs ir iznīcinājis vai konfiscējis tās ražošanas jaudu. 90 % no infrastruktūras postījumiem koncentrējas 10 frontes reģionos (no 27, kas veido valsti), un Ukrainas ekonomika ir apliecinājusi savu noturību. Pēc IKP samazināšanās par 28,8 % 2022. gadā Ukrainas ekonomika 2023. un 2024. gadā pieauga, lai gan izlaide joprojām ir daudz zemāka par pirmskara līmeni okupācijas, postījumu un bēgļu izbraukšanas dēļ. Melnās jūras koridora atkalatvēršana 2023. gada beigās ir veicinājusi metālu un kalnrūpniecības jaudas labāku izmantošanu, un Ukrainas IKP 2023. gadā palielinājās par 5,5 % un 2024. gadā par 3,6 %, tomēr vispārējais ekonomikas sniegums joprojām ievērojami atpaliek no pirmskara apstākļiem.

Jau no paša sākuma Eiropas Savienība ir piedāvājusi nelokāmu atbalstu Ukrainai. Ukrainas mehānisms ir pamatprogramma, kas sniedz palīdzību atveseļošanai, rekonstrukcijai un dalībai ES[28]. Mehānismu veido trīs pīlāri, un tas laikposmā no 2024. līdz 2027. gadam piešķirs līdz 50 miljardiem EUR, lai palīdzētu Ukrainai izturēt ārējos draudus, paātrinātu tās atveseļošanu un palīdzētu tai virzīties uz ilgtspējīgu attīstību un dalību ES. Ukrainai paredzēto investīciju satvars, kas ir daļa no Ukrainas mehānisma, ir izstrādāts, lai piesaistītu publiskās un privātās investīcijas Ukrainas atveseļošanai un rekonstrukcijai. Ar 9,3 miljardu EUR atbalstu, kas ietver

7,8 miljardus EUR garantijās un 1,5 miljardus EUR publiskā un privātā finansējuma kombinācijas (finansējuma apvienošanas) veidā, satvara mērķis ir piesaistīt vēl līdz 40 miljardiem EUR investīcijās. Tas ir īpaši izstrādāts, lai palīdzētu atjaunot Ukrainas kritisko infrastruktūru un stimulēt tās ekonomiku; tajā galvenā uzmanība pievērsta tādām svarīgām nozarēm kā enerģētika un rūpniecība. Tas atbalsta tādus investīciju projektus kā jauna 147 MW jaudas vējparka būvniecība Volīnijas apgabalā. ES ir arī finansējusi hidroelektrostaciju atjaunošanu, izmantojot EIB aizdevumu 120 miljonu EUR apmērā Ukrainas lielākajam hidroelektroenerģijas uzņēmumam *Ukrhydroenergo*. Eiropas Komisija un EIB 2025. gada 10. jūlijā paziņoja par jaunu ES finansējuma paketi kritiskajai infrastruktūrai un atbalsta MVU, jo īpaši izmantojot trīs aizdevumus – 100 miljonu EUR apmērā bankai *Ukreximbank*, 70 miljonu EUR apmērā bankai *Ukrgasbank* un 60 miljonu EUR apmērā bankai *Bank Lviv*. Enerģētikas sektorā ES arī sniedz vienu no lielākajiem ieguldījumiem Ukrainas energoapgādes noturībā, izmantojot Ukrainas Enerģētikas atbalsta fondu, ko pārvalda Enerģētikas kopienas sekretariāts.

Paredzams, ka vismaz 20 % investīciju, kas veiktas saskaņā ar Ukrainas mehānismu un Ukrainai paredzēto investīciju satvaru, veicinās klimata pārmaiņu mazināšanu un pielāgošanos tām, kā arī plašāku zaļo pārkārtošanos.

OIM preču eksports no Ukrainas un OIM ziņošana agresijas kara apstākļos

2025. gada otrajā ceturksnī gandrīz 15 % no visām ES importētajām OIM precēm (aprēķināti pēc apjoma tonnās; sk. tabulu turpmāk) tika importēti no Ukrainas. Šajā periodā 18,4 % no ES dzelzs un tērauda importa un 17,4 % no tās cementa importa bija no Ukrainas, un to veicināja labā piekļuve ES tirgum, kuru nodrošināja mūsu brīvās tirdzniecības nolīgums (*DCFTA*) un tērauda aizsardzības pasākumu apturēšana, par ko attiecībā uz Ukrainu vienojās kara sākumā. Absolūtā izteiksmē šā importa līmenis joprojām bija zemāks nekā pirmskara līmenis.

2. tabula. Ukrainas OIM preču importa uz ES tirgus īpatsvars laikposmā no 2023. gada 4. ceturkšņa līdz 2025. gada 2. ceturksnim

Gads un ceturksnis	Dzelzs un tērauds	Cements	Mēslošanas līdzekļi	Alumīnijs	Kopā
2023. g. 4. cet.	15,4 %	13,6 %	1,7 %	0,4 %	12,2 %
2024. g. 1. cet.	19,0 %	10,8 %	0,6 %	0,4 %	14,7 %
2024. g. 2. cet.	16,9 %	11,2 %	0,2 %	0,4 %	13,7 %
2024. g. 3. cet.	16,1 %	19,5 %	0,0 %	0,6 %	13,1 %
2024. g. 4. cet.	17,6 %	13,6 %	0,5 %	0,5 %	13,9 %
2025. g. 1. cet.	17,4 %	7,8 %	0,1 %	0,4 %	12,3 %

[27] *Ukraine: Fourth Rapid Damage and Needs Assessment* (Ukraina: ceturtais ātrais kaitējuma un vajadzību novērtējums).

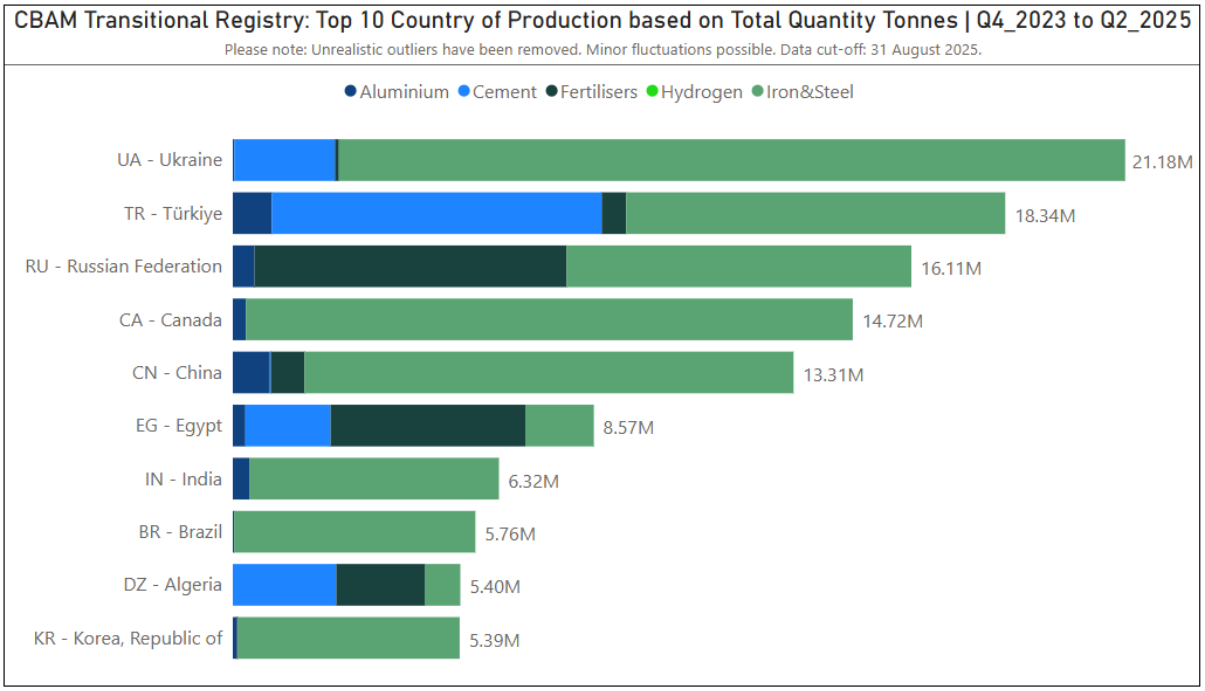
[28] Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2024/792 (2024. gada 29. februāris), ar ko izveido Ukrainas mehānismu.

2025. g. 2. cet.	18,4 %	17,4 %	0,0 %	0,8 %	14,8 %
Kopā	17,3 %	13,6 %	0,4 %	0,5 %	13,6 %

Avots: OIM reģistrs, papildu informācija IV PIELIKUMĀ.

Kopš OIM stāšanās spēkā Ukraina uz ES ir eksportējusi 21,2 miljonus tonnu OIM preču, ieskaitot 18,7 miljonus tonnu dzelzs un tērauda un 2,4 miljonus tonnu cementa.

7. attēls. OIM pārejas reģistrs – 10 lielākās ES importēto OIM preču ražotājvalstis

Avots: OIM pārejas reģistrs, papildu informācija IV pielikumā.

Neraugoties uz karu un kaitējumu, ko tas nodarījis Ukrainas ražošanas un eksporta potenciālam, Ukraina, kas galvenokārt eksportē lauksaimniecības preces, eksportē arī dzelzi un tēraudu kā otru svarīgāko preci (12,3 % no tās eksporta uz ES), kā arī cementu (0,6 % no tās eksporta uz ES) un alumīniju (0,3 % no tās eksporta uz ES).

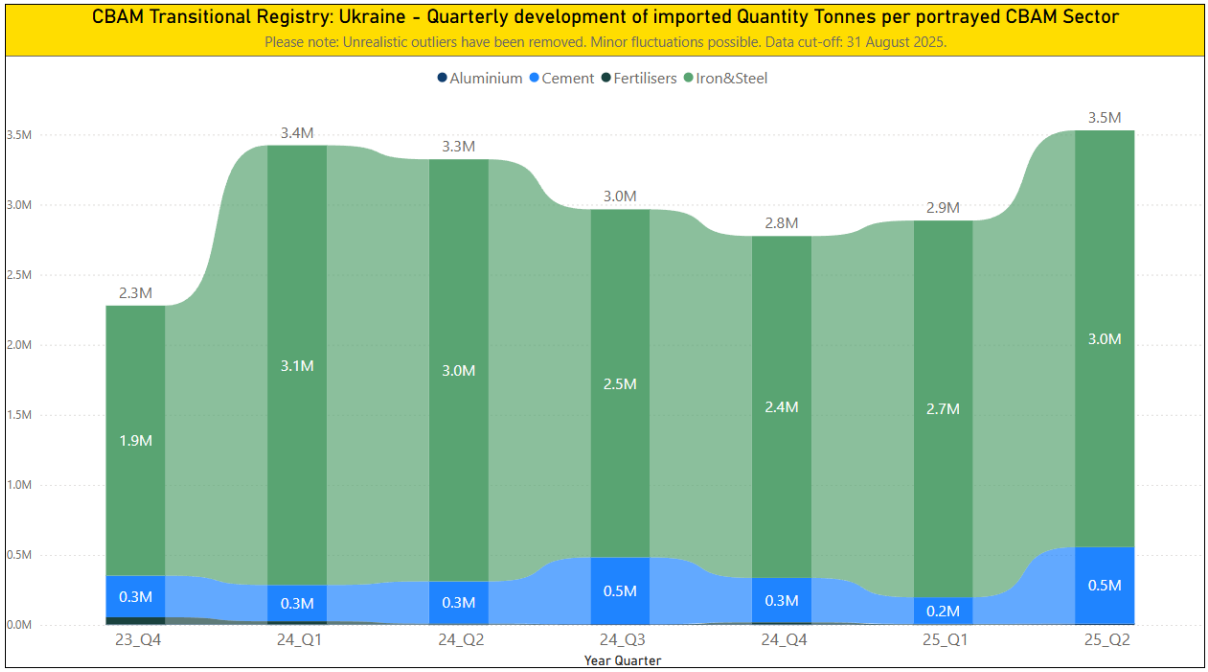
Lai gan tērauda rūpniecība saskaras ar problēmām visā pasaulē, jo īpaši ES, kur pieprasījums pēc tērauda ir samazinājies, un neraugoties uz kara radīto kaitējumu, Ukrainas čuguna un tērauda ražošana 2024. gadā palielinājās par aptuveni 20 % salīdzinājumā ar 2023. gadu. Neraugoties uz jaudas pārpalikumu ES, kopš OIM regulas stāšanās spēkā tās pārejas periodā tērauda un alumīnija importa apjoms no Ukrainas ES ir palielinājies. Tirdzniecības dati (*COMEXT*)[29] liecina, ka 2022. gadā ES no Ukrainas importēja 7,6 miljonus tonnu dzelzs un tērauda, 2023. gadā – 8,1 miljonu tonnu un 2024. gadā – 9,8 miljonus tonnu. Attiecībā uz

[29] *COMEXT* dati šeit tiek izmantoti, lai parādītu tendences gadu gaitā pirms OIM pārejas perioda. Var rasties dabiskas atšķirības starp *COMEXT* datiem (sagatavojis *Eurostat*) un OIM datiem (sagatavoti, salīdzinot ar muitas datiem), jo īpaši attiecībā uz Ukrainu.

alumīniju *COMEXT* dati liecina, ka imports ES no Ukrainas palielinājās no 17 300 tonnām 2022. gadā līdz 23 000 tonnām 2023. gadā un 26 800 tonnām 2024. gadā.

OIM reģistrā paziņotie OIM preču apjomi, ko Ukraina eksportējusi uz ES, kopumā saglabājās stabili, neraugoties uz karu, un kopš 2025. gada sākuma pat ir palielinājušies.

8. attēls. Ukraina – OIM pārejas reģistrs: importēto preču daudzuma tonnās izmaiņas pa OIM nozarēm pa ceturkšņiem

Avots: OIM pārejas reģistrs, papildu informācija IV PIELIKUMĀ.

OIM piemērošanas sākumā, 2023. gada ceturtajā ceturksnī, tikai par aptuveni 15 % OIM preču importa no Ukrainas tika ziņots, pamatojoties uz faktiskajām iegultajām emisijām, nevis standartvērtību. Līdz 2025. gada otrajam ceturksnim šis rādītājs bija sasniedzis 78 %. Tādu daudzumu importam, kas pārsniedz 1000 tonnas, šis skaitlis ir 99 %, un tas liecina, ka, neraugoties uz karu, Ukrainas operatori spēj izpildīt OIM pienākumus un monitoringa, ziņošanas un verifikācijas (MZV) process tiek plaši izmantots. Kopš 2025. gada janvāra MZV izmantošana Ukrainā atkal ir obligāta (tā tika apturēta pēc tam, kad Krievijas agresijas kara pret Ukrainu dēļ tika noteikts karastāvoklis). Stabila MZV sistēma ļaus Ukrainas operatoriem precīzi uzskaitīt savas iegultās emisijas. Tā arī atvieglos Ukrainai OIM preču eksportu no 2027. gada, kad Apvienotā Karaliste ieviesīs savu OIM.

Ir minēti daži pētījumi[30], kuros aplēsts, ka OIM negatīvi ietekmēs Ukrainas ekonomikas attīstības dinamiku, taču ir vērts atgādināt, ka OIM finanšu korekcija tiks ieviesta ļoti pakāpeniski, vienlaikus pakāpeniski atsakoties no ES ETS īstenotās bezmaksas iedales. Izņemot attiecībā uz elektroenerģijas eksportu (jo ES ETS parasti netiek iedalītas bezmaksas kvotas elektroenerģijas ražošanai), OIM finanšu korekcija tiks pilnībā piemērota tikai 2034. gadā, kad ETS bezmaksas kvotas būs pakāpeniski atceltas. Līdz 2030. gadam OIM finanšu korekcija būs

[30] Piemēram, *The impact of the CBAM on the economy of Ukraine* (OIM ietekme uz Ukrainas ekonomiku), Ukrainas Darba devēju federācija, Ukrainas Tirgus ekonomikas attīstības centrs.

minimāla. Kā minēts iepriekš Komisijas veiktajā novērtējumā par OIM ietekmi uz jaunattīstības valstīm un ES kaimiņreģiona valstīm, OIM preču eksports veido mazāk nekā 2 % no Ukrainas IKP. Komisijas veiktā OIM ietekmes modelēšana liecina tikai par nelielu IKP samazinājumu (0,01 %) Ukrainai.

Saskaņā ar jauno *de minimis* robežvērtību, kas ieviesta ar OIM vienkāršošanu, 86 % no OIM preču importa no Ukrainas tiek paziņoti OIM pārejas reģistrā, deklarējot faktiskās iegulto emisiju vērtības, nevis standartvērtības. Šī Ukrainas operatoru lielā spēja izmantot MZV ļaus importētājiem izmantot faktiskās emisijas, importējot OIM preces no Ukrainas, un gūt labumu no zemākas OIM finanšu korekcijas, jo Ukrainā ražotās dzelzs un tērauda emisiju intensitāte ir zemāka nekā tās tērauda ražotāju konkurentiem no tādām valstīm kā Indija un Ķīna. Emisiju intensitāte ir īpaši zema alumīnija precēm, un tā būs konkurences priekšrocība Ukrainas alumīnija produktu eksportam uz ES.

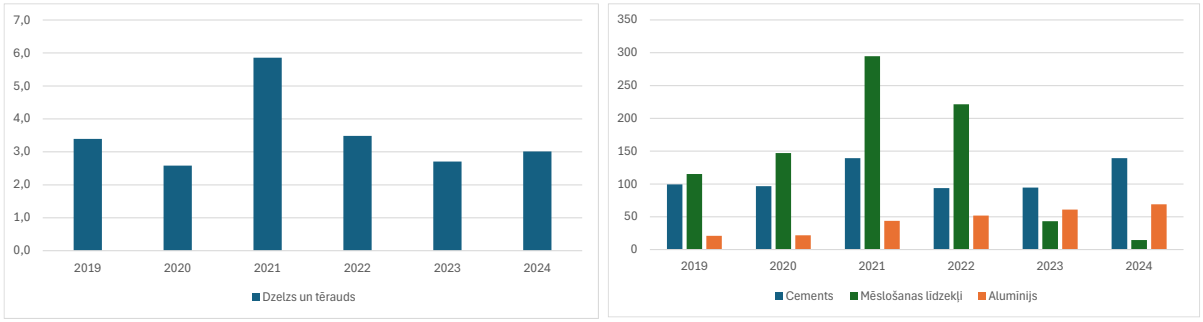
OIM vienkāršošana arī paredz, ka no 2027. gada Komisija var noteikt un darīt pieejamas OIM reģistrā oglekļa standartcenas katrai valstij par samaksāto oglekļa cenu. Deklarētājiem tiks dota iespēja izvēlēties vai nu izmantot Komisijas oglekļa standartcenu, kas ir tieši pieejama OIM reģistrā, vai pieprasīt faktiski samaksātās oglekļa cenas atskaitījumu, pamatojoties uz sertificētiem pierādījumiem. Ukrainā ir ieviests oglekļa nodoklis kurināmā emisijām; lai gan tas ir mazs, tas varētu būt pamats emisijas kvotu tirdzniecības sistēmas ieviešanai. Ukraina 2025. gada 21. februārī pieņēma ceļvedi valsts ETS īstenošanai. Iespēja izmantot oglekļa standartcenu ievērojami vienkāršos Ukrainas operatoru prasījumus saskaņā ar OIM par faktiski samaksāto oglekļa cenu.

Pirms kara 1,4 % no Ukrainas eksporta uz ES veidoja elektroenerģija. Tomēr tagad Ukraina ir elektroenerģijas neto importētāja. Ukrainas mehānisms (gan 1., gan 2. pīlārs), kā arī Ukrainas Enerģētikas atbalsta fonds, kas mobilizē aptuveni 2,3 miljardus EUR starptautiskos ieguldījumos, atbalsta energoinfrastruktūras remontu, arī jaunu atjaunīgās enerģijas ražošanas jaudu veidošanu. Ukrainas atjaunīgās enerģijas riska mazināšanas mehānisms atbalstīs jaunu atjaunīgās enerģijas jaudu 1 GW apmērā. Paredzams, ka Ukrainas zaļās enerģijas nozares ražošanas jauda līdz 2040. gadam divkāršosies. Decembrī gaidāmie Komisijas priekšlikumi, kuru mērķis ir nodrošināt, ka OIM efektīvi veicina elektroenerģijas ražošanas dekarbonizāciju trešās valstīs, veicinās Ukrainas elektroenerģijas eksporta konkurētspēju, jo tā ir panākusi turpmāku progresu enerģētikas pārkārtošanā uz zaļu un ilgtspējīgu enerģētiku.

OIM paredzamā ietekme uz Ukrainas ekonomiku

Kā minēts 3.1. nodaļā, OIM preču eksports no Ukrainas uz ES 2024. gadā sasniedza aptuveni 3,3 miljardus EUR (1,8 % no IKP). Dzelzs un tērauda produkti veidoja aptuveni 90 % no šīs summas, proti, 3,0 miljardus EUR. Cementa eksports sasniedza 139 miljonus EUR. Visu pārējo OIM preču (mēslošanas līdzekļu, elektroenerģijas un ūdeņraža) eksports bija mazāks par 100 miljoniem EUR. Jo īpaši mēslošanas līdzekļu eksports kopš Krievijas pilna mēroga iebrukuma Ukrainā 2021. gadā ir ievērojami samazinājies. Dzelzs un tērauda eksports uz ES laikposmā no 2019. līdz 2024. gadam samazinājās mazāk. Tomēr dzelzs un tērauda eksports uz pārējo pasauli ievērojami samazinājās no aptuveni 10 miljardiem EUR 2019. gadā līdz aptuveni 4 miljardiem EUR 2023. gadā.

7. attēls. Ukrainas dzelzs un tērauda OIM produktu eksports uz ES miljardos EUR (pa kreisi) un citu OIM preču eksports uz ES miljonos EUR (pa labi)

Avots: COMEXT *datubāze.*

OIM ietekme uz Ukrainu tika novērtēta kopā ar ietekmi uz citām trešām valstīm (sk. 3.1. nodaļu). Jāatzīmē, ka izmantotā datubāze atspoguļo IKP un iedzīvotāju skaita izmaiņas kopš kara sākuma, bet neietver nozaru izmaiņu pilnīgu modelēšanu. Tajā nav arī izdarīti pieņēmumi par kara ilgtermiņa ietekmi uz Ukrainas ekonomiku. Tomēr modelēšana sniedz norādi par to, cik lielā mērā varētu sagaidīt, ka ES pieprasījums pēc Ukrainas OIM produktiem palielināsies vai samazināsies, ņemot vērā Ukrainas OIM preču īpatnējās emisijas salīdzinājumā ar citu trešo valstu ražotāju OIM preču emisijām.

Modelēšana liecina, ka kopējais pieprasījums pēc Ukrainas dzelzs un tērauda produktiem, sagaidāms, kopumā saglabāsies stabils un eksports līdz 2035. gadam palielināsies par aptuveni 1 % salīdzinājumā ar pamatscenāriju. Ukrainā ražotās dzelzs un tērauda emisiju intensitāte ir līdzīga pasaules vidējam rādītājam un zemāka nekā dažu citu trešo valstu tērauda ražotāju, piemēram, Indijas un Ķīnas, emisiju intensitāte. Paredzamā ietekme (procentos attiecībā pret pamatscenāriju) uz cementa, mēslošanas līdzekļu un alumīnija produktu eksporta pieaugumu ir attiecīgi +24 %, −25 % un −3 %. Jo īpaši attiecībā uz mēslošanas līdzekļu eksportu jānorāda, ka modelēšana ir ļoti neskaidra, ņemot vērā kara plašo negatīvo ietekmi uz šo nozari. Kopumā, tā kā ietekme uz lielāko – dzelzs un tērauda – nozari ir salīdzinoši ierobežota un citu OIM preču eksports veido daudz mazāku Ukrainas ekonomikas daļu, paredzams, ka OIM ietekme uz IKP 2035. gadā būs neliela, proti, –0,01 %.

Neraugoties uz karu un tās ekonomikai nodarīto kaitējumu, Ukraina ir vislielākā OIM preču eksportētāja uz ES apjoma ziņā (tonnās). Ukrainas operatori ir apliecinājuši lielu spēju izmantot MZV un tādējādi izmantot OIM kā konkurētspēju veicinošu instrumentu, jo Ukrainā ražotās dzelzs un tērauda emisiju intensitāte ir zemāka nekā tās konkurentiem. OIM finanšu korekcija tiks ieviesta ļoti pakāpeniski, un Komisijas veiktā modelēšana liecina, ka OIM ir ļoti neliela ietekme uz Ukrainas IKP. Pamatojoties uz iepriekš minēto novērtējumu, pagaidu pasākumi attiecībā uz OIM piemērošanu Ukrainas izcelsmes precēm šajā posmā nešķiet nepieciešami. Ukrainas operatoriem arī nāks par labu šajā ziņojumā aprakstītie vienkāršojumi. Tie ietver faktisko vērtību un standartvērtību ziņošanas vienkāršošanu un to, ka Eiropas Komisija līdz 2027. gadam varēs publicēt oglekļa standartcenas Ukrainai, tiklīdz būs pieejami visi 2026. gada cenu datu novērojumi. Tam būtu jānotiek pirms OIM deklarācijas par 2026. gada importu iesniegšanas termiņa, proti, līdz 2027. gada septembra beigām. Eiropas Komisija turpinās

uzraudzīt OIM piemērošanas ietekmi uz Ukrainu un ir apņēmusies vēl vairāk atbalstīt Ukrainas ekonomikas atveseļošanu un dekarbonizācijas centienus.

Kopumā, pamatojoties uz pierādījumiem un veikto novērtējumu, Komisija secina, ka, neraugoties uz ārkārtas apstākļiem, kas izriet no Krievijas agresijas kara pret Ukrainu, OIM piemērošanai Ukrainas izcelsmes precēm šajā posmā nav būtiskas negatīvas ietekmes uz Ukrainas ekonomiku vai tās spēju atgūties. Līdz ar to nekādi pagaidu pasākumi, ar ko groza OIM piemērošanu Ukrainas precēm, nav pamatoti. Vienlaikus Komisija uzsver savu apņemšanos atbalstīt Ukrainu, izmantojot veicinošus pasākumus, kas pilnībā iestrādāti OIM satvarā, ietverot ziņošanas prasību vienkāršošanu, faktisko emisiju datu izmantošanu, oglekļa standartcenu pieejamību nākotnē un pastāvīgu atbalstu stabilu MZV un oglekļa cenas noteikšanas sistēmu izstrādei. Šie elementi apvienojumā ar OIM finanšu korekcijas pakāpenisku ieviešanu nodrošina Ukrainas operatoriem regulatīvo paredzamību un stimulus investēt dekarbonizācijā, stiprinot to konkurētspēju ES tirgū un atbalstot Ukrainas ilgtermiņa atveseļošanu un saskaņošanu ar ES *acquis*.

3.3. OIM īstenošanas atvieglošana trešo valstu ražotājiem

Kā izklāstīts iepriekš, Komisija ir centusies nodrošināt, ka OIM kā uz klimatu orientēts vides pasākums tiek integrēts plašākā starptautiskā kontekstā un pēc iespējas samazina slogu starptautiskajai tirdzniecībai.

Pārejas periodā daži partneri uzdeva jautājumus vai pauda bažas par to, kā OIM ietekmēs to ražošanas procesus un eksportu uz ES.

3.4. OIM piemērošana Eiropas Ekonomikas zonā (EEZ)

OIM regula attiecas uz EEZ, un EBTA sekretariāts ir uzsācis procesu tās iekļaušanai EEZ līgumā. Šis process patlaban notiek. Iekļaušana tiek veikta ar EEZ Apvienotās komitejas lēmumu.

Komisija risina dialogu ar EEZ/EBTA valstīm par pielāgojumiem, kas nepieciešami pirms OIM iekļaušanas EEZ līgumā. Tiklīdz process būs pabeigts, OIM regula kļūs pilnībā piemērojama EEZ/EBTA valstīs, ja vien nebūs paredzēti izņēmumi. Norvēģijā valdība ir ierosinājusi tiesību aktu, kas paredz līdz 2027. gadam ieviest OIM, un ir sākusi sabiedrisko apspriešanu.

4. OIM efektivitātes un lietderības uzlabošana

4.1 Ievads

Pamatojoties uz pārejas periodā gūto pieredzi (sk. 2. nodaļu) un ieinteresēto personu atsauksmēm, Komisija ir nolēmusi izmantot divu posmu pieeju OIM stiprināšanai un paplašināšanai turpmākajos gados.

Pirmajā posmā 2026.–2027. gadā Komisija turpinās darbu ar šādiem jautājumiem: i) lejupējs darbības jomas paplašinājums, kas attiecas tikai uz atlasītiem produktiem, ii) papildu pretapiešanas pasākumi, iii) grozījumi noteikumos par elektroenerģijas iegulto emisiju aprēķināšanu, iv) priekšlikums par atlikušo oglekļa emisiju pārvirzes risku novēršanu, v) īstenošanas akts, ar ko paredz noteikumus par trešās valstīs faktiski samaksātās oglekļa cenas atskaitīšanu, un vi) ETS pārskatīšana. OIM līmeņatzīmes tiks pārskatītas 2026. gadā, lai tās atbilstu jaunajām ETS līmeņatzīmēm. Pēc tam 2027. gadā vai 2028. gada sākumā, tiklīdz būs savākti pietiekami dati, tiks pārskatītas standartvērtības.

Šajā iedaļā galvenā uzmanība ir pievērsta 2025. gada decembra paketei, kurā Komisija nāk klajā ar priekšlikumu ar mērķi stiprināt OIM efektivitāti, mazinot lejupējas oglekļa emisiju pārvirzes risku, stiprinot mehānisma izpildes panākšanu, atturot no apiešanas prakses un ieviešot elementus, kas vēl vairāk atvieglo ziņošanu par elektroenerģiju, tādējādi arī stimulējot elektrotīklu dekarbonizāciju trešās valstīs.

Priekšlikuma pamatā ir rūpīgs pārskats par OIM īstenošanu pārejas periodā un plaša apspriešanās ar ieinteresētajām personām. Tie apstiprināja, ka ir ātri jārīkojas, lai risinātu minētās problēmas nolūkā aizsargāt OIM vidiskos mērķus. Tāpēc cita starpā 2025. gada marta Tēraudrūpniecības un metālrūpniecības rīcības plānā[31] tika paziņots par Komisijas priekšlikumu paplašināt OIM darbības jomu, attiecinot to uz konkrētiem tēraudietilpīgiem un alumīnijietilpīgiem lejupējiem produktiem, un ieviest papildu pretapiešanas pasākumus. Tas ir izklāstīts šīs nodaļas atlikušajā daļā.

Otrajā posmā, proti, 2027. gadā, Komisija novērtēs, vai būtu lietderīgi nākt klajā ar priekšlikumu vēl vairāk paplašināt OIM, darbības jomā iekļaujot papildu ES ETS nozares, kurās pastāv oglekļa emisiju pārvirzes risks, un papildināt produktu klāstu ar vēl citām lejupējām precēm, un izskatīs iespējas paplašināt darbības jomu, attiecinot to arī uz netiešajām emisijām, ja iespējams. Šā ziņojuma 5. nodaļā ir apkopota līdz šim šajā sakarā veiktā analīze.

4.2. Lejupējās preces

OIM pašlaik attiecas tikai uz importētu pamatpreču kopumu. Lejupējās preces ietver šīs pamatpreces kā izejresursus to ražošanā. Ierobežotais OIM produktu klāsts atspoguļo pakāpenisku pieeju, saskaņā ar kuru sākotnēji prioritāte tiek piešķirta pamatprecēm, kas ir visbūtiskākās to iegulto emisiju ziņā un ar vislielākajiem un visskaidrākajiem oglekļa emisiju pārvirzes riskiem. Šī struktūras izvēle bija arī samērīga, jo oglekļa izmaksas, ar kurām saskaras

[31] COM(2025) 125.

preces lejup pa vērtības ķēdi, bija mazāk izteiktas salīdzinājumā ar kopējo pievienoto vērtību lejasposmā, tādējādi pārvirzes riski rodas galvenokārt augšposma, oglekļietilpīgās nozarēs. Tomēr OIM regulā ir atzīts, ka tās darbības joma, iespējams, būs jāpaplašina, attiecinot to arī uz lejupējām precēm, lai sagatavotos ES ETS oglekļa cenas turpmākam pieaugumam. Tas ir tāpēc, ka oglekļa izmaksas tad var kļūt par lejupējo preču ražošanas izdevumu lielāku daļu, potenciāli mudinot ražotājus pārcelt darbības uz trešām valstīm ar vājāku klimata politiku vai mudinot patērētājus aizstāt ES ražotās lejupējās preces ar oglekļietilpīgu importu, kas nerada oglekļa izmaksas.

Pašreizējās oglekļa cenu prognozes liecina, ka oglekļa cena ES ETS ietvaros, sākot no 2026. gada, pastāvīgi pieaugs atbilstoši palielinātajam ES klimatisko ieceru vērienam. Līdz ar ES ETS bezmaksas kvotu pakāpenisko atcelšanu un paralēlo OIM ieviešanu lejupējie ražotāji ES var saskarties ar izmaksu divkāršu spiedienu. Tiem būs jāmaksā augstākas izejresursu cenas gan par iekšzemē iegūtām, gan importētām pamatprecēm, kas tiem vajadzīgas kā izejresursi lejupējo preču ražošanai. Rezultātā oglekļa emisiju pārvirzes risks, visticamāk, pārvirzīsies no augšposma nozarēm, uz kurām attiecas OIM, uz vēlākiem vērtības ķēdes posmiem, kas joprojām ir pakļauti riskam. Ja šis jautājums netiks risināts, tas nopietni apdraudēs OIM efektivitāti klimata jomā.

Tāpēc OIM darbības jomas paplašināšanas lejup pa vērtības ķēdi mērķis ir novērst lejupējas oglekļa emisiju pārvirzes risku. Ierosinātās paplašināšanas pamatā ir objektīvi kritēriji, kas ir analogi tiem, pēc kuriem tika noteikta OIM sākotnējā darbības joma, proti, oglekļa emisiju pārvirzes riska līmenis, emisiju būtiskums un tehniskā iespējamība attiecināt emisijas uz šīm precēm. Oglekļa emisiju pārvirzes risku lejupējo preču gadījumā nosaka izmaksu spiediena faktors, kas atspoguļo to, cik lielā mērā OIM izejresursu oglekļa izmaksas ietekmē lejupējās preces kopējās izmaksas salīdzinājumā ar tās kopējo pievienoto vērtību, un tās tirdzniecības intensitāte ir aizstājējvērtība lejupējās preces tirgojamībai. Tiek uzskatīts, ka lejupējie produkti ir pakļauti oglekļa emisiju pārvirzes riskam, ja tie ir pakļauti augstam izmaksu spiedienam un tiem ir arī augsta tirdzniecības intensitāte.

Šī ierosinātā pirmā darbības jomas lejupējās paplašināšanas kārta ir vērsta tikai uz tēraudietilpīgiem un alumīnijietilpīgiem lejupējiem produktiem. Tas tieši izriet no Tēraudrūpniecības un metālrūpniecības rīcības plāna, kurā šis sākotnējais paplašinājums attiecināts tikai uz precēm lejup no OIM "metālu nozarēm". Attiecībā uz lejupējiem produktiem, kuru pamatā ir tērauds un alumīnijs, pastāv ne tikai vislielākais oglekļa emisiju pārvirzes risks, bet arī vislielākā tehniskā iespējamība iegūt iegulto emisiju faktiskās vērtības. Citu OIM nozaru lejupējās preces, proti, tās, kas saistītas ar cementu, mēslošanas līdzekļiem un ūdeņradi, nav daļa no šīs ierosinātās lejupējās paplašināšanas pirmās kārtas. Tā vietā šajā ziņojumā ir novērtēta lejupējas paplašināšanas nepieciešamība un iespēja šajās nozarēs (sk. 5. nodaļu).

Lejupējām precēm parasti ir raksturīgas garākas, sarežģītākas un globālākas vērtības ķēdes nekā pamatprecēm, kas pašlaik ietilpst darbības jomā. Tāpēc importētājiem ir grūtāk iegūt faktiskos emisiju datus no lejupējiem ražotājiem. Emisijas ir sadalītas starp dažādajiem lejupējās preces ražošanas posmiem, un tas palielina administratīvo slogu, kas saistīts ar iegulto emisiju paziņošanu. Līdz ar to OIM darbības jomas pirmajā paplašināšanā, kurā tā tiek

attiecināta arī uz lejupējām precēm, tiek ņemtas vērā pārdomātas elastības iespējas emisiju attiecināšanai uz šīm precēm, neapdraudot OIM mērķus.

4.3 Izvairīšanās no OIM: apiešana un cita prakse, kuras mērķis ir nepamatoti samazināt OIM saistības

Kā paziņots Tēraudrūpniecības un metālrūpniecības rīcības plānā[32], Komisija ir strādājusi, lai ieviestu papildu pretizvairīšanās pasākumus. Šo jauno pasākumu mērķis ir novērst to, ka ES importētāji un trešo valstu ražotāji izmanto OIM regulas noteikumus, lai nepamatoti izvairītos no OIM finansiālo saistību maksāšanas vai samazinātu tās, tādējādi apdraudot OIM mērķi stimulēt SEG emisiju samazināšanu.

Izvairīšanās no OIM ietver apiešanu, kā arī citu praksi, kuras mērķis ir samazināt OIM finansiālās saistības un kura ir pretrunā OIM mērķiem. Tiek pieņemts, ka apiešanas risks izriet no prakses, kurai nav pietiekama cēloņa vai ekonomiskā pamatojuma, izņemot nolūku (kas apdraud mehānisma vidisko integritāti) pilnībā vai daļēji faktiski izvairīties no finansiālajām saistībām, kas izriet no OIM.

Vēl viens OIM efektivitātes risks ir saistīts ar metāllūžņiem piemērojamo režīmu. Līdz šim lūžņi nav iekļauti OIM darbības jomā, un uz metāllūžņiem kā ielaides materiālu tiek attiecinātas nulles emisijas. Emisijām, ko rada pirmspatēriņa lūžņu ražošana ES, piemēro oglekļa cenu, jo saskaņā ar ES ETS emisijas tiek mērītas iekārtas līmenī. Tāpēc lūžņu neiekļaušana OIM rada kanālu, kurā trešo valstu operatoriem nepiemēro līdzvērtīgas saistības, un tādējādi samazina OIM efektivitāti aizsardzībā pret oglekļa emisiju pārvirzi. Tādējādi ar lūžņiem saistīto likumdošanas nepilnību novēršana ir viena no jomām, kas tiek novērtēta kā politikas intervences joma priekšlikuma par OIM stiprināšanu ietvaros.

Pašreizējais OIM izpildes panākšanas satvars ļauj novērst vairākus apiešanas riskus, ietverot preču nepareizas klasifikācijas riskus, pārāk mazu OIM daudzumu deklarēšanu OIM deklarācijā, trūkstošas OIM deklarācijas (t. i., OIM deklarācijas neiesniegšanu OIM preču importēšanas gadījumā) un nepatiesu ziņošanu par *de minimis* robežvērtību.

OIM regulā ir vajadzīgi stingrāki noteikumi, lai jo īpaši novērstu divus konkrētus riskus: emisiju intensitātes nepareizas deklarēšanas risku un ļaunprātīgas prakses risku.

OIM ir pirmais šāda veida pasākums, tāpēc ir ļoti maz pieredzes un empīrisku datu, ko izmantot, lai prognozētu OIM skarto ieinteresēto personu turpmāko rīcību. Konkrētāk, lai panāktu OIM izpildi, ir jāpanāk rūpīgi izsvērts līdzsvars starp stabilitāti, no vienas puses, un izvairīšanos no nevajadzīga papildu birokrātisma, no otras puses.

Tādējādi būtisks elements papildu pretizvairīšanās pasākumos saistībā ar OIM ir darbības elastīgums. Paturot prātā iepriekš minētās neskaidrības, būs svarīgi, lai iestādēm, kas iesaistītas OIM izpildes panākšanā, un jo īpaši Komisijai, kurai ir pārraudzības loma riska analīzē un apiešanas atklāšanā, būtu pietiekama elastība, lai novērstu jaunatklātu apiešanas un izvairīšanās praksi. Tas ir būtiski arī, lai īstenotu konkrētus pretizvairīšanās pasākumus, kas tiek gatavoti: lai gan OIM regulas pārskatīšanas mērķis būs samazināt iespējas īstenot vairāku veidu apiešanas un izvairīšanās praksi, ko var paredzēt, pamatojoties uz pieejamajiem pierādījumiem,

[32] COM(2025) 125.

ir ticams, ka radīsies papildu apiešanas/izvairīšanās kanāli. Lai varētu risināt šādus gadījumus, ir svarīgi, lai būtu politikas instrumenti, kas nepieciešami, lai varētu ātri un izlēmīgi rīkoties, piemēram, izmantojot skaidri ierobežotas, bet efektīvas deleģētās pilnvaras. Nedrīkst pieļaut, ka konstatēto izvairīšanās praksi nevar novērst pārāk stingras juridiskās un pārvaldības struktūras dēļ.

Vienlaikus būs svarīga efektīva sadarbība starp dažādajiem OIM izpildes panākšanā iesaistītajiem dalībniekiem – līdztekus Komisijai tās būs jo īpaši VKI un ES 27 muitas dienesti. Proti, pastāv būtiska sinerģija starp OIM un muitas riska pārvaldību gan riska analīzes, gan operatīvās īstenošanas ziņā. Šī informācijas apmaiņa un izlūkdatu vākšana tiks izmantota arī turpmākajos Komisijas lēmumos vērsties pret izvairīšanās praksi savu deleģēto pilnvaru ietvaros.

Plašs pārspriedums par apzinātajiem OIM apiešanas riskiem un to politiskajiem risinājumiem būs pieejams ietekmes novērtējumā, ko pievienos 2025. gada beigās plānotajam tiesību akta priekšlikumam.

4.4 Elektroenerģija

Elektroenerģijas fizisko īpašību un tās īpašo tirdzniecības veidu dēļ OIM noteikumi attiecībā uz šo preci nedaudz atšķiras no noteikumiem, kas attiecas uz pārējām, taustāmajām, precēm. Šis apsvērums jo īpaši attiecas uz metodiku, kas jāizmanto, lai aprēķinātu importētās elektroenerģijas iegultās emisijas.

Galvenais noteikums, ko piemēro saskaņā ar OIM, lai aprēķinātu elektroenerģijas iegultās emisijas, atšķirībā no pārējām OIM precēm ir standartvērtība, kuras pamatā ir elektroenerģijas ražošana ar fosilo kurināmo. Tas gan atspoguļo elektroenerģijas cenu noteikšanas mehānismu Eiropas Savienībā, taču šī metodika ierobežo trešo valstu dekarbonizācijas centienu atzīšanu to energoresursu struktūrā. Lai gan importētājiem būs atļauts standartvērtību vietā atsaukties uz faktiskajām emisijām, daudzas ieinteresētās personas ir kritizējušas to, ka nosacījumus, kas jāievēro, lai ziņotu par faktiskajām emisijām, būtu pārāk grūti izpildīt. Jo īpaši būtu grūti vai pat neiespējami izpildīt elektroenerģijas pirkuma līgumu (EPL) definīcijas, tīkla pārslodzes un jaudas nominācijas nosacījumus, tādējādi kavējot stimulu īstenot dekarbonizāciju trešās valstīs.

Lai kliedētu ieinteresēto personu paustās bažas, Komisija apsver vairākas iespējas, kā potenciāli varētu mainīt elektroenerģijas noteikumus, piemēram, mainīt standartvērtību, tikai uz CO_2 balstītā emisijas faktora vietā izmantojot citu faktoru, precizēt dažādu EPL veidu piemērojamību, vienkāršot prasības attiecībā uz fizisku tīkla pārslodzi un precizēt jaudas nominācijas kritērija piemērošanu faktisko vērtību izmantošanai.

Iespējamo izmaiņu mērķis būtu nodrošināt, ka OIM efektīvi veicina dekarbonizācijas centienus elektroenerģijas ražošanā trešās valstīs un ka OIM saistības vairāk atspoguļo importētās elektroenerģijas oglekļa saturu.

4.4.1. Elektroenerģijas imports no Rietumbalkānu valstīm un Ukrainas

Šīs izmaiņas būs īpaši svarīgas Rietumbalkāniem. Lai gan elektroenerģijas imports no Rietumbalkāniem Eiropas Savienībā sedz tikai aptuveni 1 % no ES elektroenerģijas pieprasījuma, dažās dalībvalstīs (piemēram, Horvātijā, Bulgārijā vai Grieķijā) tas veido

ievērojamu daļu no valsts elektroenerģijas patēriņa[33]. Elektroenerģijas eksports uz ES var būt ievērojams arī dažām Rietumbalkānu valstīm. Piemēram, elektroenerģijas eksports uz ES veido aptuveni 58 % no Melnkalnes eksporta uz ES un 5 % no Serbijas vai Albānijas eksporta uz ES. Paredzams, ka standartvērtību noteikumu izmaiņas un faktisko emisiju deklarēšanas noteikumu vienkāršošana samazinās OIM pienākumu attiecībā uz elektroenerģijas importu no valstīm, kurās ir atjaunīgie energoresursi. Lielākajā daļā Rietumbalkānu valstu ir ļoti oglekļietilpīga elektroenerģija. Taču izmaiņām elektroenerģijas noteikumos būs ievērojama pozitīva ietekme uz importu no valstīm, kurās atjaunīgo energoresursu īpatsvars ir lielāks, piemēram, Albānijas, kur elektroenerģijas ražošanai izmanto tikai hidroenerģiju un saules enerģiju, vai Melnkalnes[34], kur 2023. gadā 61 % elektroenerģijas tika saražota no atjaunīgajiem energoresursiem. Attiecīgās izmaiņas noteikumos par elektroenerģiju ļaus labāk atzīt šo valstu centienus padarīt savu elektrotīklu zaļāku un veicinās turpmāku dekarbonizāciju, vienlaikus sniedzot pareizo cenas signālu un tādējādi stimulējot tīrākas elektroenerģijas importu.

Turklāt Rietumbalkānu valstis un Ukraina ir apņēmušās ieviest ETS vai CO_2/oglekļa nodokļus. OIM vienkāršošanā ieviestā iespēja deklarētājiem attiecībā uz samaksāto oglekļa cenu atsaukties uz katrai valstij noteikto oglekļa standartcenu ievērojami vienkāršos prasījumu par oglekļa cenu, ko faktiski samaksājuši Rietumbalkānu elektroenerģijas operatori.

4.4.2. Elektroenerģijas imports no Apvienotās Karalistes

Apvienotā Karaliste 2024. gadā veidoja 39 % no ES kopējā bruto komerciālā elektroenerģijas importa (MWh) no valstīm, kas nepiedalās ES ETS[35]. 2023. gadā vairāk nekā 60 % no Apvienotajā Karalistē saražotās elektroenerģijas tika saražoti no atjaunīgiem vai dekarbonizētiem avotiem[36]. Apvienotās Karalistes elektroenerģijas ražotāji maksā oglekļa cenu saskaņā ar Apvienotās Karalistes ETS un oglekļa cenas atbalstu (*CPS*). Izmaiņas OIM noteikumos par elektroenerģijas iegulto emisiju aprēķināšanu ļaus OIM finanšu korekcijā attiecībā uz elektroenerģijas importu no Apvienotās Karalistes labāk atspoguļot Apvienotās Karalistes elektrotīkla augsto dekarbonizācijas līmeni. Turklāt iespēja pieprasīt samaksāto oglekļa cenu, pamatojoties uz standartvērtībām, kas tika ieviesta OIM vienkāršošanas paketē, kliedēs jo īpaši Apvienotās Karalistes ieinteresēto personu paustās bažas par to, ka pierādīšanas pienākums, kas jāizpilda, lai būtu atļauts atskaitīt trešā valstī samaksāto oglekļa cenu, ir pārāk liels, īpaši, ja deklarācijas pamatā ir standartvērtības, jo ir grūti izsekot elektroenerģijai līdz tās avotam un tādējādi sniegt pierādījumus par samaksāto oglekļa cenu. Praksē oglekļa standartcenas vērtību atskaitīšana elektroenerģijai, kas importēta no Apvienotās Karalistes, neradītu OIM finansiālās saistības, ja vien Apvienotās Karalistes ETS un *CPS* oglekļa cena kopā ir augstāka nekā ES ETS oglekļa cena.

4.5 Oglekļa emisiju pārvirze

OIM regulā ir noteikts, ka Komisijai līdz 2028. gadam, kā arī pēc tam reizi divos gados ir jāsniedz ziņojums par regulas piemērošanu un OIM darbību, kurā būtu jāiekļauj novērtējums par OIM ietekmi uz oglekļa emisiju pārvirzi, arī saistībā ar eksportu. Paredzams, ka oglekļa

[33] Avots: *Eurostat* un *IEA*.
[34] Avots: *IEA*.
[35] Avots: Eiropas Komisija, pamatojoties uz *ENTSO-E* pārredzamības platformu.
[36] Avots: *IEA*.

izmaksas ES ETS operatoriem palielināsies, jo bezmaksas kvotu iedale tiek samazināta, atspoguļojot ETS maksimālās robežvērtības samazināšanos, un paredzams, ka kvotas cena palielināsies. Paredzams, ka šis pastiprinātais cenu signāls dekarbonizācijai veicinās izmaksu ziņā lietderīgu SEG emisiju samazināšanu. Tomēr nozarēs, kuras papildus ietekmē OIM koeficienta izraisītā paātrinātā bezmaksas iedales pakāpeniskā izbeigšana, atlikušais oglekļa emisiju pārvirzes risks dažu preču ražošanā varētu būt lielāks. Provizoriskās aplēses liecina, ka tām rūpniecības nozarēm, kuras ietekmē OIM koeficients (dzelzs un tērauda, cementa, alumīnija, mēslošanas līdzekļu, ūdeņraža nozare), 2026. un 2027. gadā bez maksas tiks iedalīts kopumā par aptuveni 15 miljoniem mazāk kvotu, jo tiks piemērots ES ETS direktīvā (10.a panta 1. punkts) noteiktais koeficients. Pieņemot, ka oglekļa cena ir 95 EUR/t, tas atbilst aplēstajam bezmaksas kvotu samazinājumam attiecīgajiem operatoriem aptuveni 1,4 miljardu EUR apmērā 2026.–2027. gadā[37].

Attiecībā uz precēm, kas ražotas pārdošanai ES iekšējā tirgū, var uzskatīt, ka šīs bezmaksas iedales pakāpeniskas izbeigšanas sekas mīkstina tas, ka OIM nodrošina, ka par trešās valstīs ražotiem un ES iekšējā tirgū importētiem produktiem tiek maksāta tāda pati oglekļa cena kā tad, ja preces būtu ražotas ES. Tomēr šis mīkstinošais efekts neattiecas uz precēm, kas ražotas ES un lielā mērā tiek tirgotas ar trešām valstīm, kuras nepiemēro ES ETS vai salīdzināmus oglekļa cenas noteikšanas mehānismus. Var uzskatīt, ka šo preču ražotāji ir pakļauti lielākam atlikušajam oglekļa emisiju pārvirzes riskam.

Emisiju samazinājumu ES ETS ietvaros pēdējos gados lielā mērā noteica elektroenerģijas nozare. Savukārt emisijas energoietilpīgās rūpniecības nozarē samazinājās mazāk, un šie samazinājumi daļēji bija skaidrojami arī ar izlaides samazināšanos. Šīs norises liecina, ka ir vajadzīgas lielākas investīcijas dekarbonizācijas pasākumos, jo šīs investīcijas samazina pakļautību oglekļa emisiju pārvirzes riskiem un ir vajadzīgas arī ES klimata mērķrādītāju sasniegšanai.

Tāpēc ES ETS iekārtu operatoriem, kas saskaras ar lielākiem atlikušajiem oglekļa emisiju pārvirzes riskiem, var būt vajadzīgi stimuli un atbalsts, lai paātrinātu investīcijas dekarbonizācijas pasākumos.

Paziņojumā par tīras rūpniecības kursa I[38] īstenošanu ir arī atzīti atlikušie oglekļa emisiju pārvirzes riski, piemēram, eksporta kontekstā. Komisija nāk klajā ar papildu priekšlikumu, lai atbalstītu attiecīgo nozaru dekarbonizāciju.

4.6 Oglekļa standartcenas

Nesen pieņemtie grozījumi OIM vienkāršošanai ļauj Komisijai no 2027. gada noteikt oglekļa standartcenas valstīm, kurās piemēro oglekļa cenas noteikšanas instrumentu. Deklarētājiem būs iespēja OIM finansiālo saistību samazinājuma pieprasījumā izmantot šīs vērtības tā vietā, lai sniegtu sertificētus pierādījumus par oglekļa cenas faktisku samaksu. Šī vienkāršošana jo īpaši ļaus efektīvi atskaitīt oglekļa cenu, kas jau samaksāta par importēto elektroenerģiju, kas citādi, ja OIM deklarācijas pamatā ir emisiju standartvērtības, nebūtu iespējams.

Oglekļa standartcenas darbotos līdzīgi iegulto emisiju aprēķināšanas standartvērtībām: deklarētājiem tiktu dota iespēja izvēlēties vai nu izmantot Komisijas oglekļa standartcenu, kas ir tieši pieejama OIM

[37] Indikatīvi skaitļi, kuru pamatā ir sākotnējā analīze.
[38] COM(2025) 378.

reģistrā, vai pieprasīt faktiski samaksātās oglekļa cenas atskaitījumu, pamatojoties uz sertificētiem pierādījumiem. Oglekļa standartcenas nodrošinātu izcelsmes valstī faktiski samaksātās oglekļa cenas automātisku atskaitīšanu par visām OIM precēm, sākot ar 2027. gada deklarācijām, kas attiecas uz importu no 2026. gada, tādējādi ievērojami samazinot atbilstības nodrošināšanas izmaksas. Oglekļa standartcenu noteikšanas metodiskā pieeja balstīsies uz labākajiem pieejamajiem datiem no uzticamas, publiski pieejamas informācijas un trešo valstu sniegtās informācijas.

4.7 Iegulto netiešo emisiju aprēķināšanas metodika

OIM iegulto netiešo emisiju aprēķināšanas vispārīgais noteikums ir izmantot standartvērtības[39]. Par faktiskajām iegultajām netiešajām emisijām var ziņot tikai tad, ja ir izpildīti konkrēti nosacījumi. Pārejas periodā šīs standartvērtības pamatā ir izcelsmes valsts elektrotīkla piecu gadu vidējā emisiju intensitāte. OIM regulā ir noteikts, ka Komisijai ir jāizvēlas viena no trim iespējām, kādu standartvērtību noteikt galīgajam periodam: a) Savienības elektrotīkla vidējais emisijas faktors (EF); b) izcelsmes valsts elektrotīkla emisijas faktors; c) cenu noteicošo avotu CO_2 emisijas faktors izcelsmes valstī.

Regulā arī noteikts, ka šī izvēle jāveic un aprēķina metode jānosaka, pamatojoties uz vispiemērotāko veidu, kā i) novērst oglekļa emisiju pārvirzi un ii) nodrošināt OIM vidisko integritāti, t. i., – šajā kontekstā – stimulēt trešo valstu operatorus samazināt emisijas. Komisija secina, ka galīgajā posmā būtu jāizmanto tā pati pieeja emisijas faktora aprēķināšanai, kas tika izmantota pārejas posmā, t. i., izcelsmes valsts elektrotīkla emisijas faktors. Tā pamatā ir turpmāk uzskaitītie apsvērumi par trim regulā uzskaitītajām iespējām.

Pirmkārt, no iespējas izmantot ES elektrotīkla vidējo emisijas faktoru (EF) būtu jāatsakās, jo tas nenodrošinātu ne oglekļa emisiju pārvirzes novēršanu, ne stimulus dekarbonizācijai. ES tīkla vidējais EF nodrošinātu nelielu oglekļa emisiju pārvirzes novēršanu, jo ES elektrotīkla dekarbonizācijas dēļ tas būtu zems salīdzinājumā ar trešo valstu dominējošajiem EF. Tā vērtība būtu zemāka nekā elektroenerģijas cenu noteicošajam avotam ES, kas joprojām vairumā gadījumu ir balstīts uz fosilo kurināmo, un tādējādi neatspoguļotu ES ražotājiem radušās izmaksas. Turklāt tas nodrošinātu ierobežotus stimulus dekarbonizācijai, jo tas neatspoguļotu progresu trešo valstu elektrotīklu dekarbonizācijā.

Otrkārt, Komisija novērtēja iespēju izmantot izcelsmes valsts cenu noteicošo elektroenerģijas avotu CO_2 emisijas faktoru. "CO_2 emisijas faktors" atspoguļo tikai fosilā kurināmā elektroenerģijas avotu emisiju intensitāti. Tika ņemtas vērā dažādas pieejas šāda CO_2 emisijas faktora aprēķināšanai. Pirmā pieeja, kurā izmantots "marginālās ražošanas CO_2 emisijas faktors", kas atspoguļo robeželektrostaciju, kura noteiktu elektroenerģijas cenu liberalizētā elektroenerģijas tirgū trešā valstī (parasti fosilā kurināmā avots), tika noraidīta kā neiespējama. Šāda pieeja nebūtu piemērota neliberalizētiem tirgiem, un to būtu arī tehniski ļoti sarežģīti aprēķināt – būtu vajadzīgi tādi instrumenti kā dispečēšanas modeļi.

Otrā pieeja ir izmantot fosilā kurināmā elektroenerģijas avotu vidējo emisiju intensitāti trešā valstī (CO_2 EF) kā aizstājējvērtību OIM regulā minētajam elektroenerģijas "cenu noteicošo

[39] Standartvērtības netiešo emisiju kontekstā attiecas uz emisijām, kas iegultas OIM preču ražošanai patērētajā elektroenerģijā. Lai noteiktu netiešās emisijas, šīs standartvērtības reizina ar preču ražošanas faktisko elektroenerģijas patēriņu.

avotu" CO_2 emisijas faktoram. To varētu piemērot visām trešām valstīm neatkarīgi no to enerģijas tirgus struktūras. Tomēr tā nodrošinātu ierobežotus stimulus dekarbonizācijai, jo tā varētu atspoguļot tikai izmaiņas fosilā kurināmā tehnoloģiju emisiju intensitātē, bet neņemtu vērā atjaunīgo energoresursu klātbūtni.

Treškārt, tika izpētīta iespēja izmantot izcelsmes valsts elektrotīkla emisijas faktoru. Kā minēts iepriekš, to pašlaik izmanto iegulto netiešo emisiju aprēķināšanai OIM pārejas periodā. Šis risinājums nodrošina vislielākos stimulus dekarbonizācijai trešās valstīs. Salīdzinājumā ar CO_2 emisijas faktoru tas nodrošina mazāku aizsardzību pret oglekļa emisiju pārvirzes risku. Tomēr paredzams, ka kopumā šī ietekme būs diezgan ierobežota, jo netiešās emisijas cementa un mēslošanas līdzekļu gadījumā, t. i., nozarēs, kurās uz netiešajām emisijām pašlaik attiecas OIM, ir nelielas salīdzinājumā ar tiešajām emisijām. Netiešās emisijas parasti nepārsniedz 10 % no tiešajām emisijām[40].

4.8 Bezmaksas iedales korekcija

2026.–2034. gada periodā OIM sertifikātu skaits, kas OIM deklarētājiem jānodod, tiks koriģēts, lai atspoguļotu to, cik lielā mērā kvotas ES ETS tiek iedalītas bez maksas. Šīs korekcijas aprēķināšanas metodika ietvers OIM līmeņatzīmes, kas iegūtas no piemērojamajām ES ETS līmeņatzīmēm, ar kurām ES ETS ietvaros nosaka iedalāmo bezmaksas kvotu apjomu iekārtas līmenī. OIM vajadzībām šīs ES ETS līmeņatzīmes ir apvienotas OIM līmeņatzīmēs.

ES ETS līmeņatzīmes nosaka 2021.–2025. gada periodam un 2026.–2030. gada periodam. OIM līmeņatzīmes, kas jāpiemēro 2026.–2030. gada periodā, būs balstītas uz minētajā periodā piemērojamajām ES ETS līmeņatzīmēm, lai nodrošinātu vienlīdzīgu attieksmi pret importu. OIM līmeņatzīmes tiks noteiktas īstenošanas aktā.

4.9 Administratīvo procesu racionalizēšana

Lai veicinātu atbilstību un samazinātu administratīvo slogu visām pusēm, kā arī nodrošinātu precīzu ziņošanu, Komisija galīgajam periodam izstrādā automatizētus OIM reģistra procesus, kas būtiski uzlabo efektivitāti un precizitāti salīdzinājumā ar pārejas reģistru.

OIM reģistrs veiks automatizētas validācijas pārbaudes, lai validētu informāciju, piemēram, importētāju iesniegtos emisiju datus, nolūkā samazināt kļūdu īpatsvaru. Šī automatizācija līdz minimumam samazina manuālās verifikācijas pūles un paātrina apstrādes laiku gan deklarētājiem, gan VKI. Kopš 2024. gada decembra trešo valstu iekārtu operatori var iesniegt emisiju datus OIM reģistrā vienu reizi, tādējādi novēršot nepieciešamību tos atkārtoti iesniegt vairākiem deklarētājiem. Tas samazina administratīvo dublēšanos un vienkāršo atbilstības nodrošināšanu trešo valstu ražotājiem. Pamatojoties uz OIM reģistrā paziņoto un apstrādāto informāciju, arī vairāku personu sniegto informāciju, Komisija varēs OIM reģistrā iepriekš aizpildīt ziņošanas veidnes, lai racionalizētu deklarētāju ziņošanas pienākumus un palīdzētu tiem precīzi aprēķināt iegultās emisijas un ziņot par tām, samazinot kļūdas un ietaupot laiku.

[40] Vidovic, D., Marmier, A., Zore, L., un Moya, J., *Greenhouse gas emission intensities of the steel, fertilisers, aluminium and cement industries in the EU and its main trading partners* (Siltumnīcefekta gāzu emisiju intensitāte tērauda, mēslošanas līdzekļu, alumīnija un cementa rūpniecībā ES un tās galvenajos tirdzniecības partneros), Eiropas Savienības Publikāciju birojs, Luksemburga, 2023, https://op.europa.eu/lv/publication-detail/-/publication/85cb6b79-60d7-11ee-9220-01aa75ed71a1/language-en, JRC134682.

5 Perspektīva – OIM darbības jomas paplašināšana un OIM pabeigšana: 2. posms

Papildus 2025. gadā veiktajiem un ierosinātajiem OIM uzlabojumiem Komisija, kā tas prasīts arī OIM regulas 30. panta 2. punktā, vērtē iespējamo nepieciešamību un iespēju paplašināt mehānisma darbības jomu. Šajā novērtējumā piemērotie kritēriji jo īpaši ietver oglekļa emisiju pārvirzes risku attiecīgajās ES ETS nozarēs, ņemot vērā emisiju un tirdzniecības intensitāti, un tehnisko iespējamību izstrādāt un piemērot efektīvu metodiku iegulto emisiju aprēķināšanai analizētajās precēs.

OIM pārejas perioda beigās Komisija ierosina pirmos noteikumu pielāgojumus, kas saistīti ar lejupējiem produktiem, riska pārvaldību, standartvērtībām un elektroenerģiju. Līdz 2027. gadam OIM tiks vēlreiz pārskatīts un pilnveidots, pamatojoties uz pieredzi un informāciju, kas gūta 2026. gadā, kurš ir galīgā perioda pirmais gads. Līdz 2026. gada sākumam mēs arī pieņemsim īstenošanas aktu, kurā būs izklāstīti noteikumi par trešās valstīs faktiski samaksātās oglekļa cenas atskaitīšanu un noteikta metodika samaksātās oglekļa cenas atskaitīšanai OIM ietvaros un ar to saistītā turpmākā rīcība.

2. posms pēc 2027. gada beigās veiktās pārskatīšanas: iespējami priekšlikumi par OIM darbības jomas un netiešajām emisijām piemērojamā režīma pārskatīšanu. Nākamais Komisijas ziņojums ir jāiesniedz līdz 2028. gada 1. janvārim un pēc tam reizi divos gados.

5.1. Netiešās emisijas

Pašreizējais regulējums

ES ETS pasākumi aizsardzībai pret oglekļa emisiju pārvirzi aptver gan tiešās emisijas, gan – selektīvāk – netiešās emisijas. Attiecībā uz netiešajām emisijām galvenais instruments ir netiešo izmaksu kompensācija (*ICC*), saskaņā ar kuru dalībvalstis var kompensēt daļu ar elektroenerģiju saistīto oglekļa izmaksu Valsts atbalsta pamatnostādnēs uzskaitītās energoietilpīgās nozarēs. Šīs netiešās oglekļa izmaksas dažādās dalībvalstīs atšķiras cenu noteicošās robežtehnoloģijas atšķirīgās oglekļa emisiju intensitātes dēļ.

Dažas dalībvalstis ir izvēlējušās piešķirt *ICC*, bet citas to nav izdarījušas. *ICC* sedz līdz maksimālajai atļautajai atbalsta intensitātei, kas ir 75 % no attiecināmajām izmaksām. *ICC* ir atkarīga no oglekļa izmaksām elektroenerģijas cenā, kuras dažādos ES ģeogrāfiskajos apgabalos atšķiras, un no rūpniecības nozaru veida ekonomikā. Cementa, mēslošanas līdzekļu un aglomerētas dzelzsrūdas imports 2023. gadā tika iekļauts OIM darbības jomā gan attiecībā uz tiešajām, gan netiešajām emisijām, jo ES ražotāji šajās nozarēs nebija tiesīgi saņemt *ICC*. Turpretī alumīnijs, tērauds un ūdeņradis ir atbrīvoti no OIM maksām par netiešajām emisijām, jo ES ražotāji šajās nozarēs bija tiesīgi uz *ICC*. Šī pieeja tika izstrādāta, lai izvairītos no divkāršas aizsardzības pret oglekļa emisiju pārvirzi, proti, situācijas, kad ES ražotāji ar *ICC* starpniecību saņemtu kompensāciju par savām netiešajām oglekļa izmaksām, savukārt no importētājiem saskaņā ar OIM vienlaikus tiktu iekasēta maksa par netiešajām emisijām šajās nozarēs.

Iespējas paplašināt OIM darbības jomu, attiecinot to uz netiešajām emisijām visās OIM nozarēs

Komisija ir izpētījusi vairākus iespējamos tehniskos risinājumus, kā paplašināt OIM darbības jomu, to attiecinot uz netiešajām emisijām visās nozarēs, vienlaikus ņemot vērā mijiedarbību

ar *ICC*. Analīzē katrs tehniskais risinājums un attiecīgā gadījumā apakšrisinājumi tika novērtēti pēc šādiem kritērijiem:

- vidiskā integritāte – tiek novērtēts, cik lielā mērā ar tehnisko risinājumu OIM tiek ietvertas netiešās emisijas, atkarībā no tā, vai tehniskais risinājums nodrošina pilnīgu vai daļēju (nozaru un produktu) aptvērumu un vai aptvērums ir tūlītējs vai pakāpenisks;
- oglekļa emisiju pārvirzes novēršana – tiek izvērtēts, cik lielā mērā tehniskais risinājums mazina emisiju pieauguma risku, ko rada ES ražošanas pārcelšana uz reģioniem ar vājāku klimata politiku, atkarībā no tā, cik lielā mērā tehniskais risinājums rada izmaksas par netiešajām emisijām, kuras rodas no importēto preču ražošanas;
- taisnīga pieeja importam – tiek novērtēts, vai tehniskais risinājums novērš pārklāšanos, kuras dēļ ES ražotāji saņem pārmērīgu kompensāciju par netiešajām emisijām, uz ko attiecas OIM;
- iespējamība – tiek ņemts vērā tehniskā risinājuma radītais administratīvais slogs un tehniskā risinājuma skaidrība regulatoriem, importētājiem un operatoriem;
- pielāgošanās vieglums – tiek novērtēts, kādā līmenī un cik ātri ES ražotājiem (sakarā ar *ICC* likvidēšanu) un ES importētājiem (sakarā ar jauniem OIM pienākumiem) ir jāpielāgojas tehniskajam risinājumam.

Pirmais apsvērtais tehniskais risinājums ietvertu tūlītēju OIM ieviešanu, kas nozīmē, ka OIM aptvertu visas netiešās emisijas, tiklīdz sākas galīgais periods vai neilgi pēc tam. Varētu apsvērt divus apakšrisinājumus. Saskaņā ar 1.a apakšrisinājumu (*ICC* tiek saglabāta) OIM aptvertu visas netiešās emisijas, kamēr *ICC* turpinās. Saskaņā ar 1.b apakšrisinājumu (*ICC* tiek likvidēta) *ICC* tiktu likvidēta uzreiz vienlaikus ar netiešās emisijas aptverošā OIM ieviešanu.

Otrais apsvērtais tehniskais risinājums ietvertu OIM darbības jomas paplašināšanu, kuras rezultātā tiktu aptverta tikai tā netiešo emisiju daļa, kas netiek kompensēta saskaņā ar *ICC*. Varētu apsvērt vairākus apakšrisinājumus. 2.a apakšrisinājumā tiktu pieņemts, ka atbalsta maksimālā intensitāte ir 75 %, tāpēc OIM segtu atlikušos 25 % netiešo emisiju. 2.b apakšrisinājums ietvertu dalībvalstu datu par faktiskajiem *ICC* maksājumiem izmantošanu OIM aptvertās nekompensētās netiešo emisiju daļas aprēķināšanai. 2.c risinājums ietvertu saskaņotu pieņēmumu vai līmeņatzīmju piemērošanu ar mērķi aptuveni noteikt faktisko atbalsta intensitāti. Lai aprēķinātu faktisko atbalsta intensitāti, jāsalīdzina maksimālā kompensācija, kas noteikta Valsts atbalsta pamatnostādnēs, ar faktiski veiktajiem maksājumiem. Ja dalībvalstis piešķir atbalstu, kas ir mazāks par maksimālo apjomu, faktiskā atbalsta intensitāte ir mazāka un nekompensētā izmaksu daļa ir lielāka. 2.c risinājumā, lai izvairītos no paļaušanās uz konfidenciāliem valsts datiem, varētu piemērot saskaņotu vērtību (piemēram, novēroto ES vidējo rādītāju vai nozares līmeņatzīmi), kas atspoguļo reālo maksimālo atbalsta intensitāti (kas sniedz precīzāku aplēsi par kompensēto netiešo izmaksu daļu nekā 2.a risinājumā izmantotā fiksētā vērtība).

Trešais tehniskais risinājums būtu pakāpeniski paplašināt OIM darbības jomu, lai aptvertu netiešās emisijas, kamēr *ICC* tiktu pakāpeniski samazināta tādā pašā tempā un tajā pašā laikā, lai izvairītos no divkāršas aizsardzības pret oglekļa emisiju pārvirzi.

Ceturtais tehniskais risinājums būtu pakāpeniski atteikties no *ICC* un OIM ieviešanu, kuras mērķis ir aptvert netiešās emisijas, atlikt, līdz *ICC* ir pilnībā atcelta. Kad OIM būtu ieviests, tas uzreiz attiektos uz 100 % netiešo emisiju.

Piektais tehniskais risinājums būtu saglabāt *ICC*, kamēr tiek ieviests OIM, lai aptvertu importa netiešās emisijas, bet pielāgot *ICC* apjomu, ko saņēmēji var saņemt, tā, lai atspoguļotu iespējamās atšķirības starp OIM izmaksām par netiešajām emisijām, kas iegultas OIM precēs, un netiešajām oglekļa izmaksām cenās, ko ES nosaka robežiekārtas.

Dažus no apsvērtajiem tehniskajiem risinājumiem varētu pielāgot, ja tiesības saņemt *ICC* tiktu paplašinātas, attiecinot tās arī uz OIM nozarēm, kuras pašlaik nav tiesīgas saņemt *ICC,* bet tiem, visticamāk, būtu vajadzīgas korekcijas.

Tūlītēja un pilnīga netiešo emisiju ietveršana OIM darbības jomā, kā tas ir paredzēts 1.b tehniskajā risinājumā, varētu būt visspēcīgākā pieeja vidiskās integritātes un taisnīgas pieejas ziņā, bet tas vēl ir sīkāk jāanalizē. Ja *ICC* tiek saglabāta līdztekus OIM, kā paredzēts 1.a tehniskajā risinājumā, var rasties risks ieviest divkāršu aizsardzību pret oglekļa emisiju pārvirzi. Vidusceļa pieejas varētu sniegt līdzsvarotākus rezultātus, proti, 2. tehniskais risinājums principā nodrošina veidus, kā OIM saskaņot ar *ICC*, lai izvairītos no pārmērīgas kompensācijas, taču, ņemot vērā datu ierobežojumus un sarežģītību, kas saistīta ar dažādām pieejām *ICC* dažādās dalībvalstīs, un citas metodikas problēmas, dažu apakšrisinājumu dzīvotspēja praksē ir jāanalizē sīkāk. 3. tehniskais risinājums varētu nodrošināt vienmērīgākus dažādas sarežģītības pakāpes pārkārtošanās ceļus. 4. tehniskais risinājums pašlaik šķiet salīdzinoši vājš attiecībā uz vidisko integritāti. 5. tehniskais risinājums šķiet spēcīgs attiecībā uz vidisko integritāti, bet tam būtu nepieciešama rūpīga kalibrēšana, lai nodrošinātu taisnīgu pieeju un izvairītos no pārmērīgas kompensācijas.

Rezumējot, līdz šim veiktā analīze apstiprina, ka OIM aptverto netiešo emisiju loka paplašināšanai var izstrādāt tehniskus risinājumus papildus OIM regulas pašreizējā tekstā nostiprinātajai pieejai, saskaņā ar kuru *ICC* un OIM ir savstarpēji izslēdzoši. Tomēr ir vajadzīga papildu analīze, lai, no vienas puses, pilnībā izpētītu vairāku šo risinājumu praktisko dzīvotspēju un, no otras puses, veiktu detalizētāku novērtējumu par šādu risinājumu iespējamo ietekmi. Lai novērtētu iespējamos tehniskos risinājumus salīdzinājumā ar OIM regulas pašreizējo pieeju, tiks izmantoti iepriekš minētie kritēriji.

Komisija 2027. gadā apsvērs iespēju par šo jautājumu iesniegt priekšlikumu, pamatojoties uz pieredzi, kas līdz tam laikam būs gūta saistībā ar OIM, un saskaņā ar aizsardzības pret oglekļa emisiju pārvirzi politiku, kura jāapsver piektajam ES ETS tirdzniecības periodam. Tikmēr īpašos gadījumos var būt nepieciešama agrāka izskatīšana. Piemēram, attiecībā uz mēslošanas līdzekļiem, kā paziņots rīcības plānā *RESourceEU*[41], līdz 2026. gada 2. ceturksnim Komisija ierosinās rīcības plānu, kura mērķis būs nodrošināt iekšzemes mēslošanas līdzekļu pieejamību un pieņemamību cenas ziņā, cita starpā ar darbībām, kas ļautu izmantot reciklētas barības vielas un citas mēslošanas līdzekļu alternatīvas.

[41] economy.ec.europa.eu/document/download/01c448d6-dc93-40d7-9afe-4c2af448d00c_en.

5.2 Transporta emisijas

Komisija ir izvērtējusi, vai ir iespējams OIM attiecināt arī uz emisijām, kas iegultas OIM regulas I pielikumā uzskaitīto preču transportēšanā un transporta pakalpojumos. OIM preču transportēšanā iegulto emisiju novērtējumā galvenā uzmanība tiek pievērsta to iegulto ārpussavienības transporta emisiju apzināšanai, kas saistītas ar tādu preču importu, kuras pašlaik ietilpst OIM darbības jomā, ietverot cementa, ūdeņraža, dzelzs un tērauda, mēslošanas līdzekļu un alumīnija importu. Novērtējums par iespējamu darbības jomas paplašināšanu, kuras mērķis būtu to attiecināt arī uz transporta pakalpojumiem, ir vērsts uz aviācijas un jūras transporta pakalpojumiem.

Galvenie konstatējumi par I pielikumā uzskaitīto preču transportēšanā iegultajām emisijām

Aplēstās emisijas, ko rada OIM preču transportēšana no to ražošanas objektiem uz ES robežu, veido aptuveni 5 % no kopējām iegultajām emisijām. Šis īpatsvars ievērojami atšķiras atkarībā no izcelsmes valsts un transporta veida, un tas liecina par to, cik svarīgs OIM ietvaros importēto preču oglekļa intensitātes izprašanā ir attālums un loģistikas modeļi.

OIM preču ražošanas pārcelšana uz ārvalstīm parasti neļauj pilnībā novērst ar transportu saistītās ES oglekļa izmaksas ES tirgum paredzētām OIM precēm, tādējādi tiek ierobežots jebkāds iespējams ar importu saistīts oglekļa emisiju pārvirzes risks, ko rada transportēšana, jo:

- attiecībā uz OIM precēm, ko pārvadā pa gaisu, ES ETS jau aptver EEZ iekšējos lidojumus;
- attiecībā uz OIM precēm, ko pārvadā ar kuģi, ES ETS ietver 100 % emisiju, kuras rodas reisos EEZ teritorijā, un 50 % emisiju, kas rodas reisos starp EEZ ostu un ostu ārpus EEZ;
- no 2028. gada ETS2 aptvers autotransporta emisijas, kas saistītas ar OIM precēm un radušās brauciena EEZ daļā.

ES ETS2 skars transporta emisijas, kas saistītas ar augšposma procesiem (t. i., kurināmā un ielaides materiālu izplatīšanu), un tādējādi potenciāli ietekmēs ražošanas izmaksas.

Lai gan Komisijas novērtējums liecina, ka varētu būt tehniski iespējams izmērīt, uzglabāt un kopīgot transporta emisiju datus pa loģistikas operatoriem, būtu sarežģīti izstrādāt un ieviest verifikācijas sistēmu, kas piemērojama vairākiem loģistikas operatoriem dažādās starptautiskās atrašanās vietās, un tam būtu vajadzīgas īpašas zināšanas. Mazie pārvadātāji trešās valstīs var nebūt tā aprīkoti, lai sniegtu nepieciešamos datus, un transporta emisiju verifikācijas process KN koda līmenī joprojām sagādā lielas grūtības, jo tā nav prakse, pie kuras pārvadātāji ir pieraduši. OIM verificētājiem būtu jāverificē emisijas dažādos transporta ķēdes elementos, un tas padara verifikācijas procesu sarežģītu un potenciāli dārgu.

Galvenie konstatējumi par aviācijas un jūras transporta pakalpojumiem

Šajā posmā joprojām tiek novērtēta OIM iespējamā nepieciešamība, kā arī piemērotība un efektivitāte aviācijas un jūras pakalpojumiem[42]. Lai gan esošie pierādījumi par oglekļa emisiju

[42] Eiropas Komisijas Mobilitātes un transporta ģenerāldirektorāta pasūtītā pētījuma *Economic Study for an assessment of potential carbon leakage in the aviation and maritime sectors and mitigating measures*

pārvirzi aviācijā laikposmā no 2014. līdz 2024. gadam ir ierobežoti, oglekļa emisiju pārvirzes riska turpmāka izvērtēšana var precizēt, vai būtu lietderīgi OIM attiecināt arī uz šo nozari. Attiecībā uz jūras transportu Komisijas ziņojumā par ES ETS attiecināšanas uz jūras transportu īstenošanas uzraudzību netika konstatēti konkrēti pierādījumi par izvairīšanās darbībām, kas būtu tieši attiecināmas uz ES ETS ieviešanu. Tomēr Komisija turpina uzraudzības darbības, kā noteikts ETS direktīvā un *FuelEU Maritime* regulā, un tiek analizēti dažādi iespējamie pretizvairīšanās pasākumi, arī OIM, lai sagatavotos iespējamām darbībām, ko varētu īstenot, ja rastos tāda vajadzība.

Paredzams, ka regulatīvās izmaksas, kas saistītas ar ES klimata politiku un varētu izraisīt oglekļa emisiju pārvirzi, nākotnē palielināsies. Tomēr šāds izmaksu pieaugums ir saistīts ne tikai ar ES ETS, bet arī ar klimata politiku, kas nav balstīta uz cenu, jo īpaši *ReFuelEU Aviation* regulu un *FuelEU Maritime* regulu. Tā kā OIM var novērst tikai oglekļa emisiju pārvirzi, ko rada ES ETS (vai cita veida skaidra oglekļa cenas noteikšana), tas var nebūt piemērots instruments aviācijas un jūras transporta pakalpojumiem[43]. Turklāt OIM aviācijas un jūras transporta pakalpojumiem būtu jāattiecina tikai uz to maršrutu apakškopu, kuros ir iespējama oglekļa emisiju pārvirze, un tas radītu administratīvus sarežģījumus.

Rezumējot, OIM aviācijas un jūras pakalpojumiem būtu sarežģīti administrēt un ar to varētu novērst tikai daļu no iespējamā pārvirzes riska. Tāpēc, ja būtu plānots ieviest kādu politikas pasākumu, tas būtu rūpīgi jāizstrādā, lai novērstu iespējamo oglekļa emisiju pārvirzi, ko rada ne tikai oglekļa cenas noteikšanas politikas radītās izmaksas, bet arī citas politikas jomas, piemēram, ar ilgtspējīgu aviācijas degvielu (*SAF*) saistīti pasākumi vai *FuelEU Maritime*, un vienlaikus tas būtu pienācīgi jāpielāgo attiecīgo nozaru konkrētajiem apstākļiem.

5.3 OIM darbības jomas paplašināšana ar mērķi to attiecināt arī uz citām nozarēm

Šajā nodaļā analizēta OIM darbības jomas iespējamā paplašināšana, kuras mērķis būtu to attiecināt arī uz prekursoriem un papildu precēm, t. i., precēm, kas nav ne pašlaik OIM aptverto preču prekursori, ne no tām lejupējas preces. Pēdējo minēto paplašināšanu sauc arī par horizontālo darbības jomas paplašināšanu. Apsverot jebkuru iespējamu darbības jomas paplašināšanu, būtu arī jānovērtē tās ietekme uz starptautisko tirdzniecību un ES lejasposma rūpniecības konkurētspēju.

5.3.1. Prekursoru preces

Šā novērtējuma mērķis bija apzināt to preču prekursorus, uz kurām attiecas pašreizējā OIM darbības joma, kā arī to papildu preču prekursorus, kuras, iespējams, varētu iekļaut horizontālajā OIM darbības jomas paplašinājumā.

Pirmkārt, tika kartētas attiecīgās preču vērtības ķēdes, lai apzinātu potenciālo prekursoru sarakstu. Pēc tam tika analizēti pieejamie dati par šo prekursoru emisijām, tirgojamību un tiem

(Ekonomisks pētījums ar mērķi novērtēt iespējamo oglekļa emisiju pārvirzi aviācijas un jūrniecības nozarē un ietekmes mazināšanas pasākumus) projekts.

[43] Attiecībā uz aviāciju un jūras transportu ES ETS pašlaik ietver tikai EEZ iekšējos lidojumus, emisijas no kravas un pasažieru kuģu reisiem EEZ teritorijā un piestātnē EEZ ostā un 50 % emisiju, kas rodas reisos starp EEZ ostām un ostām ārpus EEZ.

piemērojamo ES ETS režīmu. Galu galā tika novērtēta tehniskā iespējamība iekļaut katru prekursoru OIM, un tam tika izmantota tā pati metodika, kas izstrādāta darbības jomas paplašināšanai (un kas izklāstīta nodaļā par papildu precēm).

Novērtējums par tehnisko iespējamību paplašināt darbības jomu, attiecinot to arī uz prekursoru precēm

Novērtējums liecina, ka būtu tehniski iespējams iekļaut dzelzs un tērauda, alumīnija un cementa, kā arī ķimikāliju un keramikas (ja OIM tiktu attiecināts uz šīm nozarēm) prekursorus. Par produktiem, ko būtu iespējams iekļaut, uzskata dedzinātos kaļķus, dolomītkaļķus, magneziālo cementu, alumīnija oksīdu (un alumīnija hidroksīdu). Vēl viens piemērs varētu būt nātrija karbonāts ar nosacījumu, ka stikla nozare tiek uzskatīta par potenciālu darbības jomas paplašināšanas kandidātu.

Iekļaut citus prekursorus, kuriem ir līdzprodukti[44], piemēram, koksu, var būt sarežģīti, jo tiem ir jāizstrādā īpaša metodika, kā attiecināt emisijas, kas iegultas līdzproduktos, piemēram, koksēšanas līdzproduktos (ieskaitot darvas, eļļas un aromātiskos savienojumus), kā arī rafinēšanas produktos.

Ķimikāliju iekļaušana OIM (sk. nākamo nodaļu par papildu precēm) var ietekmēt arī koksa līdzproduktiem un rafinēšanas produktiem piemērojamo režīmu, jo tie ir ķimikāliju un polimēru prekursori. Tāpēc varētu paredzēt OIM darbības jomā iekļaut gan koksu, gan tā līdzproduktus kā attiecīgos prekursorus, ja ir paredzēts paplašināt darbības jomu tā, lai tā aptvertu ķīmijas nozari. Alternatīvi koksu varētu uzskatīt par atsevišķu dzelzs, tērauda un ferosakausējumu prekursoru un tā līdzprodukti būtu izslēgti no OIM darbības jomas. Dažu organisko ķīmisko prekursoru no rafinēšanas produktiem, piemēram, jēlbenzīna, pirolīzes benzīna un riforminga produkta, iekļaušana ir apspriesta darbības jomas horizontālās paplašināšanas kontekstā (sk. nodaļu par papildu precēm).

Ja OIM tiktu attiecināts arī uz dažādu veidu lūžņiem kā prekursoriem vairākās nozarēs, arī dzelzs un tērauda un alumīnija nozarē, būtu atbilstoši to apsvērt arī attiecībā uz stiklu (kaleti) un celulozi un papīru (reciklētu celulozi).

Mūsu analīzē nav konstatēti citi būtiski ūdeņraža un mēslošanas līdzekļu prekursori papildus tiem, kas jau ietilpst pašreizējā OIM darbības jomā.

Rezumējot, novērtējumā ir apzināti daži prekursori, kurus varētu tehniski būt iespējams iekļaut OIM, savukārt citi var radīt dažas problēmas metodikas sarežģītības dēļ.

5.3.2. Papildu preces

Šā novērtējuma mērķis ir apzināt un prioritizēt potenciālās preces un nozares, kas vēl nav iekļautas OIM darbības jomā, bet tiek uzskatītas par pakļautām oglekļa emisiju pārvirzes riskam ES ETS ietvaros, jo īpaši organiskās ķimikālijas un polimērus.

Mūsu analīzē tika piemērots tāds pats oglekļa emisiju pārvirzes rādītājs kā ES ETS 4. posmā ar 0,8 robežvērtību[45]. Citi kritēriji bija vismaz vienas tādas ES ETS iekārtas klātbūtne, kas

[44] Līdzprodukts ir jebkurš no diviem vai vairākiem produktiem, kas iegūti vienā un tajā pašā ražošanas procesā.
[45] Oglekļa emisiju pārvirzes rādītājā ir ņemta vērā emisiju intensitāte un tirdzniecības intensitāte. Sk. sarakstu, kas pieejams šeit: ES ETS 4. posma provizoriskais oglekļa emisiju pārvirzes saraksts (saraksts 6 cll-ei-ti_results_en.pdf).

pieder pie tā paša *NACE* koda kā analizētā nozare, un tas, vai saistībā ar šo nozari paziņoto gada ES ETS emisiju apmērs ir vismaz 25 kt CO_2 ekv. Citi apsvērumi bija saistīti ar pašlaik ārpus darbības jomas esošu augšposma preču (piemēram, alumīnija oksīda) iekļaušanu, kā arī ar to, vai analizētajās nozarēs ir tādi paši prekursori un līdzīgi ražošanas procesi kā pašreizējās OIM nozarēs un vai šo nozaru produkti ir tieši lejupējas preces.

Pēc tam apzinātās nozares tika izvērtētas sīkāk, pamatojoties uz papildu kritērijiem, ieskaitot to, cik liela daļa no to ražošanas notiek ES ETS iekārtās, cik tās ir nozīmīgas ES ražošanai un importam no trešām valstīm, un to tirdzniecības intensitāti.

Visbeidzot mēs vērtējām, vai saglabāt iepriekšējos divos posmos apzinātās preces to pašreizējā formātā vai apkopot tās plašākās produktu kategorijās, ņemot vērā statistikas faktoru un citu attiecīgu apsvērumu[46] kombināciju.

Galu galā ķīmijas nozares sarežģītības dēļ bija vajadzīga sistemātiska, uz vielām vērsta vērtības ķēdes pieeja, lai noteiktu galvenās vielas iespējamai iekļaušanai OIM, un nevarēja izmantot statistisko analīzi, jo tā rezultātā būtu apzinātas pa vērtības ķēdēm izkliedētas vielas, kas nav saistītas ar procesiem, kuri rada ievērojamas emisijas. Šī pieeja bija vērsta uz to ķimikāliju vērtības ķēdēm, kas ir vielas, nevis vairāku vielu maisījumi vai preparāti. Novērtēšanai ir atlasītas ķimikālijas un attiecīgie polimēri ar ES ETS produktu līmeņatzīmēm, kuri ES tiek ražoti lielā apjomā (vairāk nekā 1 megatonna gadā) vai kuri rada ievērojamas emisijas. Turklāt, lai nodrošinātu, ka tiek aptvertas sarežģītas vērtības ķēdes un ievērojamas emisijas, ir ņemti vērā arī prekursori un lejupējās vielas, kas saistītas ar precēm, uz kurām pašlaik attiecas OIM.

Pamatojoties uz iepriekš minēto kritēriju piemērošanu, par prioritārām turpmākai apsvēršanai mēs izvirzījām šādas nozares: **celuloze un papīrs**, **stikls, keramika**, **ferosakausējumi**, **alumīnijs** un **citi krāsainie metāli**. Tās ietver sākotnēji apzinātās preces, kā arī līdzīgas preces tajā pašā grupā vai harmonizētās sistēmas nodaļā vai konkrētus prekursorus.

Uz vielām vērstā pieeja tika izmantota, lai provizoriski atlasītu aptuveni 120 vielas, ietverot **neorganiskās ķimikālijas**, **organiskās ķimikālijas** un **polimērus**. Analīzē atklājās, ka ogles, jēlnafta un dabasgāze ir organisko ķimikāliju primārās izejvielas, kas rada būtiskus pamatelementus. Turklāt **rafinēšanas produkti** tika identificēti gan kā atsevišķa nozare, gan kā prekursori, lai tos varētu izmantot organisko ķimikāliju un polimēru novērtēšanā. Tāpēc ir atzīts, ka ķimikālijas ir pakļautas oglekļa emisiju pārvirzes riskam.

Pamatojoties uz iepriekš izklāstītajiem kritērijiem, **kalnrūpniecībā iegūtās preces** un **mēslošanas līdzekļi** (piemēram, kālija hlorīds) nav atlasīti turpmākai izskatīšanai.

Novērtējums par tehnisko iespējamību paplašināt darbības jomu, attiecinot to uz papildu precēm

Attiecīgie kritēriji, pēc kuriem izvēlas papildu preces, uz ko attieksies OIM, ir šādi: pirmkārt, cik relevanta ir nozare emisiju ziņā, proti, vai nozare pieder pie tām, kas rada lielākās agregētās siltumnīcefekta gāzu emisijas; otrkārt, vai nozare ir pakļauta būtiskam oglekļa emisiju

[46] Šie apsvērumi citu starpā ir līdzīgu preču iekļaušana vienā un tajā pašā produktu kategorijā apiešanas novēršanas nolūkā, tiešo lejupējo produktu pievienošana atlasītajām precēm un nekonkretizētu produktu, kā arī preču ar salīdzinoši zemiem importa apjomiem vai zemu iegulto emisiju intensitāti kodu izslēgšana nolūkā līdz minimumam samazināt administratīvo slogu.

pārvirzes riskam, kā noteikts saskaņā ar Direktīvu 2003/87/EK, un, treškārt, nepieciešamība rast līdzsvaru starp plašu produktu aptvērumu siltumnīcefekta gāzu emisiju ziņā un sarežģītības un administratīvā sloga ierobežošanu.

Tehniskā iespējamība paplašināt darbības jomu, iekļaujot papildu preces, tika izvērtēta, pārbaudot, vai preces ir pienācīgi identificētas (ar KN kodiem vai citiem līdzekļiem, piemēram, ķimikāliju *CAS* numuriem[47]) un vai ir pieejami monitoringa noteikumi, jo īpaši attiecībā uz ražošanas procesiem un veidiem, kuriem jābūt zināmiem un kuri nedrīkst būt pārāk sarežģīti.

Piemērotie papildu kritēriji bija nepieciešamība pēc noteikumiem par emisiju attiecināšanu procesos ar līdzproduktiem, spēja noteikt iegulto emisiju standartvērtības un MZV sistēmas spēja aptvert garākas vērtības ķēdes. Turklāt attiecībā uz ķimikālijām un polimēriem bija būtiski gūt izpratni par ražošanas procesu izsekošanas un verifikācijas problēmām, lai varētu salīdzināt vērtības ķēdes. Tas tika atspoguļots "sarežģītības rādītājā", kurā aplūkoti tādi faktori kā ražošanas veidu skaits, prekursori, emisiju attiecināšana uz līdzproduktiem un monitoringa problēmas.

Ķimikāliju un **polimēru** novērtējums liecina, ka, tā kā ķīmiskā rūpniecība, kam ir vairākas apakšnozares un savstarpēji saistīti ražošanas veidi un procesi, ir sarežģīta, šo produktu iekļaušana OIM būtu tehniski ļoti sarežģīta. Šo konstatējumu pamato visaptveroša vērtības ķēdes analīze, kas aptver pamatķimikālijas (piemēram, olefīnus, aromātiskos savienojumus un metanolu), kurām ir ievērojamas iegultās emisijas, kā arī kompleksākus produktus, piemēram, polimērus, OIM regulas kontekstā. Lielāko daļu vielu var identificēt ar standarta kodiem (KN, *CAS*), bet dažām ir vajadzīgs papildu skaidrojums. Novērtējums galu galā liecina, ka ir vajadzīgas precīzākas uzskaites metodes, lai aptvertu ķīmiskās rūpniecības sarežģītos ražošanas veidus un emisijas.

Vielu sarindošana pēc vērtības ķēdes sarežģītības vien nesniedz skaidru pamatu lēmumam par to, vai tās iekļaut OIM. Veiktajā novērtējumā galvenā uzmanība tika pievērsta mazāk kompleksām vielām ar ES ETS līmeņatzīmēm vai lieliem ražošanas apjomiem, taču liels produkta apjoms ne vienmēr nozīmē, ka šā produkta iekļaušana OIM būtu tehniski iespējama. Dažas vienkāršākas preces tika iekļautas tikai tāpēc, ka tās ir būtiskāku ķimikāliju prekursori; ja attiecīgie kompleksākie produkti tiek izslēgti, arī šie prekursori var būt jāpārskata. Citas preces tika novērtētas tikai tāpēc, ka tās ir līdzprodukti, starpprodukti vai blakusprodukti, lai gan tām bija neliels apjoms un ierobežota tirgojamība. To izslēgšana varētu samazināt nevajadzīgu sarežģītību un racionalizēt vispārējo pieeju. Kopumā, neraugoties uz problēmām, kas izriet no sarežģītajām savstarpējām saiknēm starp šīm vielām, novērtējums liecina, ka **konkrētu ķimikāliju un polimēru iekļaušana OIM būtu tehniski iespējama**. Tomēr ir sarežģīti noteikt skaidrus nosacījumus konkrētu ķimikāliju vai polimēru iekļaušanai OIM vai izslēgšanai no tā. Pakāpeniska paplašināšanas pieeja, saskaņā ar kuru **organiskās ķimikālijas un polimēri tiktu iekļauti OIM darbības jomā** pakāpeniski, **var palīdzēt tikt galā ar nozares sarežģītību**. **Piemēram, sākotnēji varētu apsvērt iespēju iekļaut vēlamos kandidātus, kas atbilst konkrētiem kritērijiem, piemēram, tos, kam ir salīdzinoši vienkāršas vērtības ķēdes vai kam ir noteiktas ES ETS produktu līmeņatzīmes, un pēc tam pakāpeniski paplašināt aptvērumu, iekļaujot plašāku vielu klāstu**.

[47] Informatīvais ķīmijas dienests (*CAS*) ir uzskaitījis unikālus numurus, kas apzīmē kompleksas ķimikālijas.

Galu galā, lai OIM iekļautu ķimikālijas un polimērus, būtu jāseko līdzi attiecīgajām ķimikālijām un polimēriem un to iegultajām emisijām sarežģītās vērtības ķēdēs un ražošanas veidos, kas aptver lejasposma nozares, ieskaitot mazgāšanas līdzekļus, kosmētiku, zāles (lejupēji no organiskām ķimikālijām), tekstilizstrādājumus, iepakojumu u. c. Šo vērtības ķēžu izsekošana ir īpaši sarežģīta, ņemot vērā to, cik daudzveidīgi un sarežģīti ir iesaistītie lejupējie produkti, kas aptver plašu nozaru un lietojumu klāstu.

Attiecībā uz **rafinēšanas produktiem** mūsu analīzē tika aplūkotas divas grupas: organiskie ķīmiskie prekursori (piemēram, jēlbenzīns, pirolīzes benzīns un riforminga produkts) un komerciālie kurināmie (lai gan jēlbenzīns var būt abās kategorijās). Ir divas iespējamās pieejas rafinēšanas produktu iekļaušanai OIM: 1) iekļaut tikai organiskos ķīmiskos prekursorus – tas attiektos uz ierobežotu skaitu produktu, kuri veicina iegultās emisijas, tomēr šāda pieeja izslēgtu lielāko daļu pārstrādes rūpnīcas emisiju un būtu jāizveido jaunas kategorijas, jo pašreizējie KN kodi aptver plašu vielu klāstu, vai 2) iekļaut visus rafinēšanas produktus, tādējādi aptverot visas nozares emisijas; tomēr šī pieeja var ietekmēt komerciālos kurināmos, kas jau tiek aplikti ar nodokļiem, un tādējādi radīt ekonomiskas un sociālas sekas. Sākotnējie konstatējumi liecina, **ka iekļaut tikai organiskos ķīmiskos prekursorus būtu sarežģīti, bet visai rafinēšanas nozarei būtu grūti piemērot monitoringu, ziņošanu un verificēšanu (MZV), taču šīs problēmas nešķiet nepārvaramas, jo līdzīgi MZV procesi jau ir ieviesti ES ETS ietvaros.**

Mūsu novērtējums arī liecina, ka ir tehniski iespējams iekļaut OIM dažas atlasītas preces no tādām nozarēm kā **celuloze un papīrs**, **stikls**, **keramika** (arī ugunsizturīgie materiāli) un **ferosakausējumi** (piemēram, ferosilīcijs un ferosilīcijmangāns). Turklāt alumīnija oksīdu un tā starpproduktu alumīnija hidroksīdu, kuri ir iekļauti arī kā prekursori (sk. nodaļu par prekursoru precēm), arī var uzskatīt par potenciāliem kandidātiem. Vai nu nav tehnisku šķēršļu šo preču iekļaušanai, vai arī tās ir līdzīgas sarakstā iekļautajām precēm, un tas novērstu apiešanu un nodrošinātu vienlīdzīgu attieksmi. Tomēr šajās nozarēs dažas preču grupas šķiet pārāk neviendabīgas un to ražošanas process – pārāk sarežģīts, lai tās iekļautu OIM. Šī sarežģītība ir galvenais iemesls, kāpēc mūsu analīzē **krāsaino metālu** nozare (kas ietver svinu, cinku un varu) pašlaik nav norādīta kā iekļaušanas kandidāte.

Turklāt novērtējumā tika apzinātas preču grupas, kas parasti tiek ražotas trešo valstu ETS iekārtās un kas tiktu klasificētas kā OIM darbības jomas paplašināšanas potenciālo kandidātu lejupējās preces. Šīs preces var uzskatīt par potenciālām kandidātēm, ja ir izpildīti divi nosacījumi: pirmkārt, to prekursoru precēm jau ir jābūt iekļautām OIM, un, otrkārt, īpašā novērtējumā ir jāapstiprina, ka tās ir pakļautas oglekļa emisiju pārvirzes riskam. Lai gan šīs preces pašlaik netiek ierosinātas iespējamai iekļaušanai, tās var pievienot vēlāk, kad būs formalizēti noteikumi par lejupējām precēm.

Visbeidzot, par potenciāliem kandidātiem var uzskatīt dažu nozaru, piemēram, celulozes un papīra, stikla un alumīnija, atlikumus (ieskaitot papīra un kartona atlikumus, kaleti un alumīnija atkritumus un lūžņus). Tomēr to iekļaušanā būtu jāņem vērā plašāki jautājumi, kas saistīti ar lūžņu un citu atlikumu iekļaušanu OIM (sk. iepriekš iedaļu par izvairīšanos no OIM).

Rezumējot, OIM darbības jomas paplašināšana, kuras mērķis ir to attiecināt uz papildu precēm, rada gan būtiskas priekšrocības, gan problēmas. No vienas puses, tā var palīdzēt samazināt

oglekļa emisiju pārvirzi, veicināt mazoglekļa ražošanu un paplašināt to vērtības ķēžu vispārējo aptvērumu, uz kurām attiecas oglekļa cena, un tādējādi veicināt siltumnīcefekta gāzu emisiju visaptverošāku samazināšanu. Apsverot potenciālos kandidātus, kas būtiski veicina emisijas, piemēram, ķimikālijas, polimērus un rafinēšanas produktus, var dot iespēju panākt **ietekmīgus rezultātus**. No otras puses, šādu produktu iekļaušana OIM būtu tehniski sarežģīta, ņemot vērā ļoti atšķirīgos produktus un ražošanas procesus šajās nozarēs, un, iespējams, palielinātu administratīvo slogu, jo īpaši MVU, kuriem var nebūt jauno prasību izpildei nepieciešamo resursu vai speciālo zināšanu. Turklāt iegulto emisiju attiecināšana uz konkrētām precēm, piemēram, lūžņiem un citiem atlikumiem vai lejupējiem produktiem, var būt metodoloģiski sarežģīta un var būt jāizstrādā jaunas metodikas vai noteikumi. Galu galā ir būtiski rūpīgi novērtēt šīs priekšrocības un trūkumus, lai nodrošinātu, ka OIM darbības jomas paplašināšana efektīvi samazina emisijas, vienlaikus līdz minimumam samazinot negatīvo ietekmi, un ir vajadzīga līdzsvarota pieeja, kas līdzsvaro vidiskos ieguvumus ar iespējamām izmaksām un problēmām, lai panāktu efektīvu iznākumu.

5.3.3. Lejupējās preces

Lejupēja darbības jomas paplašināšana pa posmiem

OIM regulas 30. panta 3. punktā ir noteikts, ka Komisijai ir jāziņo par mehānisma darbības jomas iespējamu lejupēju paplašināšanu. Līdz 2025. gada beigām Komisija ierosinās paplašināt darbības jomu, attiecinot to arī uz OIM metālu nozaru – dzelzs un tērauda nozares un alumīnija nozares – lejupējiem produktiem, kā izklāstīts 4.1. nodaļā. Ķimikālijas (mēslošanas līdzekļi un ūdeņradis) un cements šajā priekšlikumā netiks iekļauti[48]. Šajā nodaļā ir paskaidrots, kāpēc.

OIM regulas I pielikumā uzskaitītās preces, t. i., OIM pamatpreces, tiek izmantotas par izejresursiem lejupējo preču ražošanā. OIM attiecināšanas uz šīm precēm galvenais princips ir ievedkorekciju piemērot tikai tām emisijām, uz kurām attiektos ES ETS, ja prece būtu ražota ES.

Ja Komisija ierosinās to attiecināt arī uz lejupējām ķimikāliju un cementa precēm, tā piemēros tos pašus kritērijus, kas izklāstīti 4.1. nodaļā attiecībā uz metālu lejupējām precēm, proti, OIM radīto izmaksu spiedienu, tirgojamību, emisiju būtiskumu un tehnisko iespējamību.

Lejupējas ķimikāliju preces

Divu galveno iemeslu dēļ būtu pāragri OIM iekļaut produktus, kas ir lejupēji pamatprecēm – mēslošanas līdzekļiem un ūdeņradim –, pirms mehānisma darbības jomas iespējamās horizontālās paplašināšanas, kuras rezultātā tajā tiktu iekļautas organiskās ķimikālijas un polimēri un kura aplūkota iepriekšējā nodaļā.

Pirmkārt, bez darbības jomas horizontālās paplašināšanas lejupējo preču iegultajās emisijās, par kurām jāmaksā, tiktu ieskaitītas tikai pašreizējo OIM produktu prekursoru iegultās emisijas. Tādējādi no šo lejupējo preču pilnajām iegultajām emisijām tiktu izslēgtas būtiskas daļas, kas saistītas ar to prekursoriem – ķimikālijām un polimēriem. Šādā gadījumā netiktu panākta pilnīga saderība ar ES ETS. Lai mazinātu šo nelīdzsvarotību starp ES ETS un OIM,

[48] Elektroenerģijas lejupējos produktus neapsver, jo elektroenerģiju izmanto gandrīz visu preču ražošanas procesā, tāpēc nav iespējams noteikt elektroenerģijas kā izejresursa daļu un elektroenerģijas iegultās emisijas visās iespējamajās importētajās precēs.

vispirms OIM būtu jāiekļauj vairākas organiskās ķimikālijas kā OIM pamatpreces. Minētie horizontālie prekursori (organiskās ķimikālijas un polimēri) rada ievērojamu vai pat lielāko daļu no mēslošanas līdzekļu un ūdeņraža iegultajām emisijām. Tāpēc ir vēlams apzinātos ķīmijas nozares lejupējos produktus iekļaut tikai tad, ja OIM darbības joma tiek paplašināta horizontāli.

Otrkārt, metodiku emisiju attiecināšanai uz ķīmisko rūpniecību var labāk izstrādāt līdz iespējamai vēlākai horizontālai darbības jomas paplašināšanai. Ķimikāliju ražošanas emisiju monitorings var prasīt ievērojamas pūles. Daudzas organiskās ķimikālijas tiek ražotas ļoti integrētās ražotnēs, kas ražo daudzus produktus. Ja katras ķimikālijas iegultās emisijas būtu jāmonitorē, katrai ķimikālijai atsevišķi izmantojot sistēmas robežas, kā to paredz pašreizējās OIM metodikas pieeja, būtu nepieciešams monitorēt ne tikai daudzas kurināmā plūsmas, ieskaitot dažādas atlikumgāzes un blakusproduktu plūsmas no dažādiem procesiem objektā, bet arī daudzas siltuma plūsmas uz katru procesu un no tā. Ķimikālijām bieži vien ir vairāki ražošanas veidi, un katram no tiem būtu vajadzīga sava emisiju aprēķināšanas metodika. Metodikā būtu jāņem vērā arī tas, ka ķimikālijas tiek pārveidotas vai izmantotas lejupējās preces ražošanas procesā. Līdz ar to metodikā, lai attiecinātu pamatpreces saturu uz lejupējo preci, būtu jāizmanto stehiometriskās attiecības, nevis par izejresursu izmantotās pamatpreces svars, kā to var darīt attiecībā uz dzelzi un tēraudu, alumīniju un cementu.

Cementa lejupējās preces

To lejupējo produktu skaits, kuros par izejresursu tiek izmantots cements, ir samērā ierobežots. Šie produkti ir, piemēram, saliekamie būvbloki, cementa flīzes un ķieģeļi, kā arī betons, kas gatavs liešanai. Lejupējo cementa produktu importa apjomi ES ir ļoti mazi, jo šiem produktiem ir raksturīgi elementi, kas ierobežo transportējamību, piemēram, svara un vērtības liela attiecība. Turklāt tādi produkti kā azbestcements un betons, kas gatavs liešanai, vispār nav tirgojami, jo azbestcementu kā bīstamu materiālu ir aizliegts tirgot un betons, kas gatavs liešanai, ir ātrbojīgs produkts, ko parasti ražo uz vietas vai tuvumā. Turklāt cementa lejupējiem produktiem parasti ir augsta materiālu atšķaidīšanas pakāpe, proti, cements vidēji veido tikai aptuveni 20 % no lejupējo preču kopējās masas. Tas nozīmē, ka oglekļa cena par lejupējo preču cementa komponentu, visticamāk, tikai nedaudz palielinātu kopējo pašizmaksu. Kopumā iepriekš minētie faktori nozīmē, ka oglekļa emisiju pārvirzes risks cementa lejupējām precēm ir ierobežots. Tāpēc attiecībā uz 2025. gada priekšlikumu par OIM darbības jomas lejupēju paplašināšanu prioritāte ir piešķirta lejupējām precēm, kas pakļautas lielākam oglekļa emisiju pārvirzes riskam.

6 Secinājumi, nākamie pasākumi

Komisija pabeidz **sagatavošanās darbu**, lai OIM finansiālās saistības varētu sākties 2026. gada 1. janvārī. Papildus *Omnibus* priekšlikumam tā ievieš papildu **vienkāršojumus un elastības iespējas**, lai uzņēmumiem, jo īpaši maziem un vidējiem uzņēmumiem, atvieglotu atbilstības nodrošināšanu.

ES ***Global Gateway*** vēl vairāk veicinās jaunattīstības valstu ekonomikas dekarbonizāciju. Šāds atbalsts radīs trīskāršu labumu: palīdzēs cīnīties pret klimata pārmaiņām visā pasaulē, atbalstīs

attīstību partnervalstīs un taustāmi apliecinās ES solidaritāti. Atbalstot dekarbonizācijas centienus, tas arī palīdzēs samazināt oglekļa saturu no šīm valstīm eksportētajās precēs un tādējādi palielināt rūpniecības konkurētspēju un mazināt pakļautību OIM.

Komisija tagad nāk klajā ar **priekšlikumu, kura mērķis ir stiprināt** OIM efektivitāti, mazinot lejupējas oglekļa emisiju pārvirzes risku, stiprinot mehānisma izpildes panākšanu, atturot no izvairīšanās prakses un stimulējot elektrotīklu dekarbonizāciju trešās valstīs. Komisija 2026. gada sākumā, pamatojoties uz **līdzvērtības principu**, pieņems īstenošanas aktu, kurā izklāstīti noteikumi par trešās valstīs faktiski samaksātās oglekļa cenas atskaitīšanu. Tas vēl vairāk veicinās oglekļa cenas noteikšanas instrumentu izmantošanu partnervalstīs.

Otrajā posmā 2027. gadā Komisija novērtēs, vai ierosināt paplašināt OIM darbības jomu vēl vairāk, tajā iekļaujot papildu ES ETS nozares, kurās pastāv oglekļa emisiju pārvirzes risks, vairāk lejupējo preču vai netiešās emisijas no papildu OIM nozarēm.

Līdz 2028. gada 1. janvārim un turpmāk ik pēc diviem gadiem Komisija Eiropas Parlamentam un Padomei iesniegs ziņojumu par OIM regulas piemērošanu un OIM darbību, kā prasīts OIM regulas 30. panta 6. punktā.